

Institute of
Internal Auditors
Latvia

Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru darbības analīzes gala ziņojums

Iekšējo auditoru institūts
Rīga
19.12.2023

Satura rādītājs

1.	Darba uzdevuma mērķi, izmantotā metodoloģija.....	3
2.	Vispārīgā informācija	5
3.	Konstatējumi, secinājumi un rekomendācijas	8
4.	Statistikas datu analīze	60
1.	pielikums	70
2.	pielikums	71

1. Darba uzdevuma mērķi, izmantotā metodoloģija

Darba uzdevums ir veikt Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru (turpmāk – Centru) darbības procesu un prakses analīzi un izpēti, pievēršot uzmanību tam, kā tiek īstenots darbs ar ģimenēm, lai sniegtu ierosinājumus to darbības uzlabošanai.

Lai sasniegtu darba uzdevuma mērķi tika īstenoti šādi pasākumi:

1. **Analizētas normatīvā regulējuma, citu dokumentu (metodoloģiskie materiāli) prasības** (1. pielikums) - veikta dokumentu analīze, intervijas, kuru laikā tika gūtu pārlicība par Centru iekšējo normatīvo aktu un citu saistošo dokumentu esamību, tajos noteikto prasību pietiekamību un atbilstību ārējo normatīvo aktu prasībām, to aktualizēšanas faktu un iespējamo regularitāti, kā arī, vai tajos ir noteikts skaidrs pienākumu, kā arī to izpildes kārtības un atbildības sadalījums. Visiem Centriem tika elektroniski nosūtīts aicinājums atsūtīt e-pastā spēkā esošos iekšējos normatīvos aktus un citus saistošos dokumentus, kas reglamentē Centru darbības procesus.
2. **Veikta Centru sadarbības procesu un prakses analīze, lai novērtētu, kā tiek īstenots darbs ar ģimenēm, kā arī to savstarpējā mijiedarbība, tai skaitā komunikācija un informācijas apmaiņa:**
 - 2.1.sagatavoti interviju jautājumi astoņiem Centriem, Labklājības ministrijai un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijai (turpmāk – VBTAI);
 - 2.2.sagatavoti padziļināto fokusa grupu interviju jautājumi 15 Bāriņtiesām un 15 Sociālajiem dienestiem;
 - 2.3.veiktas divas klātienes pārbaudes un intervijas ar šo Centru vadītājiem (SOS Ģimeņu atbalsta centra “AIRI vecākiem” (turpmāk – AIRI) Rīgā un “DOMUS” Jēkabpilī) saskaņā ar plānoto laika grafiku (2. pielikums). Klātienes pārbaūžu laikā tika veikta Centru praktiskās darbības analīze, tai skaitā darbības atbilstības normatīvo aktu prasībām pārbaude, divu pēc nejaušas izlases atlasītu Centru izveidoto dokumentu lietu pārbaude, kā arī veikta šo Centru labās prakses salīdzināšana;
 - 2.4.veiktas intervijas tiešsaistē ar astoņu nejauši izvēlētu Centru vadītājiem un sociālajiem darbiniekiem. Intervijas tika organizētas divas reizes, pievēršot uzmanību tam, lai Centru darbība būtu saistīta ar dažādiem reģioniem un šādi atspoguļotu iespējamās ārējo faktoru atšķirības, kas ir saistītas, piemēram, ar iespējamo sociālekonomisko faktoru ietekmi. Katrā no intervijām tika pieaicināti četru Centru vadītāji un sociālie darbinieki saskaņā ar Klātienes pārbaūžu, interviju un padziļināto fokusa interviju plānoto laika grafiku (2. pielikums). Papildus iepriekšminētajam tika veikta klātienes intervija Centrā TILTS;
 - 2.5.veiktas padziļinātās fokusa grupu intervijas tiešsaistē ar 15 Bāriņtiesu un 15 Sociālo dienestu vadītājiem un sociālajiem darbiniekiem ar mērķi noteikt Centru darbības efektivitāti, sadarbojoties ar citām sadarbības iestādēm. Intervijas tika organizētas trīs reizes, izmantojot dažādus reģionus reprezentējošu pieeju, tostarp iesaistot vairākas valstspilsētas, piemēram, Rīgu, Daugavpili, Liepāju un katrā no intervijām vienlaicīgi pieaicinot piecu Bāriņtiesu un piecu Sociālo dienestu vadītājus un sociālos darbiniekus, saskaņā ar Klātienes pārbaūžu, interviju un padziļināto fokusa interviju plānoto laika grafiku (2. pielikums). Tika organizēta ceturrtā intervija ar sociālajiem dienestiem un Bāriņtiesām, jo visu Bāriņtiesu un sociālo dienestu pārstāvjiem nebija iespējams piedalīties sākotnēji piedāvātajos termiņos;

2.6.veiktas tiešsaistes intervijas ar VBTAI un Labklājības ministrijas ekspertiem, lai gūtu izpratni par Centru kompetencē esošo procesu praktisko norisi, tai skaitā tipiskākajām problēmsituācijām Centru darbībā un Centru sadarbību ar ārpusģimenes aprūpes atbalsta sniegšanas procesā iesaistītajām pusēm, kā arī iegūtu informāciju, kas raksturo Centru sadarbības efektivitāti ar pārraugošajām institūcijām.

2.7.Interviju un padziļināto fokusa interviju rezultātā:

- tika iegūts Centru darbības pašnovērtējums;
- tika iegūts citu iesaistīto pušu vērtējums par Centru darbību un sadarbību ar citām pusēm;
- tika iegūts Centru viedoklis par citu iesaistīto pušu sadarbību ar Centriem;
- noskaidrota informācija par gadījumiem, kad nenotiek vai iepriekšējos darbības periodos nav notikusi sadarbība starp Centru – Sociālo dienestu – Bāriņtiesu;
- tika apzināta informācija par Centra sniedzamo atbalsta pakalpojumu¹ veicinošajiem vai kavējošajiem faktoriem, tai skaitā būtiskākajiem riskiem, kas kavē nodrošināt kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu;
- tika noskaidrots viedoklis, vai iepriekšminētie metodiskie materiāli un cita veida darba informācija, kas tiek izmantota Centru darbības uzdevumu ieviešanā, ir skaidra, saprotama, kvalitatīva un viegli piemērojama praksē, kā arī, vai ir kādi šķēršļi, kas kavē tās piemērošanu;
- tika apzināts viedoklis par pasākumiem un priekšnosacījumiem, kas jāīsteno, lai uzlabotu Centru pakalpojumu sniegšanas kvalitāti un sadarbību starp pakalpojumu sniegšanā iesaistītajām institūcijām.

¹ Psihologu konsultācijas, atbalsta grupas, mācību programmas un zināšanu pilnveides mācības, psihologu atzinumu sagatavošana, individuālo attīstības plānu izstrāde, psihosociālais atbalsts, atbalsts bērnu un radnieku saskarsmes nodrošināšanā u.c.

2. Vispārīgā informācija

1. Lai analizētu normatīvā regulējuma, citu dokumentu (metodoloģijas, vadlīnijas), kuros paredzēta kārtība Centru darbības procesu īstenošanai (1. pielikums), tika veikts uz normatīvā regulējuma un dokumentu analīzi, intervijām un padziļinātajām fokusa grupu intervijām, kā arī elektronisko saraksti balstīts prasību novērtējums, t.sk. izvērtējot bērna tiesisko interešu, kā psihoemocionālās un sociālekonomiskās labklājības nodrošinājumu bērnam no brīža, kad bērns ienāk ārpusģimenes aprūpes sistēmā un nonāk pie audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes (turpmāk – audžuģimene).
2. Ņemot vērā Ministru Kabineta (turpmāk – MK) 26.06.2018. noteikumu Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” (turpmāk - Noteikumi Nr. 355) 12. punktu, tika izvērtēti šādi Centru procesi:
 - jaunu audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju, viesģimeņu, īpaši veicinot specializēto audžuģimeņu skaita pieaugumu, piesaiste;
 - mācību audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, kā arī aizbildņiem un potenciālajiem adoptētājiem (atbilstoši ar VBTAI saskaņotajai mācību programmai) nodrošināšana;
 - psihologa atzinuma par laulātā (personas)/ audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes piemērotību audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai, kā arī laulāto (personas) vai audžuģimenes raksturojuma un informācijas par mācību programmas apguvi iesniegšana Bāriņtiesā;
 - adoptētāja raksturojuma un informācijas par mācību programmas apguvi iesniegšana Bāriņtiesā;
 - psihologa un sociālā darbinieka atbalsta atbilstoši audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm ar VBTAI saskaņotajai mācību programmai un laulāto (personas) un audžuģimenes piemērotības izvērtēšanas laikā nodrošināšana;
 - audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālās attīstības plāna izstrāde un īstenošana;
 - psihosociālā atbalsta audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam, nodrošināšana;
 - atbalsta centra speciālistu, tai skaitā sociālo darbinieku un psihologu, atbalsta audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei nodrošināšana;
 - zināšanu pilnveides mācību audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm nodrošināšana;
 - atlīdzības par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu aprēķināšanas un izmaksu un vienreizēju mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu specializētajām audžuģimenēm nodrošināšana;
 - informācijas par audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni, tai skaitā par bērnu, kā arī par sniegtajiem pakalpojumiem, sniegšana pēc Bāriņtiesas pieprasījuma;
 - psihologa konsultāciju un atbalsta grupas adoptētājiem, aizbildņiem, viesģimenēm nodrošināšana un atzinumu sniegšana pēc Bāriņtiesas pieprasījuma;
 - sadarbības ar Bāriņtiesām, sociālajiem dienestiem, atbalsta centriem un citām iestādēm atbalsta sniegšanā audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm, tai skaitā ģimenē ievietotajam bērnam nodrošināšana;

- Informācijas par apstākļiem, kas var būtiski ietekmēt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes darbību vai ievietotā bērna aprūpi, sniegšana Bāriņtiesai;
 - audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmes ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai citām bērnam tuvām personām, organizēšana;
 - informācijas par krīzes audžuģimenēm, kuras nekavējoties var uzņemt bērnu savā aprūpē, sniegšana Bāriņtiesai vai policijai;
 - sociālā darbinieka konsultāciju sniegšana aizbildņiem un adoptētājiem;
 - vienošanās slēgšana par atbalsta sniegšanu, kas ietver MK Noteikumu Nr. 355 12.2., 12.4., 12.5., 12.6., 12.7., 12.8., 12.9. un 12.10. apakšpunktā minēto pakalpojumu nodrošināšanu ar laulātajiem (personu), kuri ar Bāriņtiesas lēmumu ir atzīti par piemērotiem audžuģimenes pienākumu veikšanai, audžuģimeni un specializēto audžuģimeni, kā arī Bāriņtiesas informēšana;
 - līguma slēgšana ar specializēto audžuģimeni par atlīdzības izmaksu par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu un vienreizējas kompensācijas izmaksu par mājokļa iekārtošanu atbilstoši MK Noteikumu Nr. 355 12.11. apakšpunktam un Bāriņtiesas informēšana.
3. Visiem Centriem tika nosūtīts aicinājums iesniegt e-pastā spēkā esošos iekšējos normatīvos aktus/ dokumentus, kas reglamentē Centru darbības procesus, tostarp Centru darbinieku atbildības un pienākumu sadalījumu, taču Centru nelielās atsaucības dēļ visu Centru iekšējos normatīvos aktus nebija iespējams iegūt. Izņemot AIRI un Centru DOMUS, pārējie Centri atsūtīja tikai nolikumus, taču citus iekšējos normatīvos dokumentus neatsūtīja. Ņemot vērā iepriekšminēto, biedrībai "Iekšējo auditoru institūts" nebija iespējams veikt pilnvērtīgu novērtējumu, tostarp, vai Centru iekšējie normatīvie akti ir izstrādāti un tajos noteiktās prasības un to īstenošanas kārtība atbilst ārējo normatīvo aktu prasībām.
4. – AIRI vecākiem atsūtīja šādus iekšējos normatīvos dokumentus:
- Biedrības "Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija" SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" nolikums;
 - Biedrības "Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija" SOS Ģimeņu atbalsta centrs "AIRI vecākiem" pakalpojuma "Mācību programma potenciālajām audžuģimenēm un potenciālajiem adoptētājiem" apraksts;
 - Ziņošanas un reaģēšanas kārtība, izskatot bērnu drošības incidentus biedrības "Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija" SOS Ģimeņu atbalsta centrā "AIRI vecākiem";
 - Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācijas SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" sūdzību un priekšlikumu iesniegšanas un izskatīšanas kārtība;
 - SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" vīzija, misija un vērtības;
 - SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" vadītāja amata apraksts;
 - SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" sociālā darbinieka amata apraksts;
 - SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" vadītāja vietnieka amata apraksts;
 - Biedrības „Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija” 2023.gada lietu nomenklatūra;
 - Vadlīnijas transporta izdevumu noteikšanai un kompensēšanai;
 - Vadlīnijas Biedrības "Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija" SOS Ģimeņu atbalsta centra "AIRI vecākiem" Atbalsta grupu organizēšanai;

- Sākotnējās apmācības kvalitātes kritēriji;
- Audžuģimenes atbalsta plāna (AĢAP) pārbaudes veidlapa;
- Audžuģimenē uzņemtā bērna lietas un bērna individuālā attīstības plāna (bērna IAP) pārbaudes veidlapa;
- Latvijas SOS bērnu ciematu asociācijas darba kārtības noteikumi;
- SOS Ģimeņu atbalsta centra “AIRI vecākiem” darbinieku amatu saraksts, kuriem ir pieeja ierobežotas pieejamības informācija;
- Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācijas ētikas kodekss;
- Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācijas SOS Ģimeņu atbalsta centra “AIRI vecākiem” ierobežotas pieejamības informācijas saraksts;
- Saistību raksts;
- Iesnieguma speciālista pakalpojuma saņemšanai veidlapa;
- Nosūtījuma pie speciālista pakalpojuma saņemšanai veidlapa;
- Parakstu lapas veidlapa;
- Speciālista pārskata veidlapa;
- Sociālā darbinieka sarunas apraksta veidlapa;
- Sociālā darbinieka Darba pārskata veidlapa;
- Audžuģimenes lietas pārskata veidlapa;
- Bērnu novērtējumu atbilstoši vecumgrupām veidlapas;
- Dažādu prasmju un spēju attīstība bērniem atbilstoši vecumgrupām veidlapa;
- Kontrolsaraksts audžuģimenēm, lai noteiktu jaunieša vajadzības patstāvīgas dzīves uzsākšanai;
- Jaunieša sociālo un dzīves prasmju novērtējums;
- Sociālās garantijas jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes;
- Bērna individuālās attīstības plāns;
- Bērna lietas veidlapa;
- Audžuģimenes vēlamā aprūpes parametru anketas veidlapa;
- Audžuģimenes kompetenču pašnovērtējuma veidlapa;
- Audžuģimenes kompetenču pārskata veidlapa;
- Sociālā darbinieka palīgmateriāls audžuģimenes kompetenču sarunai veidlapa;
- Biedrība “Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija” SOS Ģimeņu atbalsta centrs “AIRI vecākiem” Atbalsta grupas “_____” izdevumu tāmes veidlapa;
- Dalībnieku parakstu veidlapa klātienē atbalsta grupā;
- Dalībnieku parakstu veidlapa tiešsaistes atbalsta grupā;
- SOS Ģimenes atbalsta centrs “AIRI vecākiem” aicinājuma audžuģimenes, aizbildņus un adoptētājus pieteikties Atbalsta grupai veidlapa;
- Parakstu lapas pieskatīšanai nodoto bērnu uzskaitē Atbalsta grupas pakalpojuma ietvaros veidlapa.

Savukārt Centrs DOMUS (turpmāk – DOMUS) atsūtīja šādus iekšējos normatīvos dokumentus:

- DOMUS atbalsta centra Nolikums;
- Domus atbalsta centra Statūti;
- 2023. gada DOMUS atbalsta centra Lietu nomenklatūra;
- DOMUS atbalsta centra Darba kārtības noteikumi;

- DOMUS atbalsta centra Datu apstrādes nolikums;
- DOMUS atbalsta centra darbības stratēģija 2023. – 2025. gadam.

3. Konstatējumi, secinājumi un rekomendācijas

5. Klātienēs pārbaudēs un intervijās ar atbalsta centru AIRI un DOMUS tika konstatēts, ka šajos Centros ir atšķirīga pieeja iekšējo normatīvo dokumentu sagatavošanā:
- 5.1. Centrā AIRI ir izstrādāti un apstiprināti šī Ziņojuma 4. punktā minētie iekšējie normatīvie dokumenti, kuros noteikta Centra AIRI kompetencē esošo procesu norises kārtība un darbinieku pienākumu un atbildības sadalījums, un tie kopumā atbilst metodikām, vadlīnijām un ārējiem normatīvajiem aktiem. Centrs AIRI veido bērnu un audžuģimenes lietas saskaņā ar “Vadlīnijās par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” paredzēto lietu saturu. Jaunajiem darbiniekiem izveidota mape “Pakalpojumi”, kurā ievietotas veidlapas, kuras nepieciešams aizpildīt. Centrā AIRI izstrādāts Darbā ievadīšanas plāns, kurā iekļauta informācija par procesiem, tai skaitā datubāzēm, kuras jāzina jaunajam darbiniekam;
- 5.2. Centrā DOMUS nav izstrādāti iekšējie normatīvie dokumenti, kas reglamentētu Ziņojuma 2. punktā minēto procesu detalizētu īstenošanu, tostarp noteiktu Centra darbinieku pienākumu un atbildības sadalījumu. Centrā DOMUS ir izstrādāts un apstiprināts tikai nolikums. Līdz ar to nebija iespējams veikt šī Centra iekšējo normatīvo dokumentu atbilstības ārējiem normatīvajiem dokumentiem pārbaudes, kā arī to faktiskās ievērošanas pārbaudes.

Secinājums: *Centros ir atšķirīga pieeja iekšējo normatīvo dokumentu sagatavošanā, kas nozīmē, ka iekšējās darbības mehānismi un to īstenošanas efektivitāte Centros var vērā ņemami atšķirties, radot paaugstinātus riskus kvalitātes atšķirībā konkrētu pakalpojumu sniegšanā Centros.*

Rekomendācija: *Izvērtēt iespēju ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmas uzturēšanu, piemēram, MK Noteikumos Nr. 355 paredzēt prasību ieviest iekšējo kontroles sistēmu Centros, tai skaitā izstrādāt iekšējos normatīvos aktus, kas reglamentē Centra kompetencē esošo procesu norisi, tai skaitā, nosakot skaidru pienākumu un atbildības sadalījumu. Lai novērstu nepamatoti augstu administratīvā sloga pieaugumu, rekomendācija paredz prasību piemērot atkarībā no Centra lieluma (darbinieku skaita)).*

6. Papildus Centrā AIRI un Centrā DOMUS tika pārbaudītas divas audžuģimenes lietas, kurās bija ievietoti obligātie dokumenti, ko paredz Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu, kā arī Vadlīnijas Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem Raksturojuma un kompetenču novērtēšanas veidlapu sagatavošanai.
7. Centrā AIRI tika veikta divu lietu – “Audžuģimenes lieta” un “Aizbildņa lieta” pārbaude, un tika konstatēts, ka lietas tiek kārtotas, ņemot vērā Centrs AIRI lietu nomenklatūru un lietas tiek veidotas uz dažādiem informācijas nesējiem (“hibrīdlietas”) - atsevišķi dokumenti tiek glabāti papīra veidā (piemēram, bērnu individuālie attīstības plāni un ģimenes attīstības plāni), bet citi - elektroniskā veidā (piemēram, Bāriņtiesu lēmumu, sarakste ar Bāriņtiesām) lietvedības sistēmā.

8. Atbilstoši Centra DOMUS sniegtajai informācijai, šobrīd Centrā dokumentu faili tiek saglabāti File Explorer vidē, taču laika gaitā šo dokumentu apjoms pieaugs un būs nepieciešams tos saglabāt, izmantojot, piemēram, mākoņpakalpojumus, tostarp, MS Office One Drive vai citus risinājumus. Bērnu un audžuģimeņu lietās dokumentu oriģināli tiek saglabāti papīra veidā.
9. Analizējot klātienē Centra AIRI un Centra DOMUS audžuģimeņu dokumentu lietās ievieto bērnu individuālo attīstības un kompetenču novērtēšanas veidlapu saturu, varēja secināt, ka to saturs atbilst Ziņojuma 6. punktā minētajās vadlīnijās paredzētajām prasībām.
10. Saskaņā ar citu Centru intervijās sniegto informāciju citos Centros nav ieviests digitalizēts dokumentu vadības risinājums, tostarp lietvedības sistēma, kas nodrošinātu dokumentu un darbplūsmu vadības sistēmu, kas paredzēta, piemēram, korespondences, līgumu, rīkojumu, sanāksmju, iepirkumu, projektu un citu dokumentu pārvaldībai, kā arī dokumentu aprites procesa automatizācijai, ar kuru vienlaikus un vienā vidē varētu strādāt vairākas iestādes, ņemot vērā piekļuves tiesību administrēšanas iespējas.

Secinājums: *Visu Centru dokumentu vadības, tostarp lietvedības sistēmas nav digitalizētas un Centriem ir atšķirīga pieeja dokumentu elektronisko versiju un dokumentu papīra veidā saglabāšanā, kas ir vērtējams kā faktors, kas potenciāli var negatīvi ietekmēt informācijas apstrādes ātrumu, kvalitāti, kā arī informācijas apmaiņas efektivitāti sadarbībā ar citām iesaistītajām pusēm.*

Rekomendācija: *Izvērtēt iespēju izveidot Centru centralizētu dokumentu vadības sistēmu, tostarp Centru lietvedības sistēmu, ar piekļuves tiesību administrēšanas funkcionalitāti, vienlaikus nodrošinot to, lai informācijas aprites sistēma būtu savietojama ar ārējo sadarbības partneru, īpaši publisko pārvaldes institūciju informācijas sistēmām, kā arī, lai samazinātu Centru administratīvo slogu un nodrošinātu efektīvāku informācijas apriti starp iesaistītajām pusēm.*

11. Saskaņā ar Centru intervijās sniegto informāciju par atbalsta grupām:
 - 11.1. audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju, viesģimeņu dalība atbalsta grupās viena kalendārā mēneša ietvaros ir ierobežota, jo atbalsta grupās iespējams piedalīties tikai vienā grupā viena kalendārā mēneša laikā (pie nosacījuma, ja minimālais dalībnieku skaits grupā – 7 dalībnieki). Ja audžuģimenes, aizbildņi, adoptētāji un viesģimenes vēlas piedalīties vairākās atbalsta grupās viena kalendārā mēneša ietvaros, tad praksē tas tiek pieļauts neformāli, neiekļaujot tos dalībnieku sarakstā, un attiecīgi par šiem neformālajiem atbalstu grupu dalībniekiem nav iespējams saņemt valsts finansējumu;
 - 11.2. ne vienmēr visas audžuģimenes piedalās Centru organizētajās atbalsta grupās, neskatoties uz to, ka atbalsta grupas tiek organizētas gan klātienē, gan arī neklātienē, piemēram, specifiskās atbalsta grupas, kas paredzētas pusaudžu vecākiem.

Secinājums: *Dalība atbalsta grupās viena kalendārā mēneša ietvaros ir ierobežota, jo atbalsta grupās audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētājiem, viesģimenēm kalendārā mēneša laikā iespējams piedalīties tikai vienā grupā, pie nosacījuma, ja šajā grupā minimālais dalībnieku skaits ir 7 dalībnieki, kā rezultātā pastāv risks, ka var netikt nodrošināta savlaicīga audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju, viesģimeņu mācības un atbalsta sniegšana, un var pasliktināties šo personu*

motivācija un faktiskā sagatavotība turpināt pildīt audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju vai viesģimeņu pienākumus.

Rekomendācija: *Lai samazinātu to gadījumu skaitu, kuros audžuģimenes, adoptētāji, aizbildņi vai viesģimenes atsakās no savu pienākumu izpildes, pamatojot lēmumu, ka trūkst informācijas un informatīvais atbalsts, it īpaši gadījumos, ja aprūpes darbs ir saistīts ar specifiskām zināšanām, piemēram, bērnu ar hroniskām veselības problēmām vai no sociāli nelabvēlīgākas vides nākušu bērnu aprūpi, pārskatīt finansējuma modeli, paredzot iespēju audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētājiem, viesģimenēm piedalīties:*

- a) *dažādās (vairākās) atbalsta grupās viena kalendārā mēneša ietvaros, piešķirot par to valsts finansējumu Centriem, kas nākotnē veicinātu savlaicīgu nepieciešamo zināšanu apguvi un kvalitatīvāku audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju, viesģimenes pienākumu pildīšanu;*
 - b) *atbalsta grupās, kurās, vienas grupas dalībnieku skaits ir lielāks par 3tādējādi nodrošinot mācību pieejamību nekavējoties visām audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētājiem, viesģimenēm, kuras izteikušas vēlēšanos pilnveidot savas zināšanas.*
12. Atbilstoši MK noteikumu Nr. 355 3.1. apakšpunktam Centri, uzsākot darbību, slēdz līgumu par finansiālu atbalstu ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma sniegšanā (turpmāk – finansēšanas līgums). Šajā līgumā iekļauj ārpusģimenes aprūpes pakalpojuma pārraudzības un informācijas aprites kārtību, finanšu un statistikas pārskatu iesniegšanas nosacījumus, kā arī citus pakalpojuma sniegšanai būtiskus nosacījumus.
13. Saskaņā ar Centru intervijās sniegto informāciju Centru noslēgtajos līgumos kopš 2018. gada ir veikti vismaz pieci grozījumi un to saturs ir mainīts vairāk kā par 60 %, kā rezultātā ir sarežģīti uztverami līguma aktuālie nosacījumi. Piemēram, Centrs AIRI 10.10.2018. noslēdza “Valsts pārvaldes deleģētā uzdevuma – atbalsts ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniegšanā – veikšanas līgums” Nr. LM 2018/24-1-04/36 ar Labklājības ministriju, kurā līdz šim brīdim ir piecas reizes veikti grozījumi, par tiem noslēdzot atsevišķas vienošanās, kas ir līguma neatņemama sastāvdaļa.
14. Izvērtējot ārējā regulējumā un finansēšanas līgumā noteiktās prasības, konstatēts, ka ne MK Noteikumos Nr. 355, ne finansēšanas līgumā nav paredzēts finansēšanas līguma pārslēgšanas biežums, piemēram, vienu reizi divu gadu laikā.

Secinājums: *Centru noslēgtajos līgumos kopš 2018. gada ir veikti pieci grozījumi un to saturs ir mainīts vairāk kā vismaz 60 %, kā rezultātā līguma aktuālo nosacījumu piemērošana ir saistīta ar papildus administratīvo slogu un palielinās finansēšanas līgumā noteikto nosacījumu interpretācijas iespējamība. Ne MK Noteikumos Nr. 355, ne finansēšanas līgumā nav paredzēts līguma pārslēgšanas biežums, piemēram vienu reizi divu gadu laikā.*

Rekomendācija: *Lai samazinātu Centru un to uzraugošās institūcijas administratīvo slogu, kā arī samazinātu finansēšanas līgumā noteikto nosacījumu interpretācijas iespējamību, paredzēt ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmas uzturēšanu, prasības vai finansēšanas līgumos nosacījumus pārslēgt finansēšanas līgumus sne retāk kā vienu reizi divu gadu laikā, tādējādi nodrošinot, ka šajā līgumā ir noteikts aktuāls konsolidēts nosacījumu kopums. Šādi samazinot administratīvo slogu un izvairoties no nepieciešamības veikt vairākkārtīgus grozījumus, kuru pārskatīšana un piemērošana ir saistīta*

ar papildus administratīvo darbu un var palielināt kļūdu iespējamību, un kas, savukārt, var izraisīt vienotas izpratnes trūkumu par aktuālajiem šī līguma nosacījumiem un to piemērošanu praksē.

15. Saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 355 12.1. apakšpunktu, viens no Centru pienākumiem ir piesaistīt jaunas audžuģimenes, aizbildņus, adoptētājus, viesģimenes, īpaši veicinot specializēto audžuģimeņu skaita pieaugumu.
16. Visās intervijās ar Centriem kā viens no faktoriem, kas traucē piesaistīt jaunas audžuģimenes, specializētās audžuģimenes, aizbildņus, adoptētājus un viesģimenes, tika minēts nepietiekamais finansējums, jo finansēšanas grozā nav paredzēta pozīcija - izdevumi jaunu ģimeņu piesaistei, kas attiecīgi ierobežo iespējas īstenot šo Centru pienākumu. Piemēram, viens no Centra AIRI mērķiem ir katru gadu palielināt audžuģimeņu skaitu. Taču šī mērķa īstenošanai, tostarp, piesaistes pasākumu organizēšanai, finansējuma līgumā nav paredzēts atsevišķs finansējums.
17. Lai nodrošinātu jaunu audžuģimeņu, specializēto audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju un viesģimeņu piesaisti, kas ir viens no Centru pienākumiem, Centri izmanto papildus piesaistīto finansējumu – ziedojumus.
18. Iepriekšminētais finansējums tiek iekļauts Centru vadītāju atalgojumā un administratīvajos izdevumos, un, ņemot vērā Centru sniegto viedokli intervijās - tas nav pietiekams.. Lai nodrošinātu ģimeņu apmeklējumu, nepieciešams segt transporta izdevumus un mārketinga un informatīvo pasākumu ģimeņu informēšanas izdevumus, kā arī kvalitatīvi jāorganizē pasākumi, lai ģimenes ierastos. Vienlaikus ne visas pašvaldības Centru organizētajiem pasākumiem var piedāvāt piemērotas telpas bez atlīdzības.
19. Jauno audžuģimeņu piesaistes rādītājs ir iekļauts Centra AIRI darba plānā. Taču 2023.gadā plānotais rādītājs - audžuģimeņu piesaistes skaita palielinājums, kas tika noteikts, ņemot vērā ģimeņu skaitu, kuras bija apmeklējušas audžuģimenēm paredzētās mācības iepriekšējā gadā, nav ticis izpildīts, piemēram, esošo audžuģimeņu skaita samazinājuma dēļ, izbeidzoties audžuģimenes statusam, tostarp viena no audžuģimenes vecākiem nāves dēļ, vai arī audžuģimeņu novecošanās dēļ.
20. Neskatoties uz valsts finansējuma nepietiekamību, Centri organizē dažādus pasākumus jaunu ģimeņu piesaistei. Piemēram:
 - 20.1. 2023. gada laikā Centrs AIRI izstrādāja informatīvo materiālu ar procesa attēlojumu, kā kļūt par audžuģimeņu vecākiem un to publicēja plašsaziņas līdzekļos, kā arī organizēja bezmaksas semināru – diskusiju “Veiksmīga institūciju sadarbība ir bērnu interesēs”;
 - 20.2. Centrs “PLECS” organizēja atsevišķas sociālās kampaņas, lai uzrunātu jaunas audžuģimenes, kā arī Latvijas Radio tika organizētas kampaņas “Dod pieci”. Pēc šīm kampaņām uzradās atsevišķas jaunās ģimenes, taču arī vairākām no tām tika anulēts audžuģimenes statuss, jo nebija izveidojusies motivācija kļūt par pastāvīgām audžuģimenēm;
 - 20.3. Centri, piesaistot papildus ziedojumus, veido tikšanās Centros ar potenciālajām audžuģimenēm, publicē vietējās avīzēs informāciju par audžuģimenēm, kā arī iespēju pieteikties iegūt audžuģimenes statusu, pārrunā šos jautājumus podkāstos, publicē reklāmas sociālos tīklos. Centri organizē sarunu vakarus ar potenciālajām ģimenēm, aicina esošās audžuģimenes kopā ar aizbildņiem un adoptētājiem, kā arī ģimenes, kuras apsver iespēju kļūt par audžuģimeni, adoptētāju vai aizbildni, piedalīties vasaras nometnēs. Tāpat arī atbalsta grupās uz sarunām tiek aicinātas esošās un potenciālās audžuģimenēm, adoptētāji un aizbildņi.

- 20.4. papildus Centri nodrošina iespēju potenciālajām audžuģimenēm apmeklēt audžuģimeņu apmācības, lai tās ieinteresētu un veicinātu to izpratni. Parasti pēc šīm apmācībām apmēram 50% no potenciālajām audžuģimenēm sagatavo un iesniedz Bāriņtiesai iesniegumu par audžuģimenes statusa iegūšanu. Vienā no Centriem ir izstrādāts metodiskais materiāls “Soli pa solim, kā kļūt par audžuģimeni”, ko attiecīgi izdala klātienēs tikšanās reizēs dalībniekiem.
21. Neskatoties, ka Centri īsteno individuālus pasākumus, vairāki Centri intervijās minēja, ka trūkst vienota valstiska līmeņa visaptveroša sabiedrības informēšanas kampaņa par iespēju kļūt par vecākiem no bioloģiskajām ģimenēm izņemtajiem bērniem, kas iespējams varētu aptvert plašāku interesentu loku. Atbilstoši Labklājības ministrijas sniegtajai informācijai 2021.gadā organizēta valsts kampaņa “Es gribu savas mājas”.

Secinājums:

1. *Centriem trūkst valsts finansējums jaunu ģimeņu piesaistes pasākumu īstenošanai, kā rezultātā pastāv risks, ka Centri varēs efektīvi nodrošināt MK Noteikumos Nr.355 12.1. apakšpunktā noteikto Centru pienākumu -piesaistīt jaunas ģimenes .*
2. *Trūkst regulāras vienotas valstiska līmeņa visaptverošas sabiedrības informēšanas kampaņas par iespēju kļūt par vecākiem no bioloģiskajām ģimenēm izņemtajiem bērniem, kā rezultātā var netikt piesaistīts nepieciešamais skaits jauno audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju un viesģimeņu..*

Rekomendācija:

1. *Lai samazinātu risku, ka nepietiekama finansējuma dēļ Centri nespēj īstenot MK Noteikumos Nr.355 noteikto pienākumu izpildi, apzināt, kāds finansējums nepieciešams Centriem, lai nodrošinātu MK Noteikumos Nr.355 12.1. apakšpunktā minēto prasību īstenošanu jaunu ģimeņu piesaistei. Ņemot vērā iegūtos secinājumus, rast iespēju piešķirt pietiekamu finansējumu konkrētu pasākumu īstenošanai, ņemot vērā Centru plānotos un izpildes rādītājus, piemēram, iepriekšējā gadā piesaistīto jauno audžuģimeņu skaitu un citus rādītājus.*
 2. *Lai veicinātu sabiedrības informētību un izpratni par audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju un viesģimeņu darbu, nozīmi un būtiskumu, kā arī veicinātu jaunu audžuģimeņu, aizbildņu, adoptētāju un viesģimeņu piesaisti, vienlaikus palīdzot precīzāk identificēt prioritārās komunikācijas mērķa grupas, un tām piemērotākos komunikāciju kanālus un vēstījumus, organizēt regulāru (ne retāk kā vienu reizi gadā) valsts mēroga visaptverošu kampaņu, tostarp par problemātikas aktualizēšanu un informēšanu, sniedzot sabiedrībai informāciju, kā kļūt par vecākiem no bioloģiskajām ģimenēm izņemtajiem bērniem. Pēc nepieciešamības, vērtējot kampaņu sasniegtos rezultātus, izvērtēt iespēju palielināt vai samazināt to intensitāti, kā arī identificēt efektīvākos informācijas kanālus kampaņas īstenošanai.*
22. Gadījumos, kad Bāriņtiesa meklēja, kur ievietot bērnu, tad Centru sociālie darbinieki parasti zvanīja audžuģimenēm, kurās nav uzņemti bērni, bet kurām ir iegūts audžuģimeņu statuss. Neskatoties uz to, ka kompetento institūciju novērojumi norāda uz to, ka administratīvo procedūru ilgums ir objektīvs un nav audžuģimeņu aktivitāti kavējošs faktors, tomēr Centri intervijās minēja, ka praksē ir konstatēti gadījumi, kad ģimenes, kuras ir paidušas nodomus kļūt par audžuģimenēm, savu lēmumu ir mainījušas, kā vienu no pamatojumiem minot apstākli, ka dokumentu, kuri bija nepieciešami, lai kļūtu par audžuģimeni, virzība ir bijusi,

ģimeņu vērtējumā, nepamatoti lēna. Tā, piemēram, iepriekšējā gadā Kuldīgā bija liels audžuģimeņu, kuras nebija ilgstoši uzņēmušas bērnus, īpatsvars. Audžuģimenes bija konstatējušas, ka bērnus vairāk neuzņems.

Secinājums: MK 26.06.2018. noteikumu Nr. 354 “Audžuģimenes noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 354) 18. punktā nav noteikts, kādā termiņā Bāriņtiesa informē audžuģimeni par pienākumu noslēgt vienošanos ar atbalsta centru par atbalsta saņemšanu un kādā termiņā šī vienošanās ir noslēdzama, turklāt gan administratīvais slogs, gan administratīvā procesa ilgums praksē veicina, ka administratīvais slogs ir demotivējošs faktors audžuģimeņu piesaistē.

Rekomendācija: Veikt grozījumus MK noteikumu Nr. 354 18. punktā, nosakot termiņu, kādā Bāriņtiesa informē audžuģimeni par pienākumu noslēgt vienošanos ar atbalsta centru par atbalsta saņemšanu un kādā termiņā šī vienošanās ir noslēdzama, tādējādi veicinot savlaicīgāku jauno ģimeņu piesaisti, kā arī apsvērt papildus pasākumus ar šo procedūru saistīto administratīvo pasākumu termiņu samazināšanai un vienkāršošanai.

23. Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmā (turpmāk – SPOLIS) Centriem jāievada informācija par visām audžuģimenēm, tostarp pamatdati, izmaiņas Bāriņtiesu lēmumos par bērnu izņemšanu vai ievietošanu audžuģimenē, lēmumu numuri, datumi, ievērojot MK 30.09.2024. noteikumus Nr. 587 “Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi”. Centrs AIRI iesniedz VBTAI ceturkšņa atskaites SPOLIS, kurās tostarp pieejama informācija par izmaiņām ģimeņu skaitā. Šo ceturkšņa atskaišu formu un iesniegšanas kārtību VBTAI paredz finansēšanas līgums. Atbilstoši Centrs AIRI un citu Centru sniegtajai informācijai ceturkšņa atskaitē ir jāiekļauj ļoti detalizēta informācija, kuru ir ļoti sarežģīti iegūt un grūti apkopot, piemēram, informācija, vai konkrētā audžuģimene ir pāris vai laulātie, vai arī atsevišķa persona.
24. Izvērtējot SPOLIS ievadāmās informācijas saturu, konstatēts, ka SPOLIS jāievada informācija par Centru atalgojumu un cita informācija, kura var tikt uzskatīta par komercnoslēpumu vai nodarbinātā personiska rakstura datiem. Tā kā SPOLIS ievadītā informācija ir pieejama VBTAI, tad Centri ar šo informāciju nelabprāt ievada sistēmā.

Secinājums: Ceturkšņa atskaites sagatavošanai tiek pieprasīta informācija, kas nav pieejama vai ir grūti pieejama Centriem.

Rekomendācija: Lai sekmētu, ka Centriem primāri un prioritāri ir iespēja informācijas sistēmās sniegt informāciju, kas ir Centru rīcībā, un kurai ir būtiska nozīme Centru pamatuzdevumu izpildē, pārskatīt un izvērtēt ceturkšņa atskaitēs iekļaujamās informācijas apjomu un lietderību, piemēram, norādot informāciju par adoptētāja ģimenes stāvokli (vai adopciju veic ģimene vai atsevišķs indivīds), ņemot vērā informācijas, iegūšanas sarežģītību, pamatotību un turpmāko pielietošanas mērķi, kā arī nepieciešamības gadījumā vienkāršot ceturkšņa atskaitē iekļaujamo informāciju.

25. Atbilstoši Centra AIRI sniegtajai informācijai, konstatēti atsevišķi gadījumi, kad SPOLIS darbība ir kļūdaina. Intervijās lielākā daļa Centru pārstāvji konstatēja, ka Centru darbiniekiem nav bijušas pietiekamas mācības par šīs informācijas sistēmas lietošanu, jo praksē notikusi

viena saruna, kuras laikā vispārīgi tika sniegta informācija par šīs sistēmas funkcionalitāti, kā arī 2023. gada novembrī, tika atsūtīta video apmācība, kā izmantot SPOLIS.

26. Ņemot vērā Labklājības ministrijas sniegto informāciju:

- Labklājības ministrija 2022. gada laikā informēja Centrus par iespēju pieteikties mācībām par SPOLIS. Šīm mācībām pieteicās tikai Centrs AIRI un tās tika organizētas;
- 2023. gada 21. februārī Labklājības ministrija organizēja mācības par finanšu pārskata sagatavošanu un iesniegšanu sistēmā SPOLIS visiem Centru vadītājiem un pēc nepieciešamības arī citiem Centru speciālistiem;
- 2023. gada 22. augustā pēc pieprasījuma tika vadītas mācības Centra SAIF visu filiāļu darbiniekiem;
- 2023. gada 1. novembrī visiem Centru SPOLIS lietotājiem tika nosūtīts mācību video (ilgums – 1 stunda) un kurā pieejama informācija par SPOLIS funkcionalitāti, tostarp, demonstrēts, kādu obligāto informāciju nepieciešams ievadīt, kā arī, kādiem aspektiem nepieciešams pievērst uzmanību, ņemot vērā lietotāju biežāk pieļautās kļūdas. Šis video tika sagatavots, ņemot vērā Centra SAIF visu filiāļu darbinieku mācības, un šobrīd tas ir pieejams ikvienam Centra lietotājam;
- papildus iepriekšminētajam tiek gatavotas īsas video pamācības par atsevišķām SPOLIS funkcionalitātēm, kas tiek nosūtītas tās lietotājiem, kā arī šie video tiek ievietoti arī SPOLIS attiecīgajās sadaļās.

Secinājums: *Lai arī Centru darbiniekiem nodrošināta apmācība par SPOLIS lietošanu un funkcionalitāti, to darbinieki ne vienmēr ir informēti un apguvuši Labklājības ministrijas organizētās mācības un ņemot vērā un Centru sniegto informāciju intervijās tiem joprojām trūkst zināšanu par to, kādā veidā informācija ir ievadāma un pastāv risks, ka SPOLIS tiks ievadīta kļūdaina informācija vai tā tiks ievadīta novēloti.*

Rekomendācija: *Lai nodrošinātu Centru darbinieku zināšanu pilnveidošanu par SPOLIS funkcionalitāti un sekmētu SPOLIS lietošanu, organizēt Centru darbiniekiem, tostarp jauniešiem darbiniekiem regulāras un sistemātiskas SPOLIS lietotāju apmācības.*

27. Saskaņā ar MK 30.10.2014. noteikumu Nr. 587 “Valsts sociālās politikas monitoringa informācijas sistēmas noteikumi” 26. punktu šo noteikumu 15.23., 15.23.2.1., 15.23.2.2. un 15.25. (par zināšanu pilnveidēm) apakšpunktā minēto informāciju atbalsta Centri nodod Bāriņtiesām, izmantojot datu apmaiņas risinājumu no dienas, kad uzsākta attiecīgās funkcionalitātes darbība, bet ne vēlāk kā 2023. gada 1. decembrī. Praksē konstatēts, ka ne visi Centri līdz 21.11.2023. bija paguvuši ievadīt SPOLIS informāciju, piemēram, par veiktajām konsultācijām 2023.gada oktobrī un novembrī.
28. Centros izveidotajos reģistros sociālie darbinieki katru mēnesi ievada informāciju, tostarp par sniegto pakalpojumu, bērnu pārvietošanos audžuģimenēs, cik no audžuģimenēm ir aktīvās ģimenes, cik ir bērnu ir šajās ģimenēs, un citus rādītājus. Salīdzinot SPOLIS esošos datus ar Centru reģistros ievadītajiem konstatēts, ka atsevišķos gadījumos, SPOLIS ievadītie dati neatbilst Centru datiem reģistros. Tā kā nav iespējams savlaicīgi pārliecināties, kāpēc radusies datu neatbilstība, ceturkšņa atskaites sagatavošana ieilgst. Piemēram, ņemot vērā Centrs AIRI sniegto informāciju kļūdas SPOLIS rodas, ja, piemēram:

- ievadot pamatdatus, audžuģimenes vienošanās ar Centru numurā punkta vietā netīšām tiek ievietots komats, tad neuzrādās kļūdas paziņojums, un visi pakalpojumi, kas šai ģimenei ir ievadīti, netiek pārnesti uz kopējo atskaiti. Šādu kļūdu labošanu iespējams veikt, tikai izmantojot Labklājības ministrijas starpniecību;
 - ja Centra sociālais darbinieks ievada informāciju par vienu konsultāciju, tā tiek dublēta. Savukārt, ja šī informācija tiek dzēsta, tad izdzēšas abi ieraksti.
29. Faktiski šobrīd otro gadu pēc kārtas norisinās nepārtraukta SPOLIS testēšana, jo tiek konstatēts, ka šīs sistēmas funkcionalitāte samēra bieži nedarbojas vai nav pieejama:
- tai skaitā pazūd informācija, tostarp par audžuģimeni – veicot SPOLIS programmatūras atjaunošanu, informācija un dati par ģimeni automātiski tika arhivēti. Iepriekšminētās informācijas arhivācija būtu iespējama tikai tad, ja Bāriņtiesa pieņemtu lēmumu par audžuģimenes statusa atņemšanu;
 - vienai ģimenei var būt vairāki statusi, piemēram, viena ģimene vienlaikus var būt gan audžuģimene, gan adoptētājs, gan arī aizbildnis. Līdz ar to būtu nepieciešams pilnveidot SPOLIS funkcionalitāti, paredzot iespēju, ka par vienas ģimenes statusu var tikt ievadīti vienlaikus vairāki statusi;
 - SPOLIS automātiski nesaglabā tajā ievadīto informāciju, nepieciešams regulāri nospiegt pogu “Saglabāt”, jo gadījumos, ja darbinieks apmēram 20 minūtes ievada datus SPOLIS un pēc tam kādu attaisnojošu iemeslu dēļ darbu nevar turpināt (piemēram, jāatbild uz telefona zvanu), tad SPOLIS uzrādās paziņojums, ka pieslēguma laiks ir beidzies, un iepriekš ievadītā informācija nesaglabājas.
30. Intervijās Centru pārstāvji sniedza informāciju, ka šādos problēmgadījumos Centru darbinieki rakstiski informēja Labklājības ministrijas SPOLIS atbalsta kontaktpersonu par radušos problēmu. Informācijas sagatavošana ir laikietilpīgs process, jo identificētā SPOLIS problēma ir jāpamato un jāpierāda ar atbilstošu informāciju, sagatavojot ekrānšāviņus, atspoguļojot konkrētas izvēlnēs, to aktivizēšanas darbplūsmu, un kuros konkrētos laukos ir konstatētas kļūdas. Iepriekšminētās Centru darbības samazina Centru pamatdarbības nodrošināšanai nepieciešamos laika resursu un rada papildus administratīvo slogu. Tā kā nemitīgi jārisina SPOLIS datu integritātes problēmas, tad sociālajiem darbiniekiem iespējams veltīt mazāk laika darbam ar audžuģimenēm un citiem primārajiem pienākumiem. Lai mazinātu kļūdu risku Centri uztur citus informācijas reģistrus. Piemēram, Centrs AIRI, uztur paralēlu datu un informācijas, kuru nepieciešams ievadīt SPOLIS, uzskaiti arī Centrā AIRI uzturētajā lietvedības sistēmā, kurā tiek reģistrēti visi Centra sniegtie pakalpojumi, audžuģimeņu iesniegumi un nosūtījumi. Tāpat tiek izmantots MS TEAMS, kurā uz servera tiek saglabāti MS Excel failos ievadītie dati un informācija.
31. Atbilstoši Labklājības ministrijas sniegtajai šobrīd sistēmā visus nepieciešamos datus ir iespējams ievadīt bez problēmām, kā arī daudzkārtīgi visiem Centriem ir norādīts, kurš un kādā veidā būtu jāinformē par konkrētiem sistēmas traucējumiem. Par SPOLIS vienas sadaļas lēndarbību Labklājības saņēmusi vienu pieteikumu pirms viena gada, kas arī tika novērsts. Vairāk pieteikumu par SPOLIS lēndarbību Labklājības ministrija nav saņēmusi.

Secinājums: Izveidotā SPOLIS funkcionalitāte nav lietotājiem ērta un var neatbilst visiem datu ievades mērķiem, konstatētas datu integritātes problēmas, kā arī datu automātiskās saglabāšanas funkcionalitātes trūkums, kā rezultātā SPOLIS dati var nebūt precīzi, kā arī tiek tērēti Centru sociālo darbinieku laika resursi, veidojot dubultu datu uzskaiti, kas savukārt

samazina pamatdarbībai – darbam ar ģimenēm veltītā laika apjomu, un kā sekas var izraisīt sociālā darbinieka darba kvalitātes pasliktināšanos.

Rekomendācija: *Nodrošināt SPOLIS datu integritāti, nepieciešamos ģimeņu klasifikatorus, ņemot vērā Centru incidentu un problēmu pieteikumus, un ieviešot un testējot izmaiņas. Izvērtēt iespēju ieviest SPOLIS loģisko kļūdu kontroli un kļūdu paziņojumus (piemēram, vienošanās numura laukā, ja punkta vietā ievadīts komats), kā arī ieviest automātiskās saglabāšanas funkcionalitāti un nebūtisko kļūdu (piemēram, kļūdaina ievade vienošanās numurā) labošanas piekļuves tiesības piešķirt Centru darbiniekiem, kā rezultātā operatīvāk tiktu nodrošināta kļūdu labošana. Organizēt mācības SPOLIS lietotājiem pēc funkcionālo izmaiņu ieviešanas.*

32. Izvērtējot un analizējot finansēšanas līgumus un Centru intervijās sniegto informāciju, konstatēts, ka laika posmā no 2018. gada līdz 27.04.2023. nebija mainīts Centriem piešķirtais finansējuma grozs audžuģimenēm/ specializētajām audžuģimenēm, un tas nebija pietiekams, ņemot vērā ikgadējo pieaugošo inflāciju un . pakalpojumu nodrošināšanas izmaksas veidojošā materiāltehniskā nodrošinājuma cenu pieaugumu tirgū. Vienas audžuģimenes finansējuma grozs tika palielināts saskaņā ar finansējuma līguma grozījumiem, kas noslēgti 27.04.2023., šobrīd finansējums vienai audžuģimenei veido EUR 1 519,84 un vienai specializētajai ģimenei – EUR 1 763,11.

Secinājums: *Kopš 2018. gada līdz 27.04.2023. nebija mainīts finansējuma grozs audžuģimenēm/ specializētajām audžuģimenēm, kā rezultātā, ņemot vērā t.sk. pakalpojumu nodrošināšanas izmaksas veidojošā materiāltehniskā nodrošinājuma cenu pieaugumu tirgū, pastāv risks, ka pieaugošās inflācijas dēļ (vismaz 10% katru gadu) Centriem nebija un var nebūt pietiekams finansējums, lai nodrošinātu visu finansējuma grozā noteikto pakalpojumu sniegšanu pilnā apmērā un kvalitatīvi.*

Rekomendācija: *Lai mazinātu risku, ka Centriem nav pietiekams finansējums kvalitatīvu finansējuma grozā noteikto pakalpojumu sniegšanai, paredzēt MK Noteikumos Nr.355 un/ vai finansēšanas līgumā regulāru ikgadēju indeksāciju vienas audžuģimenes/ specializētās audžuģimenes finansējuma grozam, piemēram, ņemot vērā ikgadējo inflācijas pieaugumu, patēriņa cenu indeksu.*

33. Izvērtējot un analizējot finansēšanas līgumos noteiktos nosacījumus un Centru intervijās sniegto informāciju, konstatēts, ka finansēšanas grozu Centri var izmantot visām aktīvajām audžuģimenēm un specializētajām ģimenēm, savukārt ar šo finansējumu nav iespējams nodrošināt visus pakalpojumus aizbildnībā esošajiem bērniem. Esošās finansējuma pieejas rezultātā ir radīta situācija, kad netiek nodrošinātas vienlīdzīgas pakalpojumu saņemšanas iespējas bērniem, kuri aug audžuģimenē un pie aizbildņa, jo audžuģimenēm tiek finansēts bērna vajadzībām atbilstošs pakalpojums, piemēram, audiologopēds vai mākslas terapeits, bet aizbildņu gadījumā (aizbildnībā esošam bērnam) šādi pakalpojumi no finansējuma groza - valsts budžeta līdzekļiem netiek finansēti un bērnam var nebūt pieejami, ja aizbildnis nevar atļauties tos apmaksāt no personīgajiem līdzekļiem. Visbiežāk aizbildnību uzņemas bērna vecvecāki, un nereti šo personu materiālā situācija ir salīdzinoši slikta.

34. Izvērtējot un analizējot standarta finansēšanas līguma prasības, konstatēts, ka finansēšanas līgums ir noslēgts par pakalpojumu sniegšanu audžuģimenēm, taču šajā līgumā nav paredzēts finansējums pakalpojumu sniegšanai aizbildnībā esošajiem bērniem, adoptētajiem bērniem, kuriem praksē nepieciešams tāds pats atbalsts pakalpojumu saņemšanai kā audžuģimenēs esošajiem bērniem, ņemot vērā bērnu vajadzības un nepieciešamos t.sk. psihologa pakalpojumus. Fokusa intervijās ar VBTAI, kurā tika pārrunāta iepriekš minētā problemātika, VBTAI norādīja, ka VBTAI ieskatā, ņemot vērā bērnu intereses, Centri varētu vienviet sniegt vienlīdzīgus pakalpojumus visām mērķauditorijām – gan audžuģimenēm, gan specializētajām audžuģimenēm, gan viesģimenēm, gan aizbildņiem, gan arī adoptētājiem. VBTAI norādīja, ka aizbildņiem un adoptētājiem būtu nepieciešams ārpusģimenes aprūpes atbalsts tieši tādā pašā apmērā kā audžuģimenēm.
35. Izvērtējot vienošanās ar aizbildņiem prasības, konstatēts, ka vienošanās paredz, ka Centram jānodrošina desmit sociālā darbinieka un psihologa konsultācijas gadā, taču citus pakalpojumus, piemēram, kanisterapiju, smilšu terapiju nav paredzēts finansēt. Praksē aizbildņu gadījumā pakalpojumu sniegšana ir jānodrošina pašvaldībai, kurā dzīvo bērns, taču ne visās pašvaldībās ir pieejami šādi pakalpojumi un nav vienādas iespējas finansēt šādu pakalpojumu saņemšanu, kā rezultātā rodas nevienlīdzīga pakalpojumu pieejamība un pastāv risks, ka netiks nodrošinātas ANO Bērnu tiesību konvencijas otrā panta 2. punkta prasības, kas paredz, ka dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka ikviens bērns ir pasargāts no jebkādas diskriminācijas vai sodiem savu vecāku, aizbildņu vai ģimenes locekļu statusa, darbības, pausto uzskatu vai pārliecības dēļ, kā arī netiks nodrošinātas Bērnu tiesību aizsardzības likuma trešā panta otrās daļas prasības, kas paredz, ka bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.
36. Vienai ģimenei var būt dažādi statusi, piemēram, audžuģimene, kurā daži bērni iegūst juridiski brīva bērna statusu pēc tam, kad kādu laiku dzīvojuši šajā ģimenē, jo sevišķi gadījumā, kad bioloģiskā ģimene nav sadarbojusies ar Sociālo dienestu, tad Bāriņtiesa ļauj audžuģimenei izvēlēties un piedāvā noformēt aizbildnību vai adoptēt bērnus. Ja audžuģimene tam piekrīt, tad atsevišķi bērni aug audžuģimenē, bet citi aizbildnībā vai adopcijā. Pašvaldības līdz ar to ir ieinteresētas ģimenēs, kurām ir aizbildņa statuss, nevis audžuģimenes statuss, jo, piemēram, par ģimenēm, kurām ir aizbildņa statuss, nav jāmaksā ikmēneša pabalsti par uzturu.

Secinājums: *Atšķirīgā finansējuma pieejamība dažādās pašvaldībās, kā arī atšķirīga finansējuma pieejamība audžuģimeņu un specializēto audžuģimeņu, aizbildņu vai adoptētāju atbalstam, ņemot vērā šo ģimeņu veidu, kā arī dažāda finansējuma pieejamība specifisku pakalpojumu, piemēram, kanisterapijas, smilšu terapijas, finansēšanā, rada nevienlīdzīgu pieeju un attieksmi pret bērniem, kā rezultātā vienā pašvaldībā bērns var saņemt vairāk pakalpojumus salīdzinājumā ar citu pašvaldību un var rasties atšķirīga un nevienlīdzīga pieeja pakalpojumu un finansējuma pieejamības nodrošināšanā.*

Rekomendācija:

1. *Lai nodrošinātu skaidru, vienotu un pārskatāmu finansēšanas pieeju visām ārpusģimeņu aprūpes sistēmā esošajām ģimenēm, kā arī nodrošinātu visiem bērniem vienādu iespēju saņemt pakalpojumus neatkarīgi no tā, kurā pašvaldībā bērns dzīvo:*

- 1.1. *pārskatīt MK noteikumos Nr.355 VI sadaļā “Audžuģimenes finansēšanas kārtība” pašvaldībās noteikto audžuģimeņu minimālo finansēšanas nosacījumu pietiekamību, un nepieciešamības gadījumā izvērtēt iespēju paaugstināt paredzēto minimumu;*
- 1.2. *pārskatīt finansēšanas līguma nosacījumus, paredzot finansēt Centru darbu ar aizbildņiem un pakalpojumus aizbildņu ģimenēm līdzīgi kā audžuģimeņu gadījumā.*

37. Izvērtējot finansēšanas līgumos noteiktās prasības, konstatēts, ka Centru finansējums ir atkarīgs tikai no piesaistīto ģimeņu skaita - finansējums tiek piešķirts audžuģimenei/ specializētajai audžuģimenei, neņemot vērā šajās ģimenēs ievietoto bērnu skaitu, kaut gan faktiski administratīvais slogs vienam Centra darbiniekam darbā ar konkrēto bērnu palielinās, pieaugot bērnu skaitam šajās ģimenēs, jo piemēram, nepieciešams piedalīties bērna tikšanās ar bioloģiskajām ģimenēm, ņemot vērā audžuģimeņu un bioloģisko ģimeņu lūgumu, kā arī sagatavot individuālo bērnu attīstības plānu.
38. Vairāki Centri intervijās norādīja, ka nepieciešams pārskatīt “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” sadaļu par bērnu individuālās attīstības plāna, kā arī audžuģimeņu individuālā attīstības plāna sagatavošanu, jo vadlīniju, kas vērstas uz bērnu vajadzību apzināšanu, sadarbību ar ģimeni, ieviešana praksē ir darbietilpīgs un laikietilpīgs process, un praksē šo prasību pilnīga ieviešana neatbilst faktiskajām Centru iespējām ierobežoto cilvēkresursu dēļ, jo katram audžuģimenē ievietotajam bērnam jāaizpilda atsevišķs individuālās attīstības plāns. Ja audžuģimenē ir neliels bērnu skaits (2-3 bērni), tad šādu darba apjomu iespējams paveikt, taču, ja bērnu skaits ir liels, piemēram 7 bērni, tad darba intensitāte palielinās līdz ar katru bērnu.
39. Lai gan iepriekšminētās vadlīnijas tika izstrādātas 2020. gadā pēc dažu no Centru darbības uzsākšanas (2018. gadā), praksē atsevišķi Centri turpina izmantot savas iepriekš izstrādātās veidlapas. To saturs ir līdzīgs, bet ar mazāku detalizācijas pakāpi. Tāpat daži Centri intervijās uzsvēra, ka vadlīnijas un metodikas ir nesen sagatavotas un, ka būtisku komentāru par to saturu un nepieciešamību precizēt Centriem uz šo brīdi nav. Tāpat Centri minēja, ka vadlīnijām un metodoloģijām ir rekomendējošs, nevis obligāts raksturs, un līdz ar to prasības ir plaši interpretējamas.
40. Piemēram, Centrs AIRI Valmierā uz vienu sociālo darbinieku 18 ģimenes ir aktīvas un oktobra mēnesī bija jānodrošina 20 jauni pakalpojumi bērniem. Vispirms pakalpojumus nepieciešams novērtēt, pēc tam piešķirt un atrast pakalpojuma sniedzēju, dokumentēt pakalpojumus un reģistrēt šo informāciju reģistros. Vienā ģimenē var būt ievietoti bērni, kuru bioloģiskie vecāki un Bāriņtiesas ir no dažādām pašvaldībām. Centru sociālie darbinieki piedalās bērnu tikšanās laikā ar bioloģiskajām ģimenēm, tostarp ārpus darba laika un dodas uz attālākiem reģioniem, jo audžuģimenes nevēlas tikties ar bioloģiskajām ģimenēm savās dzīves vietās. Piemēram, Centrs TILTS organizē tikšanos ar bioloģiskajām ģimenēm Siguldā. Centrs DOMUS norādīja, ka jāorganizē tikšanās parasti pēc darba laika vai brīvdienās, psihologa klātbūtnē, kas attiecīgi neveicina minētā darbinieka pilnvērtīgu atpūtu pēc darba laika un brīvdienās. Vairāki Centri intervijās informēja, ka audžuģimenes ir pieejamas arī ārpus darba laika.
41. Intervijās ar Centriem un padziļinātajās fokusa intervijās ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem, pārrunājot, kā tiek nodrošinātas bērna tikšanās ar bioloģisko ģimeni, tika noskaidrota prakse:

- 41.1. viens no Centriem minēja gadījumu, ka audžuģimene izvairās bērnam nodrošināt tikšanos ar bioloģisko ģimeni un šajā situācijā Centrs ir veicis skaidrojošas pārrunas ar audžuģimeni;
- 41.2. padziļinātajās fokusa grupu intervijās ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem tika norādīts, ka pastāv gadījumi, kad bioloģiskais vecāks izvēlas atteikties ne tikai no tikšanās ar bērniem, bet arī no iespējas viņus atgūt aprūpē vai aizbildnībā (jo “bez bērna esot vieglāk dzīvot”).
42. Izvērtējot un analizējot ārējos normatīvajos aktos un noslēgtajos finansēšanas līgumos noteiktās prasības, konstatēts, ka ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmas uzturēšanu, Centru darbiniekiem nav noteikts pienākums organizēt, piedalīties tikšanās laikā ar bioloģiskajām ģimenēm klātienē, kā arī par to nav paredzēta atlīdzība, un finansēšanas līgums neparedz finansēt vienu no Centra darbinieku pienākumiem, kas faktiski tiek veikts – bērnu tikšanos ar bioloģiskajām ģimenēm.
43. VBTAI ieskatā būtu nepieciešams precīzi dokumentēt faktus un notikumus ārpusģimenes aprūpes sistēmā, lai saglabātu institucionālo atmiņu par konkrētajām ģimenes un bērnu lietām.
44. Fokusa intervijās ar VBTAI pārrunājot finansējuma pietiekamības problemātiku, VBTAI norādīja, ka līdz ar aizbildņu un adoptētāju piesaisti Centriem, ir radies jauns papildu finansējums un tādējādi iespējams pārskatīt arī Centru personāla kapacitāti un noslodzes. Sociālajam darbiniekam maksā atalgojumu no audžuģimeņu groza, taču papildus Centriem ir radušies ieņēmumi par aizbildņiem un adoptētājiem un nav skaidrs, vai šis papildu finansējums tiek izlietots Centru darbinieku atalgojumam vai citiem mērķiem. Piemēram, vienam no Centriem ir 127 vienošanās ar audžuģimenēm un 195 vienošanās ar aizbildņiem, taču VBTAI nav informācijas, vai ir pieaudzis Centra štatā esošo sociālo darbinieku un psihologu skaits, palielinoties noslodzei un finansējumam. Ja gadījumā darbinieku skaits nav mainījies, tad Centriem var nebūt pietiekami daudz laika un cilvēku resursu, piemēram, bērna individuālā attīstības plāna sagatavošanai. Visi Centri nav noslēguši vienošanos ar aizbildņiem un adoptētājiem.

Secinājums:

1. *Finansējums, saskaņā ar finansēšanas līgumu, tiek piešķirts audžuģimenei/ specializētajai audžuģimenei, ņemot vērā šo ģimeņu skaitu, taču neņemot vērā šajās ģimenēs ievietoto bērnu skaitu, kaut gan praksē palielinoties audžuģimenēs ievietoto bērnu skaitam, pieaug Centra darbinieku darba apjoms un noslodze, kas netiek papildus finansēts. Trūkstošā finansējuma dēļ nav iespējams palielināt Centra darbinieku skaitu.*
2. *Finansēšanas līgums neparedz finansēt vienu no Centra darbinieku pienākumiem – tikšanos ar bioloģiskajām ģimenēm, kā arī ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmas uzturēšanu, nav noteikts pienākums Centru darbiniekiem organizēt, piedalīties tikšanās laikā ar bioloģiskajām ģimenēm klātienē, kā arī par to nav paredzēta atlīdzība. Minētās finansēšanas pieejas rezultātā tiek radītas situācijas, kad Centriem jāveic pienākumi, kas nav atbilstoši finansēti un pastāv risks, ka Centra darbinieki var neveikt šos pienākumus.*
3. *Līdz ar aizbildņu un adoptētāju piesaisti, Centriem tiek piešķirts papildu finansējums, kas nepieciešams šo papildu pakalpojumu sniegšanai, kā arī palielinās Centru darbinieku noslodze un pienākumu apjoms. Nepalielinot Centra darbinieku skaitu pastāv risks, ka Centrs var nenodrošināt kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu gan audžuģimenēm, gan, piemēram, adoptētājiem un aizbildņiem.*

Rekomendācija:

1. *Lai palielinātu Centru darbības efektivitāti, tostarp nosakot kā būtiskāko efektivitātes kritēriju - Centru darbības primārās mērķauditorijas - bērna sociālekonomiskās un tiesiskās intereses, mainīt finansēšanas līgumā paredzēto finansējuma modeli no “nauda seko audžuģimenei” uz “nauda seko ģimenē uzņemtajam bērnam”, paredzot Centru darbinieku atlīdzības apjomu atkarībā no ģimenē ievietot bērnu skaita.*
 2. *Lai nodrošinātu sociālo darbinieku un psihologu pienākumu (tikties ar bioloģisko ģimeni) finansēšanu, pārskatīt finansēšanas līguma nosacījumus, paredzot finansēšanas līgumos finansējumu iepriekšminēto pienākumu veikšanai.*
 3. *Lai veicinātu Centru darbinieku dalību bērnu tikšanās laikā ar bioloģiskajām ģimenēm un savlaicīgāku bērnu atgriešanu bioloģiskajās ģimenēs, kā arī ievērojot audžuģimeņu intereses (piemēram, nepiedalīties tikšanās laikā ar bioloģiskajām ģimenēm, nodrošināt tikšanos ārpus audžuģimenes mītnes vietas), noteikt ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes uzturēšanu prasību, ka pēc audžuģimenes vai bioloģisko vecāku pieprasījuma Centra sociālajam darbiniekam nepieciešams piedalīties bērna un bioloģiskās ģimenes tikšanās.*
 4. *Lai nodrošinātu pietiekamus Centru cilvēkresursus kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanai, noteikt finansēšanas līgumā minimālo Centriem sociālā darbinieka un psihologa slodzi (piemēram, stundas) un tai piemērojamo minimālo atalgojuma likmi katra konkrēta pakalpojuma sniegšanai audžuģimeņu, aizbildņu un adoptētāju gadījumā.*
45. Sākotnēji Centru mērķgrupa bija audžuģimenes, taču laika gaitā Centru pienākumi tika paplašināti un attiecināti arī uz adoptētajiem un aizbildņiem. Izvērtējot Centru sociālo darbinieku un psihologa finansējumu, konstatēts, ka sociālajam darbiniekam un psihologam no finansējuma groza maksā 35 EUR stundā (pirms darbaspēka nodokļu nomaksas), ja Centrs ir piesaistījis šos speciālistus ārpakalpojumā, bet, ja ar Centru speciālists ir noslēdzis darba līgumu, tad nav iespējams maksāt 35 EUR stundā (pirms darbaspēka nodokļu nomaksas), bet gan atbilstoši finansējuma grozā noteiktajam mēneša kopējais psihologa atalgojums ir EUR 1356,30. Ja darbinieks strādā uz pilnu slodzi (160 stundas), tad stundas likme štata darbiniekam būtu 8,07 EUR.

Secinājums: *Finansējuma līguma nosacījumi nav vienlīdzīgi psihologiem un sociālajiem darbiniekiem, kuri ar Centru noslēguši darba līgumus un ārpakalpojuma sniedzējiem, kā rezultātā psihologi un sociālie darbinieki izvēlas/ var izvēlēties/ sniegt ārpakalpojumus, nevis būt par štata darbiniekiem, un pastāv risks, ka šādā gadījumā Centram var būt nepietiekami sociālā darbinieka resursi.*

Rekomendācija: *Lai nodrošinātu pietiekamu psihologu un sociālo darbinieku klātesamību un kvalitatīvu pakalpojumu sniegšanu Centrā ikdienā, izveidot vienotu atlīdzību psihologiem un sociālajiem darbiniekiem, līdzsvarojot jeb sinhronizējot finansējuma līguma nosacījumus paredzēto atlīdzību ārpakalpojuma sniedzējiem un speciālistiem, kuri noslēguši darba līgumus ar Centru.*

46. Labklājības ministrija izstrādāja metodiku “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” un “Vadlīnijas Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem Raksturojuma un

kompetenču novērtēšanas veidlapu sagatavošanai”, ņemot vērā Centra AIRI aprobēto metodiku.

47. Izvērtējot un analizējot “Vadlīniju par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” prasības, konstatēts, ka tās paredz, ka jāizstrādā gan Bērna individuālās attīstības plāns, gan Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāns. Centri intervijās apliecināja, ka praksē tiek sagatavoti divi atsevišķi plāni. Piemēram, klātienes pārbaudēs tika konstatēts, ka Centrs AIRI un DOMUS izstrādā divus atsevišķus plānus – “Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plānu” un “Bērna individuālās attīstības plānu” katram bērnam, kā tas ir paredzēts “Vadlīnijās par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu”.
48. Savukārt, MK Noteikumu Nr.355 12.7. apakšpunktā noteiktā prasība nerada vienotu izpratni, vai nepieciešams izstrādāt vienu vai divus atsevišķus plānus - audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plānu un bērna individuālās attīstības plānu. Tā kā šie MK noteikumi Centriem obligāti jāievēro, bet “Vadlīnijām par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” ir rekomendējošs raksturs, tad Centriem rodas interpretācijas iespēja, piemēram, sagatavot vienu, nevis divus plānus, kas līdz ar to var veidot atšķirīgu praksi un personāla resursu noslodzi šo dokumentu sagatavošanā.
49. Lai gan “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” paredz attīstības plānu (audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāns un bērna individuālās attīstības plāns) aktualizēšanu atbilstoši normatīvajiem aktiem vai pēc nepieciešamības, taču MK Noteikumos Nr. 355 nav noteikts iepriekšminētā plāna izstrādes termiņš (cik ilgā laikā pēc sadarbības ar audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni uzsākšanas to nepieciešams sagatavot) un aktualizācijas kārtība (biežums/ kritēriji).
50. Izvērtējot un analizējot MK noteikumu Nr.355 un “Vadlīniju par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” prasības, konstatēts, ka neviens no minētajiem dokumentiem neparedz atsevišķu “Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāna” un “Bērna individuālās attīstības plāna” saskaņošanas kārtību Centra ietvaros. Praksē šos plānus vienpersoniski sagatavo un paraksta Centra sociālais darbinieks, to nesaskaņojot ne ar Centra vadītāju, ne citiem darbiniekiem, piemēram psihologu, kas palielina iespējamību, ka iepriekšminētie plāni var tikt sagatavoti neatbilstoši noteiktajām plānu sagatavošanas prasībām vai neatbilstoši bērna vai audžuģimenes vajadzībām.

Secinājums:

1. *MK Noteikumu Nr.355 12.7. apakšpunktā noteiktā prasība nerada vienotu izpratni, vai nepieciešams izstrādāt vienu vai divus atsevišķus plānus - audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plānu un bērna individuālās attīstības plānu. Tā kā iepriekšminētajām vadlīnijām ir rekomendējošs raksturs, tad tās Centriem iespējams interpretēt un izvēlēties ilgstoši sagatavot, piemēram, vienu plānu, tādējādi veidojot atšķirīgu praksi un personāla resursu noslodzi.*
2. *Lai gan “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” paredz attīstības plānu (audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāns un bērna*

individuālās attīstības plāns) aktualizēšanu atbilstoši normatīvajiem aktiem vai pēc nepieciešamības, taču MK Noteikumos Nr.355 nav noteikts iepriekšminētā plāna izstrādes termiņš (cik ilgā laikā pēc sadarbības ar audžuģimeni vai specializēto audžuģimeni uzsākšanas to nepieciešams sagatavot) un aktualizācijas kārtība (biežums/ kritēriji). Tā kā iepriekšminētās vadlīnijas ir rekomendējoša rakstura dokuments Centriem, tad pastāv risks, ka tās var tikt interpretētas un/ vai netikt ieviestas - attiecīgi var netikt aktualizēti iepriekšminētie plāni.

3. Ne MK Noteikumi Nr.355, ne “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” neparedz attīstības plānu (audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāna un bērna individuālās attīstības plāna) saskaņošanas kārtību Centra ietvaros, kā rezultātā, nenodrošinot uzraudzību plāna satura izstrādē, attiecīgais plāns var tikt sagatavots neatbilstoši noteiktajām prasībām vai neatbilstoši bērna vai audžuģimenes vajadzībām.

Rekomendācija:

Lai nodrošinātu vienotas un skaidras prasības un to ieviešanu praksē audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta attīstības plānu un ievietotā bērna individuālās attīstības plānu izstrādē:

- aktualizēt MK Noteikumos Nr. 355 vai “Vadlīnijas par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu”, nosakot iepriekšminēto plānu izstrādes un aktualizēšanas termiņu un saskaņošanas kārtību;
- izvērtēt iespēju noteikt MK noteikumos Nr. 355 vai finansēšanas līgumā, ka Labklājības ministrijas izstrādātās vadlīnijas ir saistošas Centriem.

51. Ņemot vērā Grozījumus Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā², plānots, ka no 01.01.2024. spēkā stāsies grozījumi Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā, kas paredz, ka Sociālajam dienestam pēc tam, kad ārpusģimenes aprūpē esošs bērns sasniedzis 16 gadu vecumu, ir pienākums sadarbībā ar Centru vai ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju ne retāk kā reizi gadā izvērtēt bērna nākotnes vajadzības un resursus un pēc viņa patstāvīgas dzīves uzsākšanas nodrošināt tam nepieciešamos atbalsta pasākumus, kas palīdzētu sagatavoties patstāvīgai dzīvei pēc pilngadības sasniegšanas. Līdz ar to iepriekšminētā plāna pasākumu plānošana var dublēt ar šobrīd spēkā esošo MK noteikumu Nr. 355 12.7. apakšpunktā paredzētajām prasībām, kas nosaka, ka Centrs izstrādā un īsteno audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālās attīstības plānu. Šobrīd iepriekšminētais atbalsta pasākumu plānošanas detalizētāki posmi nav zināmi, un var tikt dublēta Bērna individuālās attīstības plānā un Ārpusģimenes aprūpē esoša bērna, kurš sasniedzis 16 gadu vecumu nākotnes vajadzību, plānā iekļautā informācija.

Secinājums: *Pēc plānoto grozījumu Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā stāšanās spēkā, var tikt dublēta Bērna individuālās attīstības plānā un ārpusģimenes aprūpē esoša bērna, kurš sasniedzis 16 gadu vecumu nākotnes vajadzību plānā iekļautā informācija.*

² Likums stājas spēkā 2023. gada 1. jūnijā

Rekomendācija: Sagatavot vadlīnijas vai veikt izmaiņas esošajās, kas skaidrotu Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteikto prasību ieviešanu saistībā ar ārpusģimenes aprūpē esoša bērna, kurš esošs sasniedzis 16 gadu vecumu nākotnes vajadzību plānošanu, tostarp plāna sagatavošanu, saskaņošanu, aktualizāciju un tajā iekļaujamās informācijas apjomu, lai tādējādi nedublētu bērna individuālās attīstības plānā iekļauto informāciju.

52. “Vadlīnijās par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” ir ļoti precīzi paredzēta vajadzību izvērtēšana, audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta plāna un bērna individuālās attīstības plāna sagatavošana, bet nav aprakstīta ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu piešķiršanas kārtība un nepieciešamie dokumenti, kas neveicina Centros vienotas un sistemātiskas pieejas, tostarp vienotas izpratnes rašanos par pakalpojumu piešķiršanas procesa īstenošanu un tās ietvaros nepieciešamo dokumentu saturu un virzību.

Secinājums: “Vadlīnijās par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” nav aprakstīta ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu piešķiršanas kārtība un nepieciešamie dokumenti, kas neveicina vienotas un sistemātiskas pieejas, tostarp vienotas izpratnes rašanos par pakalpojumu piešķiršanas procesa īstenošanu un tās ietvaros nepieciešamo dokumentu saturu un virzību.

Rekomendācija: Lai nodrošinātu skaidru un vienotu pieeju, kā arī veicinātu vienotu Centru izpratni par ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu piešķiršanu un procesu īstenošanai nepieciešamo dokumentu virzību, “Vadlīnijās par Audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes atbalsta un tajā ievietotā bērna individuālā attīstības plāna veidlapas parauga aizpildīšanu” paredzēt ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu piešķiršanas kārtību un to pamatošanai nepieciešamos dokumentus.

53. Atbilstoši Centru intervijās sniegtajai informācijai šobrīd izstrādātajai “Konsultāciju parakstu veidlapai” trūkst vienas sadaļas, kurā būtu jānorāda konkrētajai personai, kura saņēmusi konsultācijas, ārpusģimenes aprūpes veidu, piemēram, vai tā ir audžuģimene, aizbildnis vai adoptētājs. Praksē Centri šo informāciju norāda, veicot manuālus ierakstus.

Secinājums: “Konsultāciju paraksta veidlapai” trūkst sadaļas par ārpusģimenes aprūpes veidu, piemēram, vai persona ir audžuģimene, aizbildnis vai adoptētājs, kā rezultātā Centriem šo informāciju nepieciešams manuāli norādīt un apstāv risks, ka ne visi Centri šādu informāciju norādīs, kas var izraisīt neprecīzu šīs informācijas atspoguļošanu un uzskaiti.

Rekomendācija: Lai nodrošinātu vienotu pieeju, kā arī precīzāk un kvalitatīvāk atspoguļotu un uzskaitītu informāciju par ārpusģimenes aprūpes veidu, aktualizēt veidlapu “Konsultāciju paraksta veidlapa”, iekļaujot tajā informāciju par ārpusģimenes aprūpes veidu, piemēram, vai persona ir audžuģimene, aizbildnis vai adoptētājs.

54. Intervijās ar Centriem tika pārrunāti jautājumi par sadarbību un informācijas apmaiņu ar Bāriņtiesām. Vairāki Centri intervijās norādīja, ka ir zināmi vairāki gadījumi, kad Bāriņtiesas

neinformē Centrus par bērna ievietošanu audžuģimenē, kā arī regulāri nesniedz informāciju par pieņemtajiem lēmumiem (lai gan Audžuģimeņu informācijas sistēmā (AĢIS)) ir pieejama informācija par konkrētām ģimenēm un, ar kuru no Centriem ir noslēgta vienošanās). Centri norādīja, ka ir konstatēti vairāki gadījumi, kad Bāriņtiesu sagatavotie bērnu raksturojumi ne vienmēr ir detalizēti un var neatbilst bērna faktiskajam veselības stāvoklim un uzvedībai. Tikai atsevišķas Bāriņtiesas sniedz informāciju par kontaktpersonām, ar kurām iespējams audžuvecākiem sazināties, lai iegūtu par bērnu pēc iespējas vairāk informācijas. Kad bērns nonāk saskarsmē ar audžuģimeni, tad nereti praksē izrādās, ka Bāriņtiesas raksturojums neatbilst bērna uzvedībai veselības stāvoklim. Iepriekšminētā Bāriņtiesu rīcība var tikt skaidrojama ar to, ka Bāriņtiesu rīcībā, sagatavojot bērnu raksturojumu, nav pietiekamas informācijas par bērna veselības stāvokli un uzvedību, kā arī Bāriņtiesas ir ieinteresētas pēc iespējas savlaicīgāk ievietot bērnus audžuģimenēs, jo arī ārpusģimenes aprūpes iestādēs nav pieejamas brīvas vietas vai arī tās pieņemt tikai savas pašvaldības ārpusģimenes aprūpē nonākušos bērnus.

55. Centri novērojuši vairākus gadījumus, kad audžuģimenes atsūta Bāriņtiesas lēmumus Centriem, un tādējādi informācija saņemta neatbilstoši ārējos normatīvajos aktos, kas paredz ārpusģimenes aprūpi noteiktās informācijas aprites prasības (piemēram, neatbilstoši MK noteikumu Nr.354 24. punkta prasībām).
56. Piemēram, vienā no intervijās ar Centriem minētajiem gadījumiem audžuģimenē tika ievietoti trīs mazi 2, 3 un 4 gadus veci bērni, par kuriem Bāriņtiesa minēja, ka šī bija vienīgā iespēja bērniem nenonākt krīzes centrā. Audžuģimenei, kurā tika ievietoti šie bērni, bija pieejams Bāriņtiesas sagatavotais bērnu īss veselības apraksts, kurā bija norādīts, ka vienam no bērniem bija apstiprināta epilepsija, otram bērnam tika paustas aizdomas par epilepsiju, trešajam bērnam – valodas aizture, bet nebija pieejama detalizētāka informācija par slimību anamnēzi. Tikai vēlāk, kad šie bērni jau atradās audžuģimenē, tika konstatēts, ka bērniem ir daudz smagākas veselības problēmas salīdzinājumā ar tām, kuras bija aprakstītas bērnu veselības aprakstā (tika saņemti izraksti no ārstiem). Sākotnēji audžuģimene bija vēlējusies uzņemt pusaudzi, nevis trīs mazus bērnus. Tāpat audžuģimenei nebija pietiekamu laika un finanšu resursu, lai uzturētu šos bērnus, tai skaitā izvadātu tos uz vairākām ārstu vizītēm Rīgā. Lai gan Centrs sniedza audžuģimenei nepieciešamās konsultācijas, audžuģimene pieņēma lēmumu neturpināt aprūpēt mazos bērnus un iesniedza iesniegumu Bāriņtiesai par nespēju pildīt pienākumus, ņemot vērā MK Noteikumu Nr. 355 64. punktu un 64.2.5. apakšpunktu, kā rezultātā bērni tika ievietoti krīzes centrā, lai tur uzturētos divus mēnešus. Ja noteiktā laika posmā netiks atrasta audžuģimene, tad bērni tiks ievietoti bērnu aprūpes iestādē.

Secinājums: *Bāriņtiesu sagatavotie bērnu raksturojumi ne vienmēr ir detalizēti un var neatbilst bērna faktiskajam veselības stāvoklim un uzvedībai, kā rezultātā tie var sniegt maldīgu informāciju audžuģimenēm un Centriem, kā rezultātā rodas situācijas, kad audžuģimenes piekrīt uzņemt tādus bērnus, kuru praktiskai audzināšanai nav sagatavotas. Pastāv risks, ka nepietiekamas informācijas dēļ bērna ievietošana audžuģimenē var būt neveiksmīga, un bērnam ir nepieciešams atkārtoti meklēt jaunu audžuģimeni. Savukārt audžuģimenei veidojas neveiksmīga pieredze, kas var negatīvi ietekmēt lēmumu par turpmāko gatavību uzņemties arī citu bērnu aprūpi, tādējādi samazinot pieejamo audžuģimeņu skaitu, kā arī bērnam tiek radīta negatīva pieredze, kad bērns tiek pārvietots no vienas ģimenes uz citu.*

Rekomendācija: *Lai nodrošinātu savlaicīgu un objektīvu informāciju par bērna veselības stāvokli un nepieciešamības gadījumā būtu iespējams savlaicīgi uzsākt bērna ārstniecību, izvērtēt iespēju izveidot bērna ārstu konsīliju, kas, pamatojoties uz Centra, Bāriņtiesas vai cita kompetenta speciālista rekomendācijas, pēc nepieciešamības varētu izvērtēt bērna veselības stāvokli, tostarp psiholoģisko un emocionālo veselības stāvokli, kā arī sniegt profesionālu atzinumu Bāriņtiesai, kura pamatojoties, tai skaitā uz šo atzinumu, sagatavotu lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē.*

57. Intervijās ar Centriem un padziļinātajās fokusa intervijās ar bāriņtiesām un sociālajiem dienestiem tika noskaidrots, ka sākotnēji audžuģimene bija iecerēta kā īslaicīga ārpusģimenes aprūpes forma, lai bērns noteiktā laika posmā varētu atrasties ģimeniskā vidē un pēc tam varētu atgriezties bioloģiskajā ģimenē vai nonākt adopcijā. Tā kā praksē šobrīd izveidojusies situācija, ka audžuģimene ir kļuvusi par ilglaicīgu ārpusģimenes aprūpes formu, jo bērni ļoti ilgi paliek audžuģimenēs – sākot no, piemēram, 10 līdz pat 18 gadu vecumam, tad esošās audžuģimenes ir aizņemtas ar jau uzņemtajiem bērniem un vairs nevar pilnvērtīgi pildīt savas sākotnēji paredzētās funkcijas un uzņemt citus bērnus.
58. Padziļinātajās fokusa intervijās ar Bāriņtiesām tika pārrunāta to sadarbības pieredze ar Centriem. Bāriņtiesas norādīja, ka Centri ne vienmēr atbild uz Bāriņtiesas pieprasījuma vēstulēm par bērna ievietošanu, jo tiem nereti trūkst audžuģimeņu, kuras vēlas un/ vai spēj uzņemt bērnus.
59. Piemēram, 2023. gada augustā Centrs AIRI saņēma pieprasījuma vēstules par 22 bērnu ievietošanu audžuģimenē no visas Latvijas Bāriņtiesām, kas nozīmē, ka vidēji katru dienu mēnesī tika saņemta viena Bāriņtiesas vēstule – lēmums. Iepriekšminētās Bāriņtiesas pieprasījuma vēstules var saņemt jebkurš Centrs un katrs no tiem var pieteikties uz Bāriņtiesas lēmumu izpildi.
60. Vairākiem Centriem aktīvās audžuģimenes ir aizņemtas, bet jaunās audžuģimenes nepievienojas, un tās ir sarežģīti piesaistīt, jo tām trūkst motivācijas un vēlmes kļūt par audžuģimenēm. Savukārt, adoptētajiem ir citas intereses, jo tās vēlas mazus bērnus (piemēram, 1 – 4 gadus vecus un parasti adoptē vienu līdz divus bērnus), un šo ģimeņu misija nav uzņemt citus bērnus, kuriem nepieciešamas mājas.
61. Intervijās ar Centriem tika pārrunāta ģimeņu motivācija un faktori, kas to ietekmē. Vairums Centru norādīja, ka visbiežākie iemesli, kādēļ ģimenes pieņem lēmumu nekļūt par audžuģimenēm, ir finansiāli apsvērumi, pārliecības trūkums par iespēju apvienot audžuvecāku pienākumus ar vecāku profesionālo karjeru, informācijas trūkums par iespējām adoptēt bērnus.
62. Centru ieskatā vissarežģītāk ievietot audžuģimenēs ir pusaudžus, jo tiem ir radušās atkarības, uzvedības problēmas un psihoemocionāli traucējumi. Ja ģimenē ir jau bioloģiskie, adoptētie vai aizbildnībā esoši bērni, tad jāizvērtē savietojamība, vai jaunos bērnus iespējams pievienot pie jau esošajiem.
63. Piemēram, intervijās ar Centriem tika minēts viens gadījums, kad audžuģimenē, kurā bija jau četri bērni pusaudži, ņemot vērā Bāriņtiesas lēmumu, ievietoja vēl trīs bērnus, taču Centrs AIRI netika informēts par Bāriņtiesas (kura bija no citas pašvaldības) pārrunām ar šo audžuģimeni un pieņemto lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē, kā arī ģimenei Bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas brīdī nebija iesūtīti apraksti par bērniem.. Audžuģimene pēc bērna ieviešanas sniedza informāciju Centram, ka no papildus ģimenē ievietotajiem trīs bērniem, vienam bija psihiatrijas problēmas. Sākotnēji bija iecerēts, ka bērnus šķirs un

ievietos tikai divus bērnus, kuriem nebija psihiatrijas problēmas, bet trešajam bērnam piedāvātu citu iespēju. Bāriņtiesa, nesagaidot informāciju no Centra, nenoskaidrojot apstākļus, piemēram, vai būs pietiekami daudz telpas, vai konflikta gadījumā būs iespējams nodalīt bērnus, sazinājās ar potenciālo audžuģimeni un pieņēma lēmumu bērnus ievietot tajā. Tā kā audžuģimene nespēja atteikties uzņemt bērnus ģimenē, tad Bāriņtiesai bija iespēja izmantot šādu situāciju un nemeklēt citu piemērotāku audžuģimeni. Arī šajā situācija bija nepieciešams novērtējums par bērnu savstarpējo saderību, ņemot vērā, vai ģimenē ir bioloģiskie bērni (būtu vēlams uzņemt jaunākus bērnus par bioloģiskajiem bērniem), kas netika veikts, un rezultātā šajā ģimenē radās konflikti, jo bērni savstarpēji “nesatika”. Centrs AIRI sagatavoja vēstuli par radušos problēmu gan savas pašvaldības Bāriņtiesai, gan arī citas pašvaldības Bāriņtiesai, kura pieņēma lēmumu par bērnu ievietošanu, taču neviena no Bāriņtiesām uz Centra vēstuli neatbildēja. Tikai tad, kad viens no bērniem vērsās Bāriņtiesā, lai informētu, ka pret viņu iespējams ir vērsta vardarbība, tikai tad Bāriņtiesa rīkojās un izņēma visus septiņus bērnus no šīs audžuģimenes, lai nogādātu tos krīzes centrā.. Iepriekšminētais gadījums, neminot konkrēto procesā iesaistīto Bāriņtiesu nosaukumu, tika izskatīts Centrs AIRI organizētajā sadarbības seminārā, kurā piedalījās vairākas Bāriņtiesas, sociālie dienesti un VBTAI pārstāvji un tajā tika konstatēts, ka viens no Bāriņtiesas rīcības cēloņiem varētu būt tas, ka Bāriņtiesām tikpat kā nav kur ievietot bērnus, jo gan audžuģimenes, gan arī aprūpes iestādes (kurās nav brīvu vietu) atsakās uzņemt jaunus bērnus.

64. Tāpat var minēt arī citu Centru intervijās norādīto piemēru, kad bērnam, kuram tika uzsākta dzimuma maiņas process tika ievietots krīzes centrā, un pēc tam šim bērnam tika atrasta audžuģimene, taču ne krīzes centra darbinieki, ne audžuģimene sākotnēji nebija informētas par patieso bērna seksuālo orientāciju, lai gan un Bāriņtiesai un Sociālajam dienestam šī informācija bija zināma. Arī Iepriekš minētajā starpinstitutūciju sanāksmes laikā, kad tikās ģimene, Bāriņtiesa un Centrs AIRI, šie fakti netika minēti. Tikai nākamajā starpinstitutūciju sanāksmē, kurā nepiedalījās Centrs AIRI pārstāvji, bet tikās Bāriņtiesa, Sociālais dienests un krīžu centra vadītāja, iepriekšminētā informācija par bērnu tika atklāta. Šajā ģimenē jau bija adoptēts puisis. Kad ģimene aizbrauca pēc bērna uz Bāriņtiesu, tad tā tika informēta par bērna orientāciju un dzimuma maiņas procesu, kā rezultātā ģimene nebija sagatavota šāda bērna uzņemšanai un atteicās no bērna.
65. Kādā citā gadījumā, pie audžuģimenes (laulāta pāra, kuram ir maziņš bērns), kurai ir neliels divistabu dzīvoklis, tika pievienotas divas pusaudzes, kuras cietušas no seksuālas vardarbības. Pēc apmēram viena mēneša audžutēvs tika apsūdzēts iespējamajā seksuālā vardarbībā, kas šobrīd jāpierāda Valsts policijai.
66. Visi iepriekšminētie piemēri liecina par to, cik nozīmīgi ir tai skaitā seksualitātes un kaitējošas seksuālas uzvedības jautājumi, kurus būtu papildu jāvērtē savietojamības kontekstā.
67. Intervijās ar Centriem tika uzdots jautājums par Centru sadarbību ar Bāriņtiesām, tai skaitā kāda ir Centru sadarbība ar Bāriņtiesām gadījumos, kad Centra atzinums ir labvēlīgs topošajai audžuģimenei, bet nav labvēlīga/pozitīva atzinuma no Bāriņtiesas un otrādi, taču Centri nesniedza informāciju, ka ir identificēta šāda problemātika, kā arī informēja, par citiem novērojumiem, piemēram:
 - tā kā Latvijā trūkst audžuģimenes, tad Bāriņtiesas var pieņemt lēmumu piešķirt audžuģimenes statusu, pat kvalitatīvi neizvērtējot vai šauboties, vai ģimenes ir piemērotas šim statusam, paļaujoties tikai uz to, ka Centri nodrošinās kvalitatīvu mācību procesu, darbosies ikdienā ar šo ģimeni un sniegs objektīvu raksturojumu par to, tostarp par sarežģījumiem, resursiem un iespējām;

- konstatēti vairāki gadījumi, kad Bāriņtiesa nesadarbojās, nekonsultējās ar Centriem un neinformē Centrus pirms lēmuma pieņemšanas par bērnu ievietošanu ģimenē (detalizētāki situāciju aprakstus skatīt iepriekš);
 - praksē daudzos gadījumos netiek veikta bērnu savietojamības ar audžuģimeņu, specializēto audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētājiem un tajos ievietotajiem bērniem izvērtēšana.
68. Centrs TILTS organizējis Bāriņtiesām mācības par bērna savietošanas vērtējumu, tostarp par bērna vajadzību izvērtēšanu, kas ietver veselības, potenciālās uzvedības (iepriekšējā aprūpētāja novērojums), mācību, attiecību vajadzības (kādas un ar kādām personām attiecības nepieciešams obligāti uzturēt), kā arī, kā izvērtēt, kura ģimene vislabāk atbilstu bērna vajadzībām, ņemot vērā bērna vajadzību karti.
69. Izvērtējot un analizējot MK noteikumus Nr. 354 noteiktās prasības, konstatēts, ka tajos Bāriņtiesām nav paredzēts pienākums konsultēties un sadarboties ar Sociālajiem dienestiem, kuriem ir pieredze sadarbībā ar bioloģiskajām ģimenēm (kurām ir vairāk informācijas par bērnu vajadzībām), kas varētu būt noderīga lēmuma pieņemšanā par audžuģimenes izvēli, veicinot, ka bērnam tiek atrasta audžuģimene, kas ir vispiemērotākā bērna vajadzībām.
70. MK Noteikumu Nr. 354 prasības nosaka Bāriņtiesu lēmuma pieņemšanai par bērnu ievietošanu audžuģimenē un specializētajā audžuģimenē. Tā, piemēram, MK Noteikumu Nr. 354:
- 32. punkts paredz, ka Bāriņtiesa pēc šo noteikumu 31. punktā minēto dokumentu saņemšanas izvērtē tos, kā arī sadarbībā ar atbalsta centru atbilstoši izvēlētajai specializācijai izvērtē audžuģimenes motivāciju un sadzīves apstākļu piemērotību, iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, pieredzi apliecināšus dokumentus atbilstoši izvēlētajai specializācijai un zināšanas un prasmes bērna aprūpē
 - 52. punkts paredz, ka Bāriņtiesa, ieviejojot bērnu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, un ievēro bērna intereses, kā arī sadarbībā ar atbalsta centru izvērtē, vai tā spēs nodrošināt pienācīgus dzīves apstākļus un aprūpi bērnam;
 - 55. punkts paredz, ka par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē Bāriņtiesa vienas darbdienu laikā informē audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes izvēlēto atbalsta centru;
71. Taču iepriekšminētās MK Noteikumu Nr.354 prasības nav viennozīmīgi skaidri izprotamas, vai tās paredz izvērtēt arī bērna un audžuģimenes piemērotību un savietojamību;
72. Izvērtējot arī MK 30.10.2018. noteikumus Nr. 667 “Adopcijas kārtība” (turpmāk – Noteikumi Nr. 667) noteiktās prasības, konstatēts, ka tajos nav paredzēta prasība, ka Bāriņtiesām nepieciešams veikt bērna savietojamības novērtējumu ar adoptējamo ģimenēs jau esošajiem bērniem un adoptējamajiem.
73. Izvērtējot normatīvo regulējumu, konstatēts, ka ne ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimeņu aprūpes sistēmas prasības, kā arī nevienā no LM mājaslapā ievietotajām metodikām un/ vai vadlīnijām nav pietiekami detalizēti noteikta prasība, kā veikt bērnu savietošanas novērtējumu ar audžuģimenes, aizbildņu un adoptējamo ģimenēs esošajiem bērniem, kā arī, kādi būtu būtiskākie kritēriji, kurus ņemt vērā, lai veiktu savietojamības ar ģimenē esošajiem bērniem novērtējumu, kā rezultātā no audžuģimenēs, aizbildņu un adoptētāju ģimenēs uzņemtajiem bērniem īstermiņā var atteikties, jo identificēta uzņemto bērnu nesaderība ar ģimenē esošajiem bērniem/ vecākiem.

74. Lai gan MK Noteikumi Nr. 354 paredz, ka Bāriņtiesa izvērtē audžuģimenes motivāciju un sadzīves apstākļu piemērotību, iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, pieredzi apliecinošus dokumentus atbilstoši izvēlētajai specializācijai un zināšanas un prasmes bērna aprūpē, taču šie noteikumi neparedz, ka minēto novērtējumu nepieciešams dokumentēt un pamatot (nav izstrādāta veidlapa).
75. Arī atbilstoši VBTAI intervijā sniegtajai informācijai sadarbība starp Centriem un Bāriņtiesām ir ļoti vāja. Gan Bāriņtiesai, gan Centram izpratne par nepieciešamo sadarbību atšķiras, piemēram, par MK noteikumu Nr. 354 3. un 4. punkta prasībām, kas paredz Bāriņtiesai veikt novērtējumus sadarbībā ar Centru, kas faktiski praksē nereti izpaužas kā informācijas pieprasījums no Centra, kas sniedz atbildi, cik, piemēram, atbalsta grupas tika apmeklētas. Atsevišķi Centri uzskata, ka MK Noteikumu Nr.354 3. un 4. punktā uzdots pienākums ir pārmērīgs, jo Centri ir iesaistīti lojalitātes konfliktā, Centri var tikt uzskatīti kā audžuģimenes uzraugi, ja sadarbojas kopā, tostarp ierodas kopā ar Bāriņtiesas pārstāvjiem.

Secinājums:

1. *Bāriņtiesām MK Noteikumos Nr.354 nav uzdots pienākums konsultēties un sadarboties ar Sociālajiem dienestiem lēmuma pieņemšanā par audžuģimenes izvēli.*
2. *Bāriņtiesu likumā nav noteikts Bāriņtiesas pienākums konsultēties un iesaistīt Centrus un Sociālo dienestu lēmuma pieņemšanā par aizbildnības nodibināšanu un iecelšanu.*
3. *Intervijās ar Centriem konstatēti vairāki gadījumi, kad praksē Bāriņtiesa nesadarbojās ar Centriem un neinformē Centrus pirms lēmuma pieņemšanas par bērnu ievietošanu ģimenē un faktiski netiek veikta bērnu savietojamības ar audžuģimeņu, specializēto audžuģimenēm, aizbildņiem, adoptētājiem un tajos ievietotajiem bērniem, kā rezultātā pastāv risks, ka bērni tiek ievietoti ģimenēs, kuras neatbilst bērnu vajadzībām. Minētās pieejas rezultātā tiek radītas situācijas, kad ģimenes atsakās no tajās ievietotajiem bērniem.*
4. *Praksē Bāriņtiesa var izmantot tiesības ievietot bērnus audžuģimenē, to nesaskaņojot ar Centriem, un var tikt izvēlēta nepiemērota ģimene, no kuras bērnu būs nepieciešams izņemt un pārvietot uz jaunu audžuģimeni, tādējādi radot precedentu, ka bērns tiks bieži pārvietots starp vairākām audžuģimenēm un kas var izraisīt bērna psihoemocionālā stāvokļa pasliktināšanos un sliktas pieredzes rašanos audžuģimenēs.*
5. *MK Noteikumi Nr.354 neparedz, ka Bāriņtiesai jādokumentē veiktais audžuģimenes motivācijas un sadzīves apstākļu piemērotības, iespējas nodrošināt vides, mobilitātes un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, pieredzi apliecinošus dokumentus atbilstoši izvēlētajai specializācijai un zināšanas un prasmes bērna aprūpē novērtējums. Situācijā, kurā atbildīgajām institūcijām nav noteikts pienākums dokumentēt minēto novērtējumu, palielinās risks, ka iesaistītajām pusēm var pietrūkt būtiska, lēmumu pieņemšanai nepieciešama informācija nākotnē, tai skaitā informācija, kura var būt būtiska, lai pārliecinātos par bērna psiholoģisko un emocionālo saderību ar audžuģimenēs vai aizbildņu ģimenēs dzīvojošiem citiem bērniem vai citiem ģimenes locekļiem.*

Rekomendācija:

1. *Veikt grozījumus MK noteikumos Nr.354, nosakot pienākumu Bāriņtiesām konsultēties un sadarboties ar Sociālajiem dienestiem lēmuma pieņemšanā par audžuģimenes izvēli, tādējādi veicinot, ka bērnam tiek atrasta audžuģimene, kas ir vispiemērotākā bērna vajadzībām.*

2. *Grozīt Bāriņtiesu likumu, paredzot Bāriņtiesai prasību konsultēties un iesaistīt Centrus un Sociālo dienestu lēmuma pieņemšanā par aizbildņa iecelšanu, tādējādi veicinot, ka bērnam tiek atrasts aizbildnis, kas ir vispiemērotākais bērna vajadzībām.*
 3. *Veikt grozījumus Bāriņtiesu likumā, MK Noteikumos Nr.354 un Nr. 667, paredzot prasību pirms bērna ievietošanas ģimenē, veikt savietojamības ar esošajiem bērniem attiecīgi aizbildņa, audžuģimenē un pie adoptētāja novērtējumu, kā arī iesaistīto pušu skaidru savstarpējo sadarbību, lai nodrošinātu bērna savietojamību ar audžuģimeni, aizbildni, adoptētāju un to bērniem.*
 4. *Aktualizēt "Vadlīnijas starpinstitucionālās sadarbības ģimeniskās vides nodrošināšanā ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem un labās prakses ieviešana" vai arī izstrādāt jaunas vadlīnijas, paredzot kārtību, kādā tiek veikta audžuģimeņu, aizbildņa un adoptētāju ģimenē esošo bērnu un uzņemamo bērnu savietojamības novērtēšana, tostarp konkrētus novērtēšanas metodes, tostarp, kritērijus, tai skaitā, piemēram, nosakot, ka nav savietojami bērni, kuri cietuši no seksuālas vardarbības ar bērniem, kuriem ir kaitējoša seksuālā uzvedība, lai nodrošinātu iepriekšminēto savietojamības novērtējumu un veicinātu, ka bērnam tiek atrasta audžuģimene, aizbildnis vai adoptētājs, kas ir vispiemērotākais bērna vajadzībām un samazinot gadījumu skaitu, kad bērna ievietošana audžuģimenē, adopcijas vai aizbildniecības process noslēdzas neveiksmīgi.*
 5. *Precizēt Bāriņtiesu likumu, MK noteikumu Nr.354 32. punkta prasības un MK noteikumus Nr.667, nosakot, ka bērnu savietošanas novērtējumam jābūt dokumentētam un balstītam uz pierādījumiem, lai nodrošinātu novērtējuma izsekojamību un pārskatāmību, kā arī fiksētu pierādījumus par veikto novērtējumu, šādi uzlabojot iespējamo lēmumu pieņemšanu.*
76. Intervijās ar Centriem tika pārrunāti arī jautājumi par Centru speciālistu pietiekamību. Intervijās tika minēts Centra AIRI piemērs, kad psihologs, izmantojot testus, konstatēja ka bērnam pirms vai pēc ievietošanas ģimenē, nepieciešams psihiatrs, tad sagatavotajā psihologa atzinumā norādīja šo aspektu. Audžuģimenēm iespējams nodrošināt šos pakalpojumus, izmantojot piešķirto valsts budžeta finansējumu saskaņā ar finansēšanas līgumu, taču šo un citus veselības aprūpes sistēmas pakalpojumus, piemēram, fizioterapeita, rehabilitologa pakalpojumus visos Latvijas reģionos savlaicīgi nodrošināt nav iespējams, jo to pieejamība ir ierobežota speciālistu trūkuma dēļ, un bērniem ilgstoši, vismaz pāris mēneši jāgaida rindās.
77. Intervijās ar Centriem tika minēts gadījums, kad četri bērni pusaudžu vecumā zaudēja abus bioloģiskos vecākus un viņus ievietoja audžuģimenē. Šajā gadījumā bērniem bija nepieciešams bērnu psihiatra apmeklējums, lai mazinātu vai novērstu psihoemocionālo traumu, kas bija radusies dēļ tuvinieku zaudējuma, taču bērna psihiatra pakalpojumi nebija savlaicīgi pieejami. Bērnu uzvedība ģimenē izraisīja situāciju, kad audžuvecāki kļuva neiecietīgi, uzsākot fizisko vardarbību un rezultātā šai ģimenei iespējams tiks nākotnē atņemts audžuģimenes statuss. Audžuģimenes vecāki ir salīdzinoši gados jauni un varētu turpināt audžuģimenes pienākumus ilgstoši, taču pēc šāda precedenta tas var nebūt vairāk iespējams. Šāda situācija varētu liecināt, ka pastāvot profesionālā atbalsta trūkumam, nav iespējams turpināt bērnu, kuriem ir iegūtas psihoemocionālās traumas, audzināšanu audžuģimenē. Šajā gadījumā būtu nepieciešama psihoterapija mūža garumā. Psihoemocionālās traumas rodas arī audžuģimenes vecākiem.

78. Intervijās Centri norādīja, ka pastāv bērnu administratīvā aprūpētāja mainība (bērns tiek pārvietots no vienas pašvaldības uz citu), tostarp bērns var tikt ievietots krīzes audžuģimenē, kurā var nesamērīgi pagarināt bērna ievietošanas termiņu.
79. VBTAI norādīja, ka ārpusģimenes aprūpē ir kritisks stāvoklis, un aicināja risināt veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības problēmas, jo, lielākajai daļai bērnu ir nepieciešamas psihiatra un citu ārstu speciālistu konsultācijas. Interviju laikā ar Centriem tika noskaidrots, ka pastāv reģionālās atšķirības speciālistu pieejamībā.
80. Veselības stāvokļa uzlabošanā tiek piedāvāti papildus pakalpojumi. Piemēram, Talsu Centrā tie ir pieejami uz vietas. Tomēr, bērnu neirologi un psihiatri ir ļoti nepieejami speciālisti, tikai, dažkārt, iesaistoties ģimenes ārstam, iespējams piekļūt pie šī speciālista gandrīz vai nekavējoties, nevis pēc trīs vai vairāk mēnešiem. Centru darbinieki palīdz audžuģimenēm rast risinājumus, lai nodrošinātu šo speciālistu pieejamību.
81. Taču iepriekšminētie piemēri liecina, ka Latvijā ne vienmēr ir iespējams nodrošināt ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību bērniem.
82. Saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 24. panta pirmo punktu Dalībvalstis atzīst ikviena bērna tiesības uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu un tiesības izmantot ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumus. Dalībvalstis cenšas nodrošināt, lai nevienam bērnam netiktu atņemtas tiesības uz šādu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību.
83. Interviju ar Centriem laikā tika apzināts to viedoklis, kā tiek stiprinātas specializētās audžuģimenes un kā tiek pilnveidots atbalsta klāsts tieši specializētajām audžuģimenēm. Ņemot vērā Centru sniegto informāciju kopumā specializēto ģimeņu atbalsta klāsts ir pietiekams, izņemot veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību.

Secinājums: *Bērniem visos reģionos visos gadījumos nav iespējams nodrošināt savlaicīgu medicīniskās aprūpes pieejamību (medicīnas speciālistu trūkuma dēļ, kā arī dēļ ilgstošām rindām uz valsts apmaksātajiem medicīniskajiem pakalpojumiem), ņemot vērā viņu diagnozes un veselības problēmas. Līdz ar to bērniem nepieciešamie pakalpojumi ne vienmēr ir pieejami nepieciešamajā laikā dēļ hroniskām valstī esošajām veselības aprūpes sistēmas problēmām, kas var izraisīt bērnu slimību saasinājumus un demotivēt specializētās audžuģimenes uzņemt bērnus .*

Rekomendācija: *Tā kā veselības aprūpes sistēma un tās pakalpojumu nodrošināšana ir Veselības ministrijas kompetences jautājums, tad Labklājības ministrijai būtu nepieciešams aicināt Veselības ministriju vērst uzmanību, ka saskaņā ar Bērnu tiesību konvencijas 24. panta pirmo punktu, bērniem ir tiesības uz visaugstvērtīgāko pieejamo veselības standartu un veselības aprūpes pieejamību, tostarp, ņemot vērā reģionālo aspektu un rast risinājumus medicīniskās aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai audžuģimeņu, specializēto, aizbildņu un adoptētāju bērniem, tostarp, piemēram, ieviešot “zaļo” koridoru specializētajās audžuģimenēs ievietotajiem bērniem, kā arī vardarbībā cietušajiem bērniem, lai savlaicīgāk būtu iespējama nepieciešamo pakalpojumu saņemšanu, tādējādi nodrošinot Bērnu konvencijā noteiktās bērnu tiesības, tostarp reģionālu veselības aprūpes speciālistu (piemēram, neirologu un psihiatru) savlaicīgu pieejamību.*

84. Centru intervijās pārrunājot Centru mācību programmu saturu un pieejamību, tika norādīts, ka audžuģimeņu izglītības līmenis ir būtiski atšķirīgs, jo dažkārt audžuvecākiem ir vidējā, vai pat pamatskolas izglītība. Centru ieskatā 50 stundu sākotnējā mācību programmā

audžuģimenēm un 56 stundu sākotnējā mācību programmā specializētajām audžuģimenēm, kā tas ir paredzēts MK noteikumos Nr. 354, nav iespējams kvalitatīvi sagatavot audžuvecākus, lai būtu iespējams rast risinājumus arī sarežģītās situācijās. Ņemot vērā, ka audžuģimeņu izglītības līmenis ir atšķirīgs, tostarp, ģimenēm ir vidējā un pamatskolas izglītība, tad sākotnējās mācību programmas nenodrošina vienādu efektivitāti visos gadījumos. Centru ieskatā nepieciešams ņemt vērā, ka katram indivīdam ir kādas personīgās īpatnības, uzskati un iepriekšējā pieredze bērnu aprūpē un audzināšanā, un attiecīgi mācību programmas būtu pielāgojamas, ņemot vērā individuālās vajadzības. Piemēram, Centra AIRI ikgadējā mācību programma sastāv no 10 nodarbībām, kuras tiek organizētas vienu reizi nedēļā, mācības vada divi lektori, no kuriem viens ir jomas speciālists (parasti ar sociālā darba vai Bāriņtiesas pieredzi) un otrs ir jomas praktiķis (praktizējošs audžuģimenes pārstāvis vai adoptētājs). Šīs programmas ietvaros tiek apgūtas, piemēram šādas tēmas: komandas darbs ārpusģimenes bērnu aprūpē, bērnu attīstība un tās vajadzību nodrošināšana, piesaiste, ģimeņu attiecību stiprināšana, pārmaiņu plānošana, šķiršanās, sēras un zaudējums, par sava personīgā pieredze ģimenē. Potenciālajām ģimenēm nozīmīga daļa mācību procesa apgūvē ir mājasdarbi, tostarp pašanalīze.

85. Tāpat vairāki Centri minēja, ka tiem mācību programmas ietvaros ir iespēja audžuģimenes iepazīt daudz labāk un izprast to patiesos nolūkus, kādēļ tās vēlas iegūt audžuģimenes statusu, kā arī izvērtēt resursus un iespējas uzņemt bērnus ģimenē.

Secinājums: *Tā kā audžuģimeņu vecāku izglītības līmenis ir atšķirīgs (tostarp vidējā un pamatskolas izglītība), tad sākotnējo mācību programmas 50 stundas var nebūt pietiekams mācību apjoms, lai kvalitatīvi sagatavotu profesionālas audžuģimenes.*

Rekomendācija: *Sadarbībā ar Centriem novērtēt un nepieciešamības gadījumā pārskatīt mācību programmu audžuģimenēm mācību apjomu stundās, ņemot vērā Centru apzinātās audžuģimeņu vajadzības, lai tādējādi tiktu kvalitatīvāk sagatavotas audžuģimenes ilgtermiņā un tiktu ņemtas vērā to vajadzības.*

86. Tā piemēram, 2023. gadā Centrā AIRI tika organizētas trīs sākotnējās audžuģimeņu un adoptētāju mācību grupas AIRI vecākiem (kopā 46 personas):
- 15 dalībnieki, no tiem 12 adoptētāji, 3 audžuģimenes, 1 ģimene ieguvusi abus statusus;
 - 15 dalībnieki, no tiem 11 adoptētāji, 3 audžuģimenes, 1 ģimene ieguvusi abus statusus;
 - 16 dalībnieki, no tiem 14 adoptētāji, 2 audžuģimenes.
87. Centrs AIRI mācību programmas *PRAID* (kas tulkojumā nozīmē atbalsts, izglītība, resursi un informācija) licence ir nopirkta no Amerikas Savienotajām Valstīm, un tā tika iztulkota un aprobēta Latvijā. Vispirms šī metodika tika izmantota SOS Valmieras un Bauskas bērnu ciematu mammu izglītības ietvaros, pēc tam to pārņemot un pielāgojot audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem.
88. Izvērtējot Centru finansējumu, konstatēts, ka Centru pamatfinansējums saistīts ar audžuģimeņu skaitu, ar kurām ir noslēgtas vienošanās. Lai piesaistītu jaunas audžuģimenes, tās var tikt “pārvilinātas” no citiem Centriem, jo Latvijā audžuģimeņu skaits arvien samazinās. Tā kā Centru finansējums ir atkarīgs no audžuģimeņu, nevis bērnu skaita, tad par Centru prioritāti var kļūt audžuģimene un tie var sākt kļūt par audžuģimeņu “advokātiem” un tās protekcionēt, jo audžuģimene tiek uztverta kā Centra pamata “darba devējs” (Centra darbība

ir atkarīga no audžuģimeņu, nevis bērnu skaita), un līdz ar to Centra darbības var nebūt atbilstošas bērnu vajadzībām un interesēm (var tikt vainots bērns, ka, piemēram, tas ir spītīgs un neprot uzvesties, nevis, ka problēma ir audžuvecākos). Pastāv risks, ka Centru prioritāte var kļūt audžuģimeņu kvantitatīvais rādītājs, nevis bērna tiesības

89. Izvērtējot un analizējot ārējo normatīvo aktu prasības, konstatēts, ka:

- saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 354 4. punktu, Bāriņtiesa, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē, vai audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes deklarētās dzīvesvietas Bāriņtiesa (pamatojoties uz sadarbības līgumu) ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar atbalsta centru pārbauda dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu. Līdz ar to faktiski Bāriņtiesām noteikts pienākums iepriekšminēto novērtējumu veikt tikai vienu reizi gadā;
- MK noteikumu Nr. 354 3. un 4. punkta prasības neparedz Bāriņtiesu novērtējuma un pārbaūžu veikšanas veidu (klātienē vai attālināti), kā arī pienākumu dokumentēt novērtējuma un pārbaūžu veikšanas rezultātus;
- MK Noteikumu Nr. 355 2. punkts paredz, ka Centrs nodrošina pasākumu kopumu, kas veicina bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, kā arī audžuģimeņu, jo īpaši specializēto audžuģimeņu, un adoptētāju, aizbildņu un viesģimeņu skaita pieaugumu. Atbilstoši Centru sniegtajai informācijai Centra klients ir audžuģimene, nevis bērns, taču sniedzot atbalstu ģimenei, tiek veicināta bērna labklājība;
- saskaņā ar MK noteikumu Nr. 354 3. punktu Bāriņtiesai, kuras darbības teritorijā deklarēta audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes dzīvesvieta, ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Centru jāizvērtē ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, zināšanas un prasmes bērna aprūpē un jāpārbauda dzīves apstākļi, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pienākumus.

88. Saskaņā ar Centru intervijās sniegto informāciju, tie, sagatavojot audžuģimenes atbalsta un bērnu individuālās attīstības plānus, izprot situāciju ģimenē un tiem būtu iespējams konstatēt tos gadījumus, kad ģimene censtos savtīgos nolūkos izmantot audžuģimenes statusu, lai iedzīvotos labklājībā, nerūpējoties par bērnu (piemēram, nosūtot uz internātskolu un tādējādi netiekoties ar bērnu).

89. Centri intervijās norādīja, ka Bāriņtiesas ne vienmēr aicina Centra pārstāvjus iesaistīties dzīvesvietas apsekojumā, lai gan pirms vismaz diviem gadiem šāda prakse pastāvēja.

Secinājums:

1. *Centru pamatfinansējums saistīts ar audžuģimeņu skaitu un ar tām noslēgtajām vienošanām, kā rezultātā pastāv risks, ka Centru prioritāte ir tikai audžuģimene un Centru intereses ir aizstāvēt tikai audžuģimeņu vajadzības un viedokli intereses, nevis veicināt bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību.*
2. *Bāriņtiesām ir noteikts pienākums tikai vienu reizi gadā sadarbībā ar Centru:*
 - *izvērtēt ģimenes locekļu savstarpējās attiecības, zināšanas un prasmes bērna aprūpē un pārbaudīt dzīves apstākļus, lai pārliecinātos, vai tie nav mainījušies, liedzot iespēju turpmāk veikt audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pienākumus, kas var nebūt pietiekami bērna tiesību ievērošanai;*
 - *pārbaudīt dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un bērna tiesību ievērošanu. Iepriekšminētā regularitāte var*

būt nepietiekama, lai savlaicīgi identificētu problēmas audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē.

3. *MK noteikumu Nr. 354 3. un 4. punkta prasības neparedz Bāriņtiesu novērtējuma un pārbaužu veikšanas veidu (klātienē vai attālināti), kā arī pienākumu dokumentēt novērtējuma un pārbaužu veikšanas rezultātus, kā rezultātā pastāv risks, ka šādas pārbaudes var tikt veiktas formāli, neapskatot visus būtiskos aspektus.*
4. *Lai gan MK noteikumu Nr. 354 3. punkts paredz Centru iesaisti Bāriņtiesas novērtējuma veikšanā, bet praksē konstatēti gadījumi, kad Centri netiek iesaistīti.*
5. *Centri un Bāriņtiesas pilda katrs savus uzdotos pienākumus, nepaplašinot sadarbību un šādi dažos gadījumos palielinot iestāžu administratīvo slogu un samazinot darbības efektivitāti.*

Rekomendācija:

1. *Paplašināt Centru pilnvaras un noteikt pienākumus MK Noteikumos Nr. 355, kas būtu orientēti uz bez vecāku gādības palikušu bērnu labklājību, drošību, patstāvību, nevis tikai uz audžuģimeņu interešu aizstāvību, piemēram, paredzot, ka Centri apzina bērna vajadzības, vēlmes un intereses, atrodoties audžuģimenē.*
 2. *MK noteikumos Nr.354 vai citos Bāriņtiesu darbību reglamentējošajos normatīvajos aktos pārskatīt un precizēt Bāriņtiesu novērtējuma un pārbaužu veikšanas biežumu un veidu (klātienē vai attālināti), kā arī paredzēt pienākumu dokumentēt un parakstīt (gan Bāriņtiesu, gan Centru pārstāvjiem) novērtējuma un pārbaužu veikšanas rezultātu, lai nodrošinātu un uz pierādījumiem balstītu bērna tiesību ievērošanu.*
90. Centru intervijās, diskutējot par Labklājības ministrijas izstrādātajām metodikām, tostarp vadlīnijām, to pilnīgumu un ieviešanas iespējām, vairāki Centri norādīja, ka šobrīd Labklājības ministrijas mājaslapā pieejams liels apjoms sagatavoto metodiku/ vadlīniju darbam ar ģimenēm, jauniešiem, un to lielā apjoma dēļ, Centra intensīvās noslodzes, tai skaitā bieži komunicējot un tiekoties ar audžuģimenēm, kā arī Centru ierobežoto cilvēkresursu dēļ, visas iepriekšminētās metodikas ieviest praksē pilnā apjomā nav iespējams. Savukārt, analizējot Sociālā dienesta sniegtās atbildes, varēja secināt, ka sociālajiem darbiniekiem var tikt uzdoti arī papildus uzdevumi, piemēram, pabalstu aprēķināšana, un tāpēc trūkst laika visu sociālā darbinieka pienākumu veikšanai un pilnībā visas rekomendējošās labās prakses ieviešanai.
91. Piemēram, klātienes pārbaudē Centra AIRI gadījumā oktobrī uz kopējo audžuģimeņu skaitu mēnesī ir paredzētas 3,7 sociālā darbinieka slodzes, un nav paredzēta slodze citiem pienākumiem, kaut gan praksē vienam sociālajam darbiniekam vienlaikus jāstrādā ne tikai ar audžuģimenēm, bet arī ar aizbildņiem un adoptētājiem, kā arī jānodrošina darbs ar neaktīvo audžuģimeņu apzināšanu, motivēšanu, sniedzot informāciju par Bāriņtiesu pieprasījumiem un jāveic citi pienākumi.
92. Kopš 2018.gada Centru sociālā darbinieka vienu likmi jeb slodzi veido darbs ar 31 aktīvo audžuģimeni. Interviju laikā, pārrunājot Centru darbinieku pietiekamību, lielākā daļa Centru norādīja, ka kopš 2018. gada sociālā darbinieka darba apjoms ir palielinājies – papildus jāveic darbs ar metodikām, jānodrošina audžuģimeņu atbalsta plānu izstrādāšana, bērnu individuālo vajadzību izvērtēšana un attīstības plāna izstrādāšana, kā arī jāievada dati informācijas sistēmā SPOLIS, un tādēļ esošā slodze vienam sociālajam darbiniekam, ņemot vērā ievietoto bērnu skaitu ģimenē (jo lielāks ievietoto bērnu skaits ģimenē, jo lielāka noslodze), ir pārāk apjomīga

un izraisa darbinieku pārslodzi, jo katrā ģimenē ir atšķirīgs uzņemto bērnu skaits, un katram no bērniem ir jānodrošina tā vajadzībām atbilstoši pakalpojumi.

Secinājums: *Atlīdzības aprēķinā vienam sociālajam darbiniekam vienas slodzes noteiktais skaits- 31 aktīvā audžuģimene ir pārāk apjomīgs un var izraisīt sociālā darbinieka pārslodzi, tā kā katrā ģimenē ir atšķirīgs bērnu skaits un bieži vien ģimenē ir vairāk par 1 bērnu, kā arī darbiniekam ir jāveic arī citi sociālā darbinieka pienākumi tai skaitā darbs ar aizbildņiem un adoptētājiem.*

Rekomendācija: *Apzināt sociālā darbinieka visus veicamos pienākumus un faktisko noslodzi, ņemot vērā, ka šī darbinieka pienākumi ir saistīti gan ar audžuģimenēm, gan ar aizbildņiem, gan adoptētājiem, un, ja nepieciešams, pārplānot samērīgāku sociālā darbinieka noslodzi un atbilstošākus finansēšanas nosacījumus. Noteikt finansēšanas līgumā samērīgāku sociālā darbinieka noslodzi, tai skaitā, arī, ņemot vērā Centru darbu ar neaktīvajām ģimenēm, kā arī ievērojot bērnu skaitu ģimenēs (piemēram, vidēji 2 bērni katrā ģimenē), kas uzlabotu darba ar audžuģimenēm, aizbildņiem un adoptētājiem un tiem sniegto pakalpojumu kvalitāti.*

93. Izvērtējot ārējo normatīvo aktu prasības, konstatēts, ka tajos nav noteiktas prasības lietu veidošanai adoptētāju un aizbildņu gadījumā. MK Noteikumu Nr. 355 15. punkts nosaka, ka atbalsta centrs iekārto lietu par katru audžuģimeni, taču adoptētāju, aizbildņu gadījumā šādas prasības nav noteiktas.
94. Apzinot Centru praksi lietu veidošanā, Centrs AIRI klātienē pārbaudē sniedza informācija par savu lietu veidošanas praksi. Klātienē pārbaudē tika konstatēts, ka Centrs AIRI papildus audžuģimeņu lietām, kurās tiek saglabāti audžuģimeņu atbalsta plāni, bērnu individuālie attīstības plāni, ģimeņu novērtējumi, sarakste ar Bāriņtiesām, Bāriņtiesu lēmumi, nosūtījumi pie speciālistiem, psihologu atzinumi un citi dokumenti, ir izveidojis arī atsevišķas lietas adoptētājiem un aizbildņiem.

Secinājums: *Normatīvajos aktos, piemēram, MK Noteikumos Nr. 355 15. punktā ir noteiktas lietu veidošanai un pierādījumu saglabāšanai par audžuģimenēm un bērniem, , taču nav noteiktas prasības adoptētāju un aizbildņu gadījumā, kā rezultātā Centriem nav pienākums šādas lietas veidot.*

Rekomendācija: *Lai nodrošinātu skaidru un vienotu pieeju bērnu lietu veidošanā un glabāšanu, aktualizēt MK Noteikumus Nr. 354 vai citus MK noteikumus (aizbildņu gadījumā) un Noteikumus Nr. 667 (adoptētāju gadījumā), iekļaujot tajos prasības attiecīgi par aizbildņu vai adoptētāju lietu veidošanu līdzīgi kā MK Noteikumu Nr.355 15. punktā (audžuģimeņu gadījumā), tostarp ģimenes attīstības un bērna individuālā attīstības plāna sagatavošanu.*

95. Izvērtējot un analizējot ārpusģimeņu normatīvā regulējuma prasības, konstatēts, ka tas neparedz Sociālo dienestu sadarbības prasības ar Centriem, kā rezultātā Centriem nav tiesiskā pamata pieprasīt no Sociālā dienesta informāciju, kas būtu nepieciešama audžuģimenei.
96. Intervijās ar Centriem, pārrunājot to viedokli par sadarbību, vairāki Centri norādīja, ka to sadarbība ar Sociālo dienestu ir daudz vājāka kā ar Bāriņtiesu. Sociālais dienests darbojas ar

bioloģisko ģimeni tikai līdz brīdim, kad bērns nonāk ārpusģimenes aprūpes sistēmā, pēc tam Sociālais dienests aktīvi neiesaistās.

97. Piemēram, Centrs AIRI minēja, ka, lai gan pēc bērnu ievietošanas audžuģimenē Centrs AIRI organizē starpinstitucionālās sanāksmes ar Bāriņtiesu, Sociālo dienestu un analizē dažādas situācijas darba grupās, lai labāk izprastu bērnu intereses un vajadzības, tomēr Centra AIRI ieskatā ne vienmēr Bāriņtiesas un Sociālie dienesti izprot šo sanāksmju lietderīgumu, nozīmīgumu un būtiskumu, jo trūkst vienotas izpratnes par to ka, lai sasniegtu ārpusģimenes aprūpes sistēmas mērķus, nepieciešams strādāt kopā vienotu mērķu dēļ, t.sk. Centriem nepieciešama informācija par darbu ar bioloģisko ģimeni virzību un, kā adaptēties situācijai audžuģimenei gadījumā, ja, bērns, kuram ir saskarsmes problēmas būs audžuģimenē ievietots ilgstoši vai arī īstermiņā.
98. Intervijās ar Centriem tika noskaidrots, ka audžuģimene sniedz informāciju par saskarsmi ar bioloģisko ģimeni. Dažkārt, vecāki manipulē ar bērniem, jo bail zaudēt tos pavisam un sniedz nepamatotus solījumus bērniem tikšanās laikā, ka, piemēram, iegādāts jauns dzīvoklis, jauna istaba, jauna gulta, un ka ir jauns dzīvesbiedrs un ka dzīves apstākļi uzlabojušies. Tāpat bioloģiskie vecāki zvina alkohola reibumā un traucē audžuģimeņu naktsmieru. Šādos gadījumos, piemēram, Centrs AIRI sazinās ar sociālo dienestu un aicina strādāt ar bioloģisko ģimeni, lai pēc iespējas mazāk tiktu ietekmēts bērns, iestājas par bērna interesēm, jo, tostarp atsevišķos gadījumos bērns vairāk nevēlas tikties bioloģiskajiem vecākiem. Tāpat atsevišķos gadījumos nepieciešams noteikt konkrētu tikšanās laiku, lai pasargātu audžuģimeni, par ko tiek informētas Bāriņtiesas.

Secinājums: *Ārējā normatīvajā regulējumā nav paredzēts Sociālo dienestu sadarbības pienākums ar Centriem, kā rezultātā Sociālais dienests darbojas ar bioloģisko ģimeni aktīvi tikai līdz brīdim, kad bērns nonācis ārpusģimenes aprūpes sistēmā un pēc tam Sociālais dienests vairs aktīvi neiesaistās, kā arī Centriem nav tiesiskā pamata pieprasīt no Sociālā dienesta informāciju, kas būtu nepieciešama audžuģimenēm, kas neveicina bērnu atgriešanos bioloģiskajā ģimenē gadījumos, kad ģimene var nodrošināt bērna intereses.*

Rekomendācija: *Izvērtēt iespēju stiprināt Sociālā dienesta lomu ārpusģimenes aprūpes sistēmā, pārskatot noteiktos sociālo dienesta pienākumus ārpusģimenes aprūpes sistēmu reglamentējošajos normatīvajos aktos, lai veicinātu bērnu atgriešanos bioloģiskajā ģimenē gadījumos, kad ģimene var nodrošināt bērna intereses.*

99. Intervijās ar Centriem pārrunājot mācību programmu saturu un pietiekamību, Centri norādīja, ka Centri ir saskaņojuši audžuģimeņu un aizbildņu mācību programmas ar VBTAI atbilstoši MK Noteikumu Nr. 355 12.2. – 12.3. apakšpunktam. Centri nodrošina mācību dalībnieku atgriezeniskās saiknes saņemšanu, lūdzot mācību dalībniekiem novērtēt mācības, izmantojot aptaujas anketas. Lai gan kopumā mācību grupas izdodas nokomplektēt visā Latvijā, tostarp attālināti, tomēr identificēta problemātika attiecībā uz aizbildņu mācībām, kurās nepieciešams nodrošināt 70% klātienes apmeklējumu. Minētais ierobežojums apgrūtina grupas dalībnieku atlasīšanu un izveidošanu, jo vairākiem aizbildņiem nav privātā transporta, nākas ierasties ar sabiedrisko transportu, kam ir noteikts pienākšanas/ atiešanas laika grafiks un pat atsevišķos Latvijas reģionos var nebūt pieejams vispār. Mācības jāveda pārī – psihologam un sociālajam darbiniekam, kas tiek nodrošināts pamīšus, jo nav noteiktas prasības abiem speciālistiem vienlaicīgi vadīt šīs mācības.

100. Tāpat intervijās ar Centriem, pārrunājot atbalsta grupu pakalpojumu sniegšanu, Centri norādīja uz ierobežojumu, ka, ja neierodas pietiekams dalībnieku skaits uz atbalsta grupu, tad nav iespējams organizēt apmaksātu atbalsta grupu. Tā vietā, lai kāds no šiem dalībniekiem saņemtu atbalsta pakalpojumu, var tikt organizētas individuālās šī dalībnieka konsultācijas, kas tiek apmaksātas. Praksē šī situācija tiek risināta un, ja atbalsta grupās piesakās mazāk par septiņiem dalībniekiem, tad Centrs bez maksas organizē atbalsta grupas tiešsaistē, jo, ja dalībnieku skaits ir mazāk par septiņi, tad šis pasākums netiktu finansēts.

Secinājums:

1. *Noteiktais ierobežojums, ka aizbildņu mācībām ir nepieciešams nodrošināt klātienē apmeklējumu 70%, praksē apgrūtina grupas dalībnieku atlasu un izveidošanu, jo vairākiem aizbildņiem nav privātā transporta, nepieciešams izmantot sabiedrisko transportu, kas daudzos gadījumos ierobežo vai sadārdzina aizbildņu mobilitāti un tā rezultātā aizbildņi savlaicīgi nesaņem mācību pakalpojumu, kuras būtu noderīgas aizbildņu sadarbībai ar bērniem.*
2. *Tā kā atbalsta grupu, kuras tiek apmaksātas, dalībnieku skaits ir ierobežots (minimālais dalībnieku skaits - 7), tad praksē, lai nodrošinātu atbalstu grupu pieejamību Centriem nākas bez atlīdzības organizēt atbalsta grupas, kuru dalībnieku skaits ir mazāks par 7 dalībniekiem., vai organizējot individuālas konsultācijas, kas savukārt aizņem vairāk laika, jo tās ir jānodrošina visām personām, kuras vēlas saņemt atbalsta grupas pakalpojumu.*

Rekomendācija:

1. *Izvērtēt iespēju mainīt finansējuma groza modeli, paredzot mazāku finansējamo minimālo atbalsta grupu dalībnieku skaitu, piemēram, trīs dalībnieki atbalsta grupai vai noteikt fiksētas pakalpojuma cenas katram konkrētam pakalpojumam, piemēram, atbalsta grupai, konsultācijām un mācībām, lai nodrošinātu savlaicīgāku atbalsta grupu pakalpojuma pieejamību.*
2. *Izvērtēt iespēju paredzēt, ka aizbildņu mācības var organizēt gan klātienē, gan attālināti (hibrīdveidā), tādējādi nodrošinot mācību pieejamību lielākam aizbildņu skaitam un veicinot to savlaicīgu izglītošanu.*

101. Izvērtējot SPOLIS ievadāmo informāciju un intervijās ar Centriem pārrunājot SPOLIS funkcionalitātes atbilstību Centru vajadzībām, konstatēts, ka SPOLIS nav iekļauta sadaļa par vardarbības incidentu reģistru, kuru būtu iespējams izmantot arī Bāriņtiesām lēmumu par bērnu ievietošanu/ izņemšanu no audžuģimenes/ aizbildņa/ adoptētāja pieņemšanai.
102. Kā labās prakses piemēru var minēt, ka Centrā AIRI izstrādāts un apstiprināts iekšējais normatīvais dokuments “Ziņošanas un reaģēšanas kārtība, izskatot bērnu drošības incidentus biedrības “Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija” SOS Ģimeņu atbalsta centrā “AIRI vecākiem”, kas nosaka darbinieku un uzņemošo ģimeņu rīcību situācijās, kad saņemta informācija par uzņemošajās ģimenēs ievietoto bērnu drošības incidentu, vai pastāv aizdomas, ka šāds incidents varētu būt noticis, atbilstoši biedrības “Latvijas SOS bērnu ciematu asociācija” izstrādātajai bērnu tiesību aizsardzības politikai un ētikas kodeksam. Ņemot vērā šo dokumentu ir izveidots incidentu reģistrs, kura mērķis ir apkopot un analizēt informāciju un datus par dažādiem pārkāpumiem (vardarbības veidiem) audžuģimenēs, aizbildņiem un adoptētājiem, kā ārpus uzņemošās ģimenes. Šis ir labās prakses piemērs arī citiem Centriem.

103. Intervijās Centri norādīja, ka līdz šim sagatavotajās metodikās/ vadlīnijās Centriem, nav aprakstīts, kādi ir pirmie vai agrīnie brīdinājuma signāli par vardarbības pazīmēm audžuģimenēs/ aizbildņiem/ adoptētājiem.

Secinājums:

1. SPOLIS nav iekļauta sadaļa par vardarbības incidentu reģistru, kuru būtu iespējams izmantot arī Bāriņtiesām, lēmumu par bērnu ievietošanu/ izņemšanu no audžuģimenes/ aizbildņa/ adoptētāja pieņemšanai. Minētā rezultātā Centriem ir jāveido atsevišķa uzskaitē un jāveic papildus pasākumi, lai par notikušo incidentu informētu Bāriņtiesu.
2. Metodikās/ vadlīnijās Centriem, nav aprakstīts, kādi ir pirmie vai agrīnie brīdinājuma signāli par vardarbības pazīmēm audžuģimenes/ aizbildņiem/ adoptētājiem, kā rezultātā Centri var neapzināt vardarbības pazīmes, tādējādi pieļaujot, ka ģimenēs turpinās vardarbība.

Rekomendācija:

1. Izvērtēt iespēju pilnveidot SPOLIS funkcionalitāti, izveidojot vardarbības incidentu reģistru, kas papildus valstī izveidotajiem sodu reģistriem, sniegtu savlaicīgi informāciju Bāriņtiesām par identificētajiem vardarbības gadījumiem, kas ir zināmi Centriem.
2. Izstrādāt vadlīnijas Centriem vai iekļaut esošajā metodikā/ vadlīnijās` papildus informāciju par agrīno brīdinājuma signālu par vardarbības pazīmēm audžuģimenes/ aizbildņiem/ adoptētājiem atpazīšanu, tostarp izmantojot zīmju valodu, lai Centri un citas iesaistītās iestādes varētu savlaicīgi reaģēt un novērst vardarbību .

104. 2022. gada pārskatā par Bāriņtiesu darbību ir norādīts, ka 71 no 377 jeb 20% no audžuģimenes ievietotiem bērniem tiek pārvietoti citās audžuģimenes³.

105. Intervijās ar Centriem tika norādīts uz problēmu, ka audžuģimenes bieži maina Centrus, vairākiem Centriem ir pienākušas vai aizgājušas audžuģimenes:

- bieži vien Centru maiņa saistīta ar pakalpojumu pieejamību tuvāk dzīvesvietai;
- citos gadījumos Centri norādīja, ka ģimenes ir aizgājušas no Centriem, jo Centri nerekomendēja uzņemt papildus bērnus attiecīgajās ģimenēs, saskatot riskus. Iepriekšējā gadā, piemēram, no Centrs AIRI ģimene pārgājusi uz citu atbalsta centru, jo centrs nodrošinot pakalpojumus pašvaldībai, solījis pakalpojumus nodrošināt bez rindas, ja sadarbība tiks noslēgta ar konkrēto Centru. Savukārt, vēl cita ģimene aizgāja prom no Centra AIRI, jo netika atbalstīta vēl viena bērna uzņemšanai, kas saistīta ar riskiem neievērot jau esošo bērnu un jauno bērnu intereses un savietojamību.
- interviju laikā tika norādīts viens Centrs, ar kuru vēlas slēgt vienošanos, jo Centrs mazāk iesaistās dialogā ar audžuģimenēm un tāpēc to izvēlās, lai audžuģimenes netraucē;
- dažos gadījumos tas saistīts ar sociālā darbinieka darbavietas nomaiņu uz citu Centru. Audžuģimenes sekoja līdz sociālajam darbiniekam, mainot Centru. Piemēram, Centrs TILTS intervijā minēja, ka 2022. gadā 15 audžuģimenes ir pārnākušas no citiem Centriem, jo sociālais darbinieks, ar ko ģimenes iepriekš sadarbojās, uzsāka darba tiesiskās attiecības Centrā TILTS.

³ Oficiālās statistikas analīze par Bāriņtiesu darbu 2022. gadā, 31. lpp

104. Vairāki Centri intervijās minēja, ka tiem ne vienmēr ir pieejama informācija par iemesliem, kāpēc audžuģimenes mainījušas Centrus. Ja gadījumā audžuģimene pieņemusi lēmumu mainīt Centru atbalsta saņemšanai, tai nav jāpamato un jāpaskaidro pieņemtais lēmums ne Centram, ne VBTAI un Bāriņtiesai, kā arī Centram nav iespējams skaidrot radušos situāciju. Audžuģimenes var salīdzinoši vienkārši lauzt vienošanos ar Centru un mainīt to pret citu Centru, noslēdzot jaunu vienošanos. Izvērtējot un analizējot normatīvo aktu prasības un finansēšanas līgumu nosacījumus, konstatēts, ka Centriem, ar kuriem audžuģimene lauzusi vienošanos, MK Noteikumos Nr.354 vai finansēšanas līgumā nav noteikts pienākums dalīties ar audžuģimenes lietu un tajā ievietoto bērnu lietām ar citu Centru, ar kuru noslēgta jaunā vienošanās, kā rezultātā praksē Centri nedalās ar šīm lietām un jaunās audžuģimenes nesaņems pilnvērtīgu informāciju par uzņemtajiem bērniem. Atbilstoši Centru sniegtajai informācijai praksē netiek nodrošināta dalīšanas ar audžuģimeņu lietām.
105. Centru ieskatā, arī audžuģimenes ne vienmēr saņem precīzu informāciju par bērna veselības stāvokli, piemēram, kādi medikamenti ir izrakstīti un lietojami. Ģimenēm nav informācijas par iemesliem, kāpēc bērns ir izņemts no bioloģiskās ģimenes, tādējādi tām nav iespējams pilnvērtīgāk sagatavoties uzņemt bērnu. Intervijās ar Centriem tika minēts gadījums, kad kādā audžuģimenē ievietotā meitene kliez ieraugot audžuģimenes tēvu, bet audžuģimenei nav informācijas kāpēc bērns tā rīkojās un kā būtu pareizi jāreaģē.
106. Iepriekšminētā situācija, liecina, ka bērni tiek izņemti no audžuģimenēm, jo audžuģimenes dažreiz nav adekvāti novērtējušas savas spējas uzņemties atbildību par bērnu, vai arī bērns ir uzņemts, iztrūkstot precīzai informācijai par bērna veselības stāvokli un iepriekšējo pieredzi bioloģiskajā ģimenē. Līdz ar to audžuģimenes var vēlēties mainīt Centrus, ņemot vērā tajos pieejamo informāciju par bērniem, kuri izņemti no ģimenēm.
107. Centri intervijās norādīja, ka bieži vien Bāriņtiesas lēmumos jeb informācijā Centriem ir viens līdz divi teikumi, iztrūkst būtiska informācija par ģimeni, piemēram, vai tajā ir bijusi vardarbība, kāds ir aprūpes tiesību atņemšanas iemesls.

Secinājums:

1. *Audžuģimenēm ir salīdzinoši vienkārši lauzt vienošanos ar Centru un mainīt Centrus, nesniedzot paskaidrojumu Centram par maiņas pamatojumu, kas neveicina atgriezeniskās saites saņemšanu Centriem par to maiņas iemesliem, kā arī netiek Centru darbības pilnveidošanos.*
2. *Centriem, ar kuriem audžuģimene lauzusi vienošanos, MK Noteikumos Nr.354 vai finansēšanas līgumā nav noteikts pienākums dalīties ar audžuģimenes lietu un tajā ievietoto bērnu lietām ar citu Centru, ar kuru noslēgta jaunā vienošanās, kā rezultātā pastāv risks, ka praksē Centri nedalīsies ar šīm lietām un Centri nesaņems pilnvērtīgu informāciju par audžuģimenēm, un nebūs iespējams tās kvalitatīvi sagatavot jaunu bērnu uzņemšanai.*

Rekomendācija:

1. *Izvērtēt iespēju vienošanās ar audžuģimeni vai MK Noteikumos Nr. 354 noteikt prasību audžuģimenei, ka ja tā vēlas mainīt Centru, tad nepieciešams sagatavot un iesniegt iesniegumu Centram, kurā pieejams skaidrojums un pamatojums par pieņemto lēmumu mainīt Centru, tādējādi veicinot atgriezeniskās saites saņemšanu Centriem par to maiņas iemesliem un Centru darbības pilnveidošanos.*

106. Labās prakses piemēru minēja Centrs AIRI par pakalpojuma līgumu slēgšanas procesu ar psihologu, jo Centrs pārbauda, vai psihologs ir reģistrēts Psihologu reģistrā, vai drīkst sniegt pakalpojumus un ir sertificēts psihologs, kā arī papildus tiek ņemtas vērā arī atsauksmes no audžuģimenēm. Tāpat citu pakalpojumu, piemēram, fizeoterapijas vai citu speciālistu gadījumā, tiek veiktas pārbaudes, piemēram, Ārstniecības personu reģistrā. Ja gadījumā nav publiski pieejamu reģistru, tad no speciālistiem tiek pieprasīti sertifikāti, piemēram Montessori, kanisterapijas speciālistu sertifikāti. Kad tiek gatavota vienošanās par līguma termiņa pagarinājumu, tad tiek pārbaudīts, vai Psihologu reģistrā esošajiem sertifikātiem nav beidzies derīguma termiņš. Ja gadījumā sertifikāta termiņš nebūtu spēkā esošs līdz gada beigām, tad tiktu slēgts līgums līdz sertifikāta derīguma termiņa beigām, nevis uz ilgāku termiņu. Auditoru ieskatā Centrs AIRI ieviestā prakse ir uzskatāma par labo praksi, kuru būtu lietderīgi pārņemt arī citiem Centriem, jo tiktu veicināta prakse, ka Centros tiek nodarbināti un ģimenēm pakalpojumus sniedz sertificēti speciālisti.

Rekomendācija: Lai nodrošinātu, ka audžuģimenēm tiktu sniegti kvalitatīvi psihologa vai citu sertificētu ekspertu pakalpojumi un tos sniegtu speciālisti ar atbilstošu kvalifikāciju, MK Noteikumos Nr. 355 paredzēt prasību pārbaudīt ārpakalpojumu psihologu un citu sertificētu speciālistu sertifikātu derīguma termiņu visā pakalpojuma sniegšanas laikā.

- Secinājums:** Praksē ir konstatēti atsevišķi gadījumi, kad audžuģimene, kurai nav piešķirts specializētās (krīzes) audžuģimenes statuss, pilda krīžu audžuģimenes funkcijas, ko normatīvie akti, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu nepieļauj. Tā kā

iepriekšminētā audžuģimene nav apmeklējusi krīzes audžuģimenes mācību programmas, tad pastāv risks, ka audžuģimeņu sagatavotība var neatbilst krīžu ģimenes specializācijai.

108. Interviju laikā ar Centriem un padziļināto interviju laikā ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem tika pārrunāti jautājumi par bērnu tiesību aizsardzību, kurās tika norādīts, ka bērna viedoklis, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi, parasti tiek ņemts vērā Bāriņtiesās pirms bērna izņemšanas no bioloģiskās ģimenes un pirms bērna ievietošanas audžuģimenē, ņemot vērā ANO Bērnu tiesību konvenciju⁴ un Bērnu tiesību aizsardzības likumu. Taču bērna viedoklis ne vienmēr var atbilst bērna interesēm, ko Bāriņtiesa, parasti, papildus izvērtē.
109. Bērnam iespēja paust savu viedokli, visbiežāk, rodas, ja tiek organizēta iepriekšēja tikšanās ar audžuģimeni pirms Bāriņtiesa pieņēmusi lēmuma par bērna ievietošanu audžuģimenē. Padziļinātajās fokusa grupu intervijās Bāriņtiesas minēja, ka bērnu viedoklis vienmēr tiek fiksēts sarunu protokolos, kā arī, ka tas tiek izanalizēts un, iespēju robežās, ja tas nekaitē bērna interesēm, ņemts vērā.
110. Izvērtējot un analizējot Centriem saistošo MK noteikumu Nr. 354 prasības, konstatēts, ka tie neparedz prasību Centriem noskaidrot un dokumentēt bērna viedokli.
111. Padziļinātajās fokusa grupu intervijās ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem tika norādīti šādi gadījumi, kad tiek uzklauts bērna viedoklis un kāda seko rīcība:
 - bērni pēc ievietošanas audžuģimenēs izsaka vēlmi doties uz bērnu aprūpes iestādi. Bērna vēlme tiek apmierināta. Bērns tika novirzīts uz bērnu aprūpes iestādi;
 - bērns izsaka vēlmi doties prom no audžuģimenes, jo nevar tikt galā ar savu emocionālo slodzi (audžuvecāks noveco). Bērns tika uzņemts citā audžuģimenē;
 - bērns izsaka viedokli doties prom no audžuģimenes, jo vēlas būt vienīgais bērns ģimenē. Šobrīd tiek meklēta šāda audžuģimene;
 - bērns tiek izņemts no pilsētā dzīvojošas ģimenes un sākotnēji piekrīt doties uz audžuģimeni, kas atrodas lauku teritorijā. Bērns jau ir viesojies audžuģimenē un piekritis pārcelties. Tomēr pārcelšanās dienā bērns informē Bāriņtiesu, ka vēlas audžuģimeni pilsētā, kuru Bāriņtiesa nevar piedāvāt. Notiek pārrunas ar bērnu, bērns piekrīt atgriezties audžuģimenē, kura atrodas lauku teritorijā;
 - pienākot pusaudžu vecumam, 16-17 gadus veca pusaudze vairs negrib pakļauties piemērotajām audžuģimenes audzināšanas metodēm un pieprasa, lai viņu ievieto bērnu aprūpes iestādē, jo ir uzzinājusi no tur esošajiem bērniem, ka ir mazāka uzraudzība un audzināšanas intensitāte. Pusaudze tiek ievietota bērnu aprūpes iestādē;
 - kādā adoptētāju ģimenē, Bāriņtiesai viesojoties pie bērna, kurš pauž viedokli, ka ļoti patīk audžumāte, tikai viņš vēlētos, lai viņa viņu apskauj. Taču māte ir adoptējusi bērnu, lai kompensētu zaudējumu, jo viņas bioloģiskais bērns ir miris, un tomēr nespēj pieņemt adoptēto bērnu un veltīt viņam nepieciešamo ģimenes mīlestību tā, kā to varētu sniegt bioloģiskajam bērnam. Bērns nav izņemts no audžuģimenes.

⁴Bērnu tiesību konvencijas 12. panta 1. un 2. punkts paredz, ka dalībvalstis nodrošina, lai ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Šajā nolūkā bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.

Secinājums: *Kopumā Bāriņtiesa nodrošina bērna viedokļa uzklausišanu un atbilstošu rīcību, ja to ir iespējams īstenot un tā atbilst bērnu interesēm.*

112. Izglītības likuma 3. un 3.1 pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību, kā arī iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas.
113. Intervijās ar Centriem tika norādīts, ka Bērniem ar diagnozes kodu, piemēram, 56 vai 57 izglītības programmas apmācības kodu, kuriem neieciešama speciālā pieeja mācībām, ir sarežģīti atrast mācību iestādes, un ir grūti piemērot iekļaujošās izglītības principu. Visas Latvijas mācību iestādes nevar nodrošināt īpašo mācību pieeju, kas atbilstu bērna vajadzībām, jo ne visās skolās strādā psihologi un sociālie pedagogi uz pilnu slodzi, tāpēc vecāki cenšas rast labākus risinājumus – pedagogus un izglītību ar individuālo pieeju. Arī bērnu aprūpes iestādes, krīzes centri saņēma valsts finansējumu par konkrētu bērnu, un nosūtīja bērnus izglītoties uz internātskolām.
114. Tā kā šis nav Labklājības ministrijas kompetencē esošais jautājums, to iespējams risināt tikai sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju.

Secinājums: *Trūkst izglītības iestāžu kapacitātes bērnu ar diagnozes kodiem, piemēram, 56 vai 57 izglītošanai un iekļaujošā izglītības principa piemērošanai, kā to paredz Izglītības likuma 3. un 3.¹ pants.*

Rekomendācija: *Tā kā izglītības sistēma, tostarp iekļaujošā izglītības pieeja ir Izglītības un zinātnes ministrijas kompetences jautājums, tad Labklājības ministrijai būtu nepieciešams aicināt Izglītības un zinātnes ministriju vērst uzmanību, ka saskaņā ar Izglītības likuma 3. un 3.¹ pantu ikvienam ir tiesības uz kvalitatīvu un iekļaujošu izglītību neatkarīgi no veselības stāvokļa, lai nodrošinātu bērnu ar diagnozes kodiem, piemēram, 56 vai 57 izglītošanu un iekļaušanu izglītības sistēmā.*

115. Intervijās ar Centriem tika pārrunāti jautājumi par Centru rīcību krīzes situācijās. Centri norādīja, ka:
 - ja Centri saņem no audžuģimenes informāciju, ka nepieciešams sniegt atbalstu sarežģītus jautājumus (audžuģimenes strīdi, konflikti, emocionāla un fiziska vardarbība) risināšanā, tad Centri uzaicina audžuģimenes uz psihologa vai sociālā darbinieka konsultācijām. Centru darbinieki ir pieejami arī pēc darba laika, atbild uz telefona zvaniem un iesaistās šo gadījumu risināšanā, tostarp vēlu vakarā. Atkarībā no sarežģītās situācijas nozīmīguma, Centri, ņemot vērā profesionālo atzinumu, var, piemēram, iesaistīt arī policiju vai Bāriņtiesu, vai arī risināt situāciju nākamajā dienā;
 - ja situācija ir kritiska, tad Centri nekavējoties telefoniski sazinās ar Bāriņtiesu. Atbilstoši viena Centra sniegtajai informācijai bērns saņem psihologa konsultācijas un, ja to laikā atklājas iespējamā seksuālā vardarbība pret bērnu, tad psihologs var iniciēt rakstīt bērnu iesniegumu un paskaidrojumu, kā un kad tas notika. Pēc tam šī informācija tiek nosūtīta Bāriņtiesai, lai tā var uzsākt lietu, piesaistot policiju. Centrs par iespējamajiem vardarbības gadījumiem nekavējoties ziņo Bāriņtiesai. Sarakstes ar Bāriņtiesu dokumentācija tiek ievietota bērna/ģimenes lietā. Citkārt, skola var ziņot par sarežģītiem

gadījumiem Bāriņtiesai un tikai pēc tam šo informāciju saņem Centrs, un tā sociālie darbinieki konsultācijās sagatavo informāciju par to, kā šī situācija tiek risināta.

116. Centri pēc sadarbības uzsākšanas ar jauno audžuģimeni, kā arī turpinot darbu ar esošajām ģimenēm proaktīvi komunicē, zvanot tām, lai noskaidrotu, vai ir nepieciešams Centra atbalsts, tādējādi pēc iespējas savlaicīgāk mēģinot identificēt iespējamās sarežģītās situācijas. Centri norādīja, ka tieši pirmie divi gadi ir īpaši būtiski jaunas audžuģimenes atbalstīšanai, un līdz ar to Centra darba intensitāte šajā periodā ir lielāka un nepieciešamais atbalsta klāsts ir plašāks.

Secinājums: *Centri nodrošina intensīvāku atbalstu nesen sadarbību uzsākušām audžuģimenēm, lai savlaicīgi identificētu sarežģītās situācijas, kā arī nodrošina atbilstošu rīcību, ja tiek identificēta krīzes situācija,*

117. Padziļinātajās fokusa grupu intervijās ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem tika minēts, ka sarežģītu gadījumu risināšanā Bāriņtiesas iniciē starpinstitucionālās sanāksmes, kuru laikā sarežģītā situācija tiek risināta.
118. Arī intervijās Centri norādīja, ka lielākā daļa Centru organizē starpinsitucionālās tikšanās, ja tiek uzņemts jauns bērns. Piemēram, Centrs TILTS un Centrs AIRI vienmēr organizē starpinstitucionālās tikšanās, ja kādā no audžuģimenēm tiek uzņemts jauns bērns.
119. Centri iesaistās konfliktu risināšanā ar mācību iestādēm, organizējot tikšanās starp institūcijām un iesaistītajiem speciālistiem. Šādās tikšanās piedalās skolotāji, Sociālais dienests, aizbildņi, audžuģimenes, Centri, Probācijas dienests un Bāriņtiesas. Tikšanās reizēs tiek identificēts skolā vai pašvaldības iestādēs pieejamais papildus atbalsts, kas nav pieejams Centra pakalpojumos bērnam.
120. Intervijās Centri sniedza informāciju, ka tiem ir pieredze, ka Bāriņtiesas aktualizē iespējamās krīzes situācijas pirms tas ir zināms Centram un, lai to risinātu, tiek organizētas starpinstitucionālās sanāksmes problēmas risināšanai.
121. Ja Centri tiek informēti par sarežģītu gadījumu - konfliktsituāciju audžuģimenē starp vecākiem un bērnu, tad Centra sociālais darbinieks sazinās ar ģimeni, tai skaitā uzaicina klātienē. Centrs lemj kādus speciālistus nepieciešams piesaistīt. Dzīvībai bīstamos gadījumos, tai skaitā vardarbības gadījumos uz ģimeni nekavējoties tiek izsaukta Bāriņtiesa un policija, lai novērstu akūto apdraudējumu.
122. Tāpat, piemēram, sarežģītu situāciju/ gadījumu risināšanai var tikt izmantoti papildu psihologa konsultācijām arī citi atbalsta pakalpojumi. Centrā "DOMUS" un citos Centros ir pieejama kanisterapija, ABBA terapija bērniem, papildus ir pieejams bērnu psihiatrs. Centrs AIRI papildus projekta ietvaros, piesaistot finansējumu radīja iespēju nodrošināt mākslas terapiju un atelpas brīžu pakalpojumu ar pašvaldības atbalstu.

Secinājums: *Kopumā Bāriņtiesas, Sociālie dienesti un Centri aktīvi rīkojas krīzes situācijās, t.sk. rīkojot starpinstitucionālās sanāksmes konkrētu, tostarp sarežģītu problēmsituāciju risināšanai.*

123. Saskaņā ar Statistikas pārvaldes publicēto informāciju 2022.gadā 144 audžuģimenes⁵ bija bez uzņemtiem bērniem. Vienā no novadiem 2022.gadā tika veikta audžuģimeņu statusa

⁵ https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_VES_AA_AAG/AAG030/table/tableViewLayout1/, skatīts 26.11.2023

pārskatīšana un no 36 audžuģimenēm Bāriņtiesa izbeidza statusu 11 ģimenēm, jo tajās ilgstoši netika ievietoti bērni.

124. Centru ieskatā viens no iespējamajiem cēloņiem, kādēļ audžuģimenes neuzņem bērnus ir tas, ka ir nepietiekams finansējums bērniem ar uzvedības un atkarību traucējumiem pusaudžu vecumā, jo ģimenei ar šādas kategorijas bērnu netiek piešķirts specializētās audžuģimenes statuss, kas attiecīgi rada piesardzību audžuģimenēm uzņemt bērnus ar uzvedības traucējumiem un atkarībām, jo tiem nepieciešami papildus pedagogijas, laika un finanšu resursi. Citi cēloņi varētu būt nepietiekama apmācība audžuģimenēm, audžuģimeņu novecošanās un sliktā pieredze iepriekš uzņemto bērnu dēļ.
125. Padziļināto fokusa grupu interviju laikā ar Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem tika minēts, ka vairākos gadījumos audžuģimenes atsakās no bērnu uzņemšanas bez skaidri pamatotiem iemesliem.
104. Ņemot vērā intervijās ar Centriem sniegto informāciju, liels īpatsvars audžuģimenēs ievietoto bērnu ir ar atkarībām un uzvedības traucējumiem. Pusaudžiem ar atkarībām un uzvedības traucējumiem ir visgrūtāk atrast audžuģimenes, tāpēc jārod sistēmisks risinājums to veicināt.
105. Analizējot Centru sniegto informāciju, varēja secināt, ka specializēto audžuģimeņu kategorijas paplašināšana, paredzot tajā jaunu statusu specializēto audžuģimeni bērniem ar atkarībām un uzvedības traucējumiem, varētu veicināt bērnu palikšanu audžuģimenē, jo viens no biežāk izskanējušiem argumentiem intervijās ar Centriem, kāpēc bērni tiek izņemti no audžuģimenēm, ir audžuvecāku izdegšana, vai nespēšana tik galā ar krīzes situācijām.
106. MK Noteikumos Nr.354 nav noteikts specializētās audžuģimenes statuss - specializētā audžuģimene bērniem ar atkarībām un uzvedības traucējumiem.

Secinājums:

1. *Viens no iespējamajiem cēloņiem, kādēļ audžuģimenes ilgstoši nevēlas uzņemt bērnus, var būt, nepietiekams finansējums audžuģimenei, kura uzņem bērnu ar uzvedības un atkarību traucējumiem pusaudžu vecumā, jo šādā gadījumā ģimenei netiek piešķirts specializētās audžuģimenes statuss, kas attiecīgi rada piesardzību audžuģimenēm uzņemt bērnus ar uzvedības traucējumiem un atkarībām, jo tiem nepieciešami papildus pedagogiskā darba, laika un finanšu resursi. Citi iespējamie cēloņi ir nepietiekama apmācība audžuģimenēm un audžuģimeņu novecošanās un negatīva pieredze no iepriekš uzņemtajiem bērniem.*
2. *Konstatēti vairāki gadījumi, kad audžuģimenes atsakās no bērnu uzņemšanas bez skaidri pamatotiem iemesliem, kā rezultātā ir apgrūtināti identificēt cēloņus, kādēļ ģimenes ir pieņēmušas šādu lēmumu, kā arī īstenot pasākumus, kas novērstu šādu situāciju rašanos.*
3. *Pusaudžiem ar uzvedības un atkarības traucējumiem nepieciešams veltīt vairāk laika un nepieciešama regulāra audžuvecāku iesaiste ikdienā, ko var uzskatīt par specializētas audžuģimenes iesaistes ekvivalentu. Specializēto audžuģimeņu kategorijas paplašināšana un attiecināšana varētu veicināt bērnu palikšanu audžuģimenē, jo viens no biežāk izskanējušiem argumentiem, kāpēc bērni tiek izņemti no audžuģimenēm, ir audžuvecāku izdegšana, vai nespēšana tik galā ar krīzes situācijām.*
4. *MK noteikumos Nr.354 nav noteikts specializētās audžuģimenes statuss - specializētā audžuģimene bērniem ar atkarībām un uzvedības traucējumiem.*

Rekomendācija:

1. *Ieviest papildu atbalsta pasākumus (piemēram, psihologa konsultācijas) darbam ar audžuģimenēm, kuras ilgstoši neuzņem bērnus (vairāk kā 3 mēnešus), piemēram, veicot papildus psiholoģisko ģimenes izpēti, lai identificētu patiesos cēloņus bērna uzņemšanas atteikumiem.*
 2. *Vienošanās dokumentos ar audžuģimenēm iekļaut nosacījumu, kas paredz audžuģimenēm, kuras pēc savas iniciatīvas atsakās uzņemt bērnu, pienākumu sniegt rakstveida pamatotu skaidrojumu Centram analīzes veikšanai un mācību programmu pilnveidošanai.*
 3. *MK noteikumos Nr.354 paredzēt jaunu specializētās audžuģimenes statusu – specializētā audžuģimene bērniem ar atkarībām un uzvedības traucējumiem, lai nodrošinātu šīs ģimenes ar līdzvērtīgu atbalstu un finansējumu kā specializētās audžuģimenes.*
126. Izvērtējot Centru pienākumu kopumu, konstatēts, ka viens no Centru pienākumiem ir viesģimeņu piesaistīšanas veicināšana. Intervijās ar Centriem tika minēta problemātika, ka apmaksātas psihologa konsultācijas un psihologa atzinuma sagatavošana ģimenei, kura vēlas iegūt viesģimenes statusu, nav paredzētas, jo psihologa konsultācijas tiek apmaksātas tikai tad, ja Bāriņtiesa pieņēmusi lēmumu par viesģimenes statusa piešķiršanu. Iepriekšminētā psihologa konsultāciju pakalpojumu apmaksas pieceja neveicina jaunu viesģimeņu piesaisti.

Secinājums: *Lai iegūtu viesģimeņu statusu, personām, kuras vēlas kļūt par viesģimeni, rodas papildu izmaksas, kas jāsedz no personīgajiem līdzekļiem, jo netiek apmaksāta psihologa konsultācija un atzinuma sagatavošana pirms Bāriņtiesas lēmuma par viesģimenes statusa piešķiršanu, kas ir viens no iemesliem, kas var kavēt jaunu viesģimeņu rašanos.*

Rekomendācija:

1. *Izvērtēt iespēju rast finansējumu psihologa konsultāciju un atzinuma sagatavošanai, pirms Bāriņtiesa pieņem lēmumu par viesģimenes statusa piešķiršanu.*
 2. *Ņemot vērā iepriekšminētā izvērtējuma rezultātus, veikt izmaiņas ārpusģimenes aprūpes sistēmas reglamentējošajos normatīvajos aktos, paredzot, ka, psihologa atzinuma sagatavošana viesģimenes statusa iegūšanai ir bez maksas, tādējādi novēršot papildu izmaksas viesģimeņu statusa iegūšanā.*
127. Ņemot vērā intervijās ar Centriem iegūto informāciju, lai saņemtu finansējuma grozā paredzēto finansējumu, Centriem ir nepieciešams finansējuma pieprasījumos uzrādīt arī izdevumus, tostarp par telpu īri. Taču ne vienmēr telpas var izīrēt tikai, piemēram, uz atbalsta grupu mācību laiku - divām stundām, tās jāirē ilgāku laiku – uz visu dienu, kas savukārt palielina nepieciešamos izdevumus par telpu īri. Lai risinātu situāciju, ir nepieciešams rast papildu finansējumu.
128. Saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 355 16. punktu VBTAI atbilstoši atbalsta centra izveides izmaksām piešķir atbalsta Centram vienreizēju atbalsta Centra izveides un iekārtošanas izdevumu kompensāciju, bet ne vairāk kā 10 000 euro apmērā, ja Centram ir ne mazāk kā 50 spēkā esošas vienošanās ar audžuģimenēm un ne mazāk kā desmit līgumi par atlīdzības par specializētās audžuģimenes pienākumu pildīšanu un vienreizējas mājokļa iekārtošanas kompensācijas izmaksu. Finansējums Centru telpu atbalstam var tikt uzskatīts par diskriminējošu, jo šobrīd Latvijā ir vairāki Centri, kas sniedz pakalpojumus savās vai īrētās

telpās audžuģimenēm, bet nevar pretendēt uz iepriekšminēto Centra izveides un iekārtošanas izdevumu kompensāciju, jo tiem noslēgtas vienošanas ar mazāk kā 50 audžuģimenēm un mazāk kā desmit specializētajām audžuģimenēm. Minētā centra izveides izmaksu atbalsta finansēšanas pieeja neveicina vienlīdzīgu attieksmi pret Centriem, jo sevišķi, kad tie uzsāk savu darbību, kad vēl nav atpazīstami un nespēj uzreiz piesaistīt pietiekamu skaitu audžuģimenes.

129. Saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 355 17., 17.2. un 17.3. apakšpunktu, lai saņemtu atbalsta centra izveides un iekārtošanas izdevumu kompensāciju, pakalpojuma sniedzējs VBTAI iesniedz dokumentus - ēku vai telpu remontdarbu, mēbeļu, iekārtu, tai skaitā datortehnikas, iegādes izdevumu tāmi, kā arī citu ar telpu un pieejamo resursu pielāgošanu pakalpojuma nodrošināšanai saistīto izdevumu tāmi un pēc VBTAI pieprasījuma – iepriekšminētajā tāmē norādīto izdevumu attaisnojošos dokumentus (remontdarbu un citu pakalpojumu līgumus, rēķinus, darbu pieņemšanas un nodošanas aktus, preču pavadzīmes, čekus un citus izdevumus apliecinošos dokumentus). Taču atbilstoši Centru intervijās sniegtajai informācijai Centriem trūkst vienotas izpratnes, kā pareizi sagatavot izdevumu tāmes un kādus izdevumus var uzskatīt par pieejamo resursu pielāgošanu pakalpojuma nodrošināšanai saistītajiem izdevumiem.
130. Izvērtējot un analizējot MK noteikumu Nr. 355 prasības, konstatēts, ka noteikumu 17., 17.2. un 17.3. apakšpunktā nav skaidri noteikts, vai prasības attiecas arī uz Centru izdevumiem, kas radušies aizbildņu, adoptētāju pakalpojumu sniegšanā vai tikai uz audžuģimeņu sniegto pakalpojumu izdevumiem.
131. Izvērtējot normatīvos aktus, kas reglamentē ārpusģimeņu aprūpes sistēmu, konstatēts, ka tajos nav noteikta prasība Centriem sagatavot tāmes un izdevumus attaisnojošos dokumentus par saņemto finansējumu aizbildņiem un adoptētajiem.

Secinājums:

1. *Centriem trūkst vienotas izpratnes par to, kā korekti sagatavot izdevumu tāmes un kādus izdevumus var uzskatīt par pieejamo resursu pielāgošanu pakalpojuma nodrošināšanai saistītajiem izdevumiem, kā rezultātā Centri var iesniegt kļūdainas vai nepilnīgas tāmes un nesaņemt tiem pienākošo finansējumu pielāgošanu pakalpojuma nodrošināšanas izdevumu segšanai. MK noteikumu Nr. 355 17., 17.2. un 17.3. punktā nav skaidri noteikts, vai tā prasības attiecas arī uz Centru izdevumiem, kas radušies aizbildņu, adoptētāju pakalpojumu sniegšanā vai tikai uz audžuģimeņu sniegto pakalpojumu izdevumiem. Normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimeņu aprūpes sistēmu nav noteikta prasība Centriem sagatavot tāmes un izdevumus attaisnojošos dokumentus par saņemto finansējumu aizbildņiem un adoptētajiem.*
2. *MK Noteikumu Nr. 355 16. punktā noteiktā prasība par Centru finansēšanu liedz iespēju Centriem pretendēt uz Centra izveides un iekārtošanas izdevumu kompensāciju, jo lai gan tie sniedz pakalpojumus savās vai īrētās telpās audžuģimenēm, taču tiem noslēgtas vienošanas ar mazāk kā 50 audžuģimenēm un mazāk kā desmit specializētajām audžuģimenēm. Minētā Centru finansēšanas pieeja neveicina vienlīdzīgu attieksmi pret Centriem un nerada priekšnosacījumus to pakalpojumu nodrošināšanai līdzvērtīgā apjomā.*

Rekomendācija:

1. *Lai nodrošinātu Centriem vienotu izpratni par tāmes sagatavošanu un izdevumu attiecināmību, kā arī veicinātu, ka Centri iesniedz pareizi aizpildītu dokumentāciju, organizēt Centriem mācības par izdevumu tāmes sagatavošanu, tai skaitā, skaidrojot, kādi izdevumi attiecas uz pieejamo resursu pielāgošanu pakalpojuma nodrošināšanai saistītajiem izdevumiem.*
 2. *Precizēt MK Noteikumu Nr. 355:*
 - *17., 17.2. un 17.3. apakšpunktu prasības, skaidri nosakot, vai tās attiecas arī uz Centru izdevumiem, kas radušies aizbildņu, adoptētāju pakalpojumu sniegšanā vai tikai uz audžuģimeņu sniegto pakalpojumu izdevumiem;*
 - *16. punktu paredzot, ka vienreizēja Centra izveides un iekārtošanas izdevumu kompensācija pienākas arī Centriem, kuri noslēguši mazāk vienošanos kā ar 50 audžuģimenēm un desmit specializētajām audžuģimenēm, piešķirot finansējumu proporcionālā apjomā (piemēram, ņemot vērā piesaistīto audžuģimeņu skaitu), tādējādi veicinot jaunu Centru veidošanos un attīstību.*
132. Centri intervijās norādīja, ka, lai risinātu ar Centru darbību saistītās, kopīgās problēmas, tie savstarpēji sadarbojas vismaz vienu reizi gadā, organizējot tiešsaistes tikšanās. Intervijās lielākā daļa Centru sniedza informāciju, ka kopš 2018. gada ir bijušas tikai atsevišķas darba grupas, kurās piedalījās arī Labklājības ministrija, bet šobrīd Centriem nav sistemātisku tikšanos un sanāksmju ar politikas plānotāju (Labklājības ministriju) vai politikas ieviešanas uzraugošo institūciju (VBTAI), līdz ar to Centriem trūkst komunikācijas un informācijas aprītes, lai uzzinātu par jaunākajām tendencēm vai aktualitātēm ārpusģimenes aprūpes sistēmā, tostarp normatīvo aktu grozījumu jomā. Tāpat Centri intervijās informēja, ka trūkst vienotas platformas sadarbībai starp Centriem, Bāriņtiesām un Sociālajiem dienestiem. Līdz ar to atgriezeniskās saites neesamība ierobežo Centriem iespēju pietiekami ātri reaģēt uz Centru darbībā esošajām problēmsituācijām, kad nepieciešama normatīvo aktu izstrādātāja iesaistīšanās. Tāpat Centri intervijās vērsa uzmanību, ka informācijas apmaiņai netiek izmantota mūsdienīga dialoga forma: regulāras tikšanās, kā arī organizētas ikgadējās konferences par bērna ceļu aprūpes sistēmā, iesaistot visas procesā iesaistītās puses - Bāriņtiesas, Sociālos dienestus, VBTAI, Centrus un Labklājības ministriju.

Secinājums: *Centriem pietrūkst regulāra mijiedarbība ar ārpusģimenes aprūpes sistēmā iesaistītajām institūcijām, jo netiek organizētas regulāras tikšanās un ikgadējās konferences par bērna ceļu aprūpes sistēmā, iesaistot visas procesā iesaistītās puses -Bāriņtiesas, Sociālos dienestus, VBTAI, Centrus un Labklājības ministriju. Šādu regulāro tikšanos laikā būtu iespējams pārrunāt aktuālo problemātiku un tās iespējamās risinājumus, jo atgriezeniskās saites neesamība var izraisīt nespēju pietiekami ātri reaģēt uz Centru darbībā esošajām problēmsituācijām, kuru atrisināšanai nepieciešama politikas plānotāja iesaistīšanās.*

Rekomendācija: *Lai stiprinātu sadarbību starp ārpusģimenes aprūpes sistēmā iesaistītajām institūcijām, organizēt:*

- *regulāras, piemēram, reizi ceturksnī, tikšanās ar VBTAI, Labklājības ministriju un Centriem, ar mērķi uzzināt savlaicīgi problemātiku un izaicinājumus Centru darbībā, kā arī rast risinājumus, kad ir nepieciešama politikas plānotāja (Labklājības ministrijas) iesaistīšanās;*

- *ikgadējās konferences par bērna ceļu aprūpes sistēmā, iesaistot Bāriņtiesas, Sociālos dienestus, VBTAI, Centrus un Labklājības ministriju, kuru laikā būtu iespējams pārrunāt aktuālo problemātiku ārpusģimenes aprūpes sistēmā un apzināt un iespējamus risinājumus.*

107. Lai gan atbilstoši MK Noteikumu Nr. 355 12. un 12.5. apakšpunktam Centra viens no pienākumiem ir iesniegt Bāriņtiesā psihologa atzinumu par audžuģimenes piemērotību specializētās audžuģimenes statusa iegūšanai attiecīgajā specializācijā, taču psihologa atzinumam nav noteikta standarta veidlapa, tai skaitā obligātie novērtēšanas kritēriji, piemēram, personības iezīmes, funkcionālās parādības, pieredze bērnu audzināšanā, ja tāda ir, savstarpējās attiecības.

Secinājums: *Normatīvajā regulējumā vai vadlīnijās nav noteikta psihologa atzinuma standarta veidlapa, tai skaitā obligātie novērtēšanas kritēriji, piemēram, personības iezīmes, funkcionālās parādības, pieredze bērnu audzināšanā, ja tāda ir, savstarpējās attiecības, kā rezultātā psihologi var sagatavot atšķirīga satura atzinumus, pamatojoties uz atšķirīgiem kritērijiem un tie var nebūt savstarpēji salīdzināmi, kā arī ar nepietiekamu informatīvo kvalitāti Bāriņtiesas lēmumu pieņemšanai.*

Rekomendācija: *Paredzēt vadlīnijās standarta veidlapu psihologa atzinuma sagatavošanai, tai skaitā obligāto saturu, tostarp novērtēšanas kritērijus, piemēram, personības iezīmes, funkcionālās parādības, pieredze bērnu audzināšanā, ja tāda ir, savstarpējās attiecības.*

108. Saskaņā ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikuma 2.4.¹ punktu viena no VBTAI funkcijām ir pārraudzīt ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram noteikto prasību izpildi.
109. Saskaņā ar VBTAI intervijā sniegto informāciju VBTAI kopš 03.03.2023⁶, pārņēma Centru uzraudzības funkciju no Labklājības ministrijas. VBTAI līdz 31.10.2023. veica finanšu atskaišu pārbaudes, lai pārliecinātos par finansējuma, kas tiek izmaksāts audžuģimenēm, izlietojuma pareizību. Tā kā VBTAI trūka kompetentu cilvēkresursu, lai būtu iespējams plānot un veikt Centru procesu vai dokumentu pārbaudes, VBTAI lūdza Labklājības ministrijai sniegt informāciju par veiktajām pārbaudēm Centru uzraudzības ietvaros. Praksē Labklājības ministrija līdz 28.02.2023. ir veikusi dažu Centru pārbaudes.
110. VBTAI intervijā atzina, ka VBTAI trūkst kompetences uzraudzīt arī Centru sociālos darbiniekus un to sociālo darbu. Saskaņā ar Labklājības ministrijas nolikuma 5.2.2. apakšpunktu viena no Labklājības ministrijas funkcijām ir izstrādāt valsts politiku sociālās palīdzības, sociālā darba, sociālās aprūpes, sociālās un profesionālās rehabilitācijas jomā. VBTAI intervijā norādīja, ka līdz šim Centriem nav bijusi sistemātiska uzraudzība no Labklājības ministrijas puses un tādēļ VBTAI nepieciešams veidot jaunu uzraudzības sistēmu, tostarp sagatavot Centru pārbaudžu metodiku, lai pārbaudes būtu mērķtiecīgas un jēgpilnas, kā arī jānosaka VBTAI kompetences tvērums. Tāpat VBTAI norādīja, kā nākotnē būtu

⁶ Ņemot vērā MK 28.02.2023 noteikumu Nr. 81 "Grozījumi Ministru kabineta 2021. gada 7. septembra noteikumos Nr. 611 "Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums"

nepieciešams detalizētāk pārbaudīt Centru finanšu atskaites un izdevumu pamatojošos dokumentus, bet VBTAI bija pieejams tikai viens finansists uz pusslodzi.

111. Izvērtējot normatīvos aktus, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu tai skaitā VBTAI nolikums, konstatēts, ka tas neparedz VTBAI pārbaūžu veikšanu klātienē Centros, kas rada risku, ka Centru darbības neatbilstības iekšējiem normatīvajiem dokumentiem un ārējiem normatīvajiem aktiem vai arī iekšējo kontroļu neesamība var tikt konstatēta novēloti.
112. Saskaņā ar VBTAI intervijā sniegto informāciju, VBTAI iekšējos normatīvajos aktos nav noteikta kārtība, kādā īstenojama Centru uzraudzības funkcija.
113. Lai gan VBTAI tiks reorganizēta līdz 2023.gada beigām un kļūs par Bērnu aizsardzības centru, mainot tās funkcijas, taču VBTAI intervijās norādīja, ka VBTAI darbiniekiem nav skaidri zināms, kāds ir politikas veidotāju redzējums par nākotnes Centru uzraudzības funkciju, tai skaitā, kura struktūrvienība to īsteno. Minētā neziņa rada šaubas un nestabilitāti, tai skaitā kavē pārbaūžu metodoloģijas izstrādes procesu un pārbaūžu īstenošanu. Lai uzsāktu šos procesus, VBTAI ieskatā ir nepieciešams vispirms izprast atbildības un pienākumu sadalījumu.

Secinājums:

1. *VBTAI šobrīd trūkst cilvēkresursu pilnvērtīgas uzraudzības funkcijas nodrošināšanai, kā rezultātā laika periodā no 03.03.2023. līdz 16.11.2023. nebija izveidota Centru uzraudzības sistēma, kā arī veiktas klātienes pārbaudes Centros.*
2. *Ārējie normatīvie akti, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu tai skaitā. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums neparedz VTBAI pārbaūžu veikšanu klātienē Centros, kas rada risku, ka Centru uzraudzības ietvaros netiks savlaicīgi konstatētas Centru darbības neatbilstības ārējo normatīvo aktu un Centru iekšējo normatīvo dokumentu prasībām.*

Rekomendācija: *Veikt grozījumus MK 07.09.2021 noteikumos Nr. 611 "Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas nolikums" vai Bērnu aizsardzības centra jaunajā nolikumā, paredzot VTBAI/ Bērnu aizsardzības centram uzraudzības ietvaros veikt pārbaudes, tai skaitā klātienē Centros, ar mērķi pārliecināties par Centru darbību atbilstoši noslēgtajam līgumam un iekšējiem normatīvajiem dokumentiem un ārējiem normatīvajiem aktiem.*

114. Lai gan Centriem kopš 2018. gada bija iespēja, tostarp, sagatavojot ikgadējo informatīvo ziņojumu, proaktīvi vērsties Labklājības ministrijā un informēt par konstatētajām problēmām ārpusģimenes aprūpes sistēmā, taču Centri nebija šos informatīvos ziņojumus sagatavojuši līdz pat 2023. gadam.
115. VBTAI nodrošināja, ka pirmo reizi visi Centri sagatavoja un atsūtīja ikgadējos informatīvos ziņojumus par 2022. gadu, tādējādi nodrošinot finansēšanas līgumu nosacījumu izpildi, kas paredz, ka Centriem jā sagatavo un jā iesniedz informatīvais ziņojums līdz sekojošā gada 15. februārim par personu apmierinātību ar Centra sniegtajiem pakalpojumiem, problēmām, ar kurām nākas saskarties, un darbības stratēģiju turpmākajiem trīs gadiem.
116. Saskaņā ar intervijā ar VBTAI sniegto informāciju VBTAI, pārskatot iepriekšminētos ziņojumus, konstatēja, ka tie tiek sagatavoti brīvā formā un ar atšķirīgu saturu un detalizācijas pakāpi, kā rezultātā tie nav savstarpēji salīdzināmi un novērtējami, ņemot vērā vienotus kritērijus. Analizējot Centru informatīvos ziņojumus, tika konstatēts, ka, piemēram:

- Centrs “Brīnumiņš” atsūtīja īsu aprakstu par 2022. gadā īstenotajiem būtiskākajiem pasākumiem un par audžuģimeņu skaita pieaugumu, neiekļaujot citu analītisku un statistisko informāciju un datus par šī Centra darbību un sniegtajiem pakalpojumiem;
 - Centrs “Plecs” ziņojumā iekļāva informāciju par tā rašanās vēsturi un darbības raksturojumu, ģimeņu raksturojumu, aptaujas par apmierinātību ar Centra sniegtajiem pakalpojumiem rezultātus, Centra sniegtajiem pakalpojumiem ģimenēm 2021. – 2022. gadā un stratēģiskajiem mērķiem nākamajiem trīs gadiem;
 - Centrs DOMUS atsūtīja darbības stratēģiju 2023. – 2025. gadam;
 - Centrs “Dūja” sagatavotajā ikgadējā ziņojumā iekļāva informāciju par personu apmierinātību, problēmām, ar kurām nākas saskarties, darbības stratēģiju turpmākajiem trīs gadiem;
 - Centrs “Zvannieki” ikgadējā ziņojumā iekļāva informāciju par stāvokli uz 2023. gada 1. aprīli, Centra ģimeņu apmierinātību, stratēģiju un problēmas.
117. Izvērtējot normatīvo aktu prasības un finansēšanas līgumā noteiktās prasības, konstatēts, ka tajos nav paredzēts, kā tiks risinātas Centru apzinātās un informatīvajos ziņojumos norādītās problēmas, kā arī, kā tiks nodrošināta to novēršanas uzraudzība. Tāpat nav skaidra arī Centru informatīvajos ziņojumos norādīto rādītāju sasaiste ar finansējuma piešķiršanu audžuģimenēm.

Secinājums:

1. *Centru ikgadējie ziņojumi tiek sagatavoti nereglamentētā formā un ar atšķirīgu saturu, kā rezultātā tie nav savstarpēji salīdzināmi. Finansēšanas līgumā nav noteikta vienotu ikgadējā ziņojuma sagatavošanas veidlapa (ar skaidrojumu).*
2. *Ne Finansēšanas līgumā, ne ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu, nav skaidri izprotams, kādā veidā tiks risinātas Centru informatīvajos ziņojumos iekļautās problēmas un kāds būs uzraudzības mehānisms to novēršanas progresam, kā rezultātā pastāv risks, ka Centru ziņojumos norādītās problēmas netiks risinātas un to darbības var netikt pilnveidotas.*

Rekomendācija:

1. *Finansēšanas līgumā noteikt vienotu ikgadējā ziņojuma saturu, kuru ņemot vērā, būtu iespējams sagatavot informatīvi kvalitatīvu un savstarpēji salīdzināmu ikgadējo ziņojumu.*
 2. *Noteikt ārējos normatīvajos aktos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu, pienākumu Centram sagatavot informatīvo ziņojumu iesniegšanai VBTAI un pienākumu VBTAI informatīvajā ziņojumā norādīto problēmu novēršanas uzraudzībai.*
118. Saskaņā ar VBTAI intervijā sniegto informāciju, VBTAI pirmo reizi (2023. gada laikā) kopš 2018. gada uzsāka veikt ceturkšņa pārskatos iekļauto finanšu datu pārbaudes un konstatēja, ka VBTAI rīcībā esošā informācija un dati nesakrīt ar Centru ceturkšņa pārskatos iekļauto informāciju, tādēļ VBTAI lūdza Centrus precizēt šajos pārskatos iekļauto informāciju.
119. VBTAI intervijās norādīja, ka plāno pārskatīt ceturkšņa pārskata saturu, lai to būtu iespējams salāgot ar ikmēneša atskaites saturu, kā arī precizēt izdevumu pozīcijas, kuras ir interpretējamās un par kuru aizpildīšanu Centriem trūkst šobrīd vienotas izpratnes.
120. Saskaņā ar Labklājības ministrijas sniegto informāciju pēc SPOLIS darbības pilnvērtīgas uzsākšanas, ceturkšņa atskaites tiks sagatavotas automātiski.

Secinājums: *Ceturkšņa pārskatos iekļautie finanšu datu neatbilst VBTAI rīcībā esošajai informācijai, jo Centriem trūkst vienotas izpratnes par ceturkšņu pārskata sagatavošanu un tajā iekļaujamo datu atspoguļošanu.*

Rekomendācija: *Nodrošināt SPOLIS funkcionalitāti ceturkšņa atskaišu automātiskai ģenerēšanai, tādējādi nodrošinot ceturkšņa atskaitēs iekļauto datu integritāti un kļūdu risku mazināšanu, kā arī nepieciešamības gadījumā nodrošinot pasākumus informāciju lietotāju prasmju paaugstināšanai (mācības, konsultācijas par ceturkšņa atskaišu sagatavošanu SPOLIS vidē).*

121. Saskaņā ar VBTAI intervijā sniegto informāciju, VBTAI, sākot no 2024. gada plāno noslēgt jaunus finansēšanas līgumus ar Centriem, VBTAI ieskatā primāri būtu nepieciešams vienādot Centru vienošanos ar audžuģimenēm skaitu, lai veidotu vienotu Centru noslodzi.
122. VBTAI intervijās norādīja, ka Centri ir dažāda lieluma, taču neskatoties uz to, ir nepieciešams līdzsvarot Centru finansēšanas kritērijus, tas ir, jānosaka prasības, no kāda vienošanos ar audžuģimenēm skaita, varētu uzsākt darboties Centrs. VBTAI ieskatā, lai Centrs varētu kvalitatīvi darboties, Centram būtu jābūt noslēgtām vismaz 92 vienošanās ar audžuģimenēm, no kurām 77 būtu parastās audžuģimenes un 15 - specializētās audžuģimenes. Latvijā šobrīd ir pieci Centri, kuriem ir noslēgtas mazāk kā 20 vienošanās ar audžuģimenēm.
123. VBTAI intervijās norādīja, ka analizējot Centru sniegtos datus par audžuģimeņu, aizbildņu un adoptētāju skaitu, VBTAI konstatēja, ka praksē Centros ir noslēgtas vairāk vienošanās ar aizbildņiem un adoptētājiem, nekā ar audžuģimenēm, kā rezultātā aizbildņiem un adoptētājiem tiek sniegts lielāks pakalpojumu klāsts. Piemēram, vienā no Centriem ir piecas audžuģimenes, bet ļoti liels pakalpojumu klāsts tiek veltīts aizbildņiem un adoptētājiem. Ja Centram ir maza resursu kapacitāte, nerodas pārliecība, ka tas var sniegt vienlīdz pietiekamu atbalstu audžuģimenēm, kā arī aizbildņiem un adoptētājiem.
124. Saskaņā ar VBTAI intervijā sniegto informāciju, sociālo darbinieku un psihologu noslogotība palielinās un esošais personāla resurss var nebūt pietiekams, jo jānodrošina pakalpojumi ne tikai audžuģimenēm, bet jāsniedz papildu pakalpojumi arī aizbildņiem un adoptētājiem, piemēram, jānodrošina mācības un konsultācijas.
125. Lai sinhronizētu darbinieku noslogotību, šobrīd Centros tiek rasts risinājums, darbu ar aizbildņiem un adoptētājiem uzdodot tiem Centru darbiniekiem, kuriem ir mazāka noslodze darbā ar audžuģimenēm. Centri par pakalpojumu sniegšanu audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm iegūst finansējumu no finansējuma groza, bet par aizbildņiem un adoptētājiem sniegtajiem pakalpojumiem, piemēram, konsultācijām tie iegūst finansējums kā par atsevišķiem darbiem. Līdz ar to pastāv risks, ka Centru darbinieku darbs un sniegtie pakalpojumi var tikt vairāk veltīti aizbildņiem un adoptētājiem, nevis audžuģimenēm, jo tādā veidā tiek iegūti papildu ienākumi, nesniedzot pietiekamu atbalstu audžuģimenēm.
126. VBTAI intervijā pārrunājot esošos pasākumus bērnu interešu ievērošanai, norādīja, ka bērna interesēs ir arī aizbildnība, ko būtu nepieciešams stiprināt, vienlaikus Centriem būtu iespējams specializēties jeb profilēties ne tikai darbam ar audžuģimenēm, bet arī darbam ar aizbildņiem vai adoptētājiem. Ja Centram noslēgto vienošanos ar audžuģimenēm skaits ir mazāks par 92, tad būtu iespējams vairāk strādāt arī ar aizbildņiem un adoptētājiem, atbalstot tos.

Secinājums:

1. *Centri, kuriem ir noslēgtas mazāk kā 20 vienošanās ar audžuģimenēm, piesaista lielāku īpatsvaru aizbildņu un tādējādi nodrošina papildu ienākumus. Lai gan primāri Centrs par pakalpojumu sniegšanu audžuģimenēm un specializētajām audžuģimenēm iegūst finansējumu no finansējuma groza, taču par pakalpojumu sniegšanu aizbildņiem un adoptējam tiek iegūts papildu finansējums un vienlaikus ienākumi, mazāk laiku un atbalstu veltot audžuģimenēm .*
2. *Centru sociālā darbinieka finansējums aizbildņu gadījumā tiek nodrošināts no valsts budžeta jauno politikas iniciatīvu finansējuma, un tas var nebūt stabils, jo tas ir vidējā termiņā piešķirts finansējums un atkarīgs no jauno politikas iniciatīvu novērtēšanas kritērijiem un rezultātiem. Nenodrošinot regulāru finansējumu aizbildņu gadījumā, pastāv risks, ka sociālie darbinieki nevarēs sniegt visus nepieciešamos pakalpojumus aizbildņiem.*

Rekomendācija:

1. *Izvērtēt iespēju profilēt Centrus, ņemot vērā noslēgto vienošanās skaitu ar audžuģimenēm. Tiem Centriem, kuros noslēgts mazāks par 92 vienošām ar audžuģimenēm skaits, būtu pamatoti jāizvērtē iespējas piesaistīt vairāk aizbildņus un adoptētājus, lai nodrošinātu aktīvu un kvalitatīvu darbu ar aizbildņiem un adoptētājiem.*
 2. *Izvērtēt iespēju piesaistīt stabilāku finansējumu Centriem par aizbildņu pakalpojumu sniegšanu, piemēram sociālo darbinieku finansēšanai, kas nav atkarīgs no jauno politikas iniciatīvu subjektīva izvērtēšanas procesa, tostarp lai mazinātu risku, ka citas jaunās politikas iniciatīvas ir prioritārākas par aizbildņiem sniegto pakalpojumu finansēšanu.*
127. Ņemot vērā Centru intervijās sniegto informāciju, aizbildņi šobrīd apmeklē atbalsta grupas tikai tad, ja tie to vēlas. Tā kā aizbildņi ir iecelti, tad tiem nav motivācijas apmeklēt mācības un atbalsta grupas atkārtoti. Šobrīd trūkst mehānisma, kā aizbildņus motivēt apmeklēt atkārtotas mācības un atbalsta grupas. MK 28.03.2023. noteikumos Nr. 147 "Noteikumi par aizbildņu mācību programmu" (turpmāk – Noteikumi Nr. 147) nav iekļauta prasība aizbildņiem apmeklēt mācības un atbalsta grupas. Aizbildņu pamatapmācību 56 stundu programma, var nebūt pietiekama, jo aizbildņiem nav paredzētas atkārtotas mācības, kā tas ir noteikts audžuģimenēm MK Noteikumos Nr. 354, kā rezultātā aizbildņiem var netikt nodrošināta pienācīgs izglītības līmenis, kas atbilstu bērnu vajadzībām un interesēm. Aizbildņiem, apmeklējot atbalsta grupas, būtu iespējams atkārtot pamatapmācību programmu, kā arī iegūt informāciju par jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē, kā arī par saskarsmi ar bērniem.

Secinājums: MK 28.03.2023. noteikumos Nr. 147 "Noteikumi par aizbildņu mācību programmu" nav iekļauta prasība aizbildņiem apmeklēt atkārtotas mācības un atbalsta grupas, kā rezultātā aizbildņiem var netikt nodrošināts pienācīgs izglītības līmenis, kas atbilstu bērnu interesēm un vajadzībām, un tiem var nebūt pietiekamas zināšanas par jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē, kā arī par saskarsmi ar bērniem.

Rekomendācija: Veikt grozījumus MK Noteikumos Nr. 147, iekļaujot prasību aizbildņiem apmeklēt atkārtotās mācības un atbalsta grupas, lai veicinātu jaunu zināšanu un iemaņu (par jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē, kā arī par saskarsmi ar bērniem) rašanos arī aizbildņiem

līdzīgi kā tas ir audžuģimeņu gadījumā, tādējādi nodrošinot pienācīgu aizbildņu izglītības līmeni, kas atbilstu bērnu interesēm un vajadzībām.

128. Centru Audžuģimeņu apmācības programmas adoptētājiem, aizbildņiem un krīzes audžuģimenēm izstrādātas 2019. gada sākumā un saskaņotas ar VBTAI. Mācību programmas tiek aktualizētas, ņemot vērā grozījumus ārējos normatīvajos aktos, jaunu pakalpojumu iespējas. Šajās programmās iekļautas, piemēram, šādas tēmas - juridiskie jautājumi, sociālā darba un darbinieku jautājumi, veselības un bērnu aprūpes jautājumi.
129. Izvērtējot MK noteikumu Nr. 354, Nr. 147 un Nr. 667 prasības, konstatēts, ka tie neparedz, kāds ir mācību programmas izstrādes termiņš, aktualizēšanas kārtība, tostarp biežums, kā arī to saskaņošanas kārtība Centros.
130. Ņemot vērā VBTAI intervijā sniegto informāciju, ārpusģimeņu aprūpes sistēmas apmācību sistēma, lielākoties, ir vērsta uz emociju vai emocionālo jomu, piemēram, MK Noteikumos Nr. 354 un MK Noteikumos Nr. 667 attiecīgi audžuģimeņu un adoptētāju paredzētajās mācību programmās iekļautas mācību tēmas par, piemēram, bērnam nozīmīgu emocionālu saikņu ietekmi un atbalstīšanu, taču šajā programmā trūkst mācības par bērnu tiesību normatīvā regulējuma prasību skaidrojumu. Savukārt MK Noteikumos Nr. 147 iekļauta sadaļa "Bērnu tiesību aizsardzības sistēma un aizbildnības tiesiskie aspekti", kuras ietvaros tiek nodrošinātas mācības par bērnu tiesību aizsardzības sistēmu un tiek sniegts ieskats galvenajos attiecīgās jomas tiesību aktos. Nevienā no iepriekšminētajām mācību programmām nav iekļautas mācības par kaitējošu seksuālo uzvedību. Mācību programmām nav noteiktas ikgadējās prioritātes, kas palīdzētu audžuvecākiem, aizbildņiem un adoptētājiem izprast bērnu dzīvi, kā arī audžuvecāku lomu, būtību un misiju (tostarp paredzot, ka audžuvecāku misija ir uzņemt bērnus arī ar veselības un uzvedības problēmām neatkarībā no bērna vecuma).
131. VBTAI ieskatā atbalsta grupas ne vienmēr ir vērstas uz paaudžu atšķirīgo domāšanas veidu, jo audžuģimenes, aizbildņi, adoptētāji un bērni ir dažādu vecuma grupu pārstāvji, kuriem var būt liela vecuma atšķirība. Šo grupu ietvaros būtu nepieciešams sniegt informāciju par jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē, viedierīču atkarību un citām aktuālam tēmām.
132. Izvērtējot un analizējot MK noteikumus Nr. 354, Nr. 147, Nr. 667, tika konstatēts, ka tajos nav iekļautas prasības par iepriekšminēto mācību programmu izstrādes termiņu, aktualizēšanas kārtību, tostarp biežumu, kā arī to saskaņošanas kārtība Centros, kas nodrošinātu, ka mācību programmas tiek izstrādātas un aktualizētas savlaicīgi, kā arī atbilst aktuālajām mācību vajadzībām.
133. VBTAI ieskatā nepieciešams veikt audžuģimeņu mācību procesa auditu, tostarp piedaloties mācībās klātienē. Kopš 2018. gada Centriem nav bijuši auditi un līdz ar to darbības efektivitāte un atbilstība iekšējam un ārējam regulējumam nav novērtēta, kas, iespējams, kavējis Centru attīstību un procesu pilnveidošanu.

Secinājums:

1. *Ārpusģimeņu aprūpes sistēmas apmācību sistēma, lielākoties, ir vērsta uz psihoemocionālo darbu, kā to paredz audžuģimeņu un adoptētāju mācību programma, kas paredzēta MK noteikumos Nr. 354 un MK Noteikumos Nr. 667, taču mācību programmā nav iekļautas mācību tēmas par bērnu tiesību aizsardzības sistēmu un tiesiskajiem aspektiem. Savukārt, MK Noteikumos Nr. 147 iekļauta sadaļa "Bērnu tiesību aizsardzības sistēma un aizbildnības tiesiskie aspekti", kuras ietvaros tiek nodrošinātas mācības par*

bērnu tiesību aizsardzības sistēmu un tiek sniegts ieskats galvenajos attiecīgās jomas tiesību aktos.

2. *Nevienā no iepriekšminētajos normatīvajos aktos noteiktajām mācību programmām nav iekļautas mācības par audžuvecāku lomu, būtību un misiju (tostarp paredzot, ka audžuvecāku misija ir uzņemt bērnus arī ar veselības un uzvedības problēmām neatkarīgi no bērna vecuma) un mācības par kaitējošu seksuālo uzvedību. Mācību programmām nav noteiktas ikgadējās prioritātes.*
3. *MK noteikumi Nr. 354, Nr.147, Nr.667 neparedz, kāds ir mācību programmas izstrādes termiņš, aktualizēšanas kārtība, tostarp biežums, kā arī to saskaņošanas kārtība Centros.*
4. *Atbalsta grupas ne vienmēr ir vērstas uz jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē, piemēram, viedierīču atkarību un citām aktuālajām tēmām.*
5. *MK noteikumos Nr. 354, Nr.147, Nr.667 nav iekļautas prasības par mācību programmu izstrādes termiņu, aktualizēšanas kārtību, tostarp biežumu, kā arī to saskaņošanas kārtība Centros, tādējādi nodrošinot, ka mācību programmas tiek izstrādātas un aktualizētas savlaicīgi, kā arī atbilst aktuālajām mācību vajadzībām*
6. *Nepieciešams veikt audžuģimeņu mācību procesa auditu, tostarp piedaloties mācībās klātienē un Centru citu procesu auditus.*

Rekomendācija:

1. *Veikt grozījumus MK Noteikumos Nr.354 un MK Noteikumos Nr.667, iekļaujot tajos paredzētajās mācību programmās mācības par bērnu tiesību aizsardzības sistēmu un tiesiskajiem aspektiem, kā arī par kaitējošu seksuālo uzvedību un audžuvecāku lomu, būtību un misiju (tostarp, piemēram paredzot, ka audžuvecāku misija ir uzņemt bērnus arī ar veselības un uzvedības problēmām), lai nodrošinātu audžuvecāku un adoptētāju izglītošanu un kvalitatīvāku pienākumu veikšanu.*
 2. *Veikt grozījumus MK noteikumos Nr. 147 noteiktajā mācību programmā, iekļaut mācības par kaitējošu seksuālo uzvedību un aizbildņu lomu, būtību un misiju (tostarp paredzot, ka aizbildņu misija ir uzņemt bērnus arī ar veselības un uzvedības problēmām), lai nodrošinātu aizbildņu izglītošanu un kvalitatīvāku pienākumu veikšanu.*
 3. *Paredzēt visos iepriekšminētajos normatīvajos aktos, ka Centri sadarbībā ar VBTAI nosaka ikgadējās mācību prioritātes, lai nodrošinātu mācības atbilstoši apzinātajām mācību vajadzībām, ņemot vērā pieejamo finansējumu.*
 4. *Paredzēt MK noteikumos Nr. 354, Nr.147, Nr.667 mācību programmas izstrādes termiņu, aktualizēšanas kārtību, tostarp biežumu, kā arī to saskaņošanas kārtību Centros, tādējādi nodrošinot, ka mācību programmas tiek izstrādātas un aktualizētas savlaicīgi, kā arī atbilst aktuālajām mācību vajadzībām.*
 5. *Nodrošināt, ka Centru atbalsta grupās tiek sniegta informācija par jaunākajām tendencēm bērnu dzīvē piemēram, viedierīču atkarību un citām aktuālajām tēmām.*
 6. *Veikt audžuģimeņu mācību procesa auditu, tostarp piedaloties mācībās klātienē un Centru citu procesu auditus.*
134. *Tā kā audžuģimenes, nereti arī aizbildņi, ir regulāri noslogoti gan pamatdarbā, gan arī ikdienā audzinot uzņemtos bērnus, kas var izraisīt “izdegšanu, proti, personas psiholoģisku un fizisku pārslodzi, tad gan audžuvecākiem, gan aizbildņiem būtu nepieciešams papildu atbalsts – “atpūtas brīdis”, kuru pēc abpusējas vēlēšanās būtu iespējams nodrošināt, izmantojot*

viesģimeņu starpniecību. Taču MK noteikumos Nr.355 nav noteikta šāda ārpusģimeņu aprūpes atbalsts un sadarbība starp audžuģimenēm, aizbildņiem un viesģimenēm.

Secinājums: *Gan audžuvecākiem, gan aizbildņiem būtu nepieciešams papildu atbalsts – “atpūtas brīdis”, kuru pēc abpusējas vēlēšanās būtu iespējams nodrošināt, izmantojot viesģimeņu starpniecību. MK Noteikumos Nr.355 nav noteikta šāda sadarbība starp audžuģimenēm, aizbildņiem un viesģimenēm, paredzot īstermiņā bērnu nodošanu no audžuģimenēm un aizbildņiem uz viesģimenēm.*

Rekomendācija: *Veikt grozījumus MK Noteikumos Nr.355, paredzot iespēju bērnus nodot no audžuģimenēm un aizbildņiem uz viesģimenēm īstermiņā, tādējādi sniedzot papildu atbalstu – “atpūtas brīdis”.*

135. VBTAI ieskatā ārpusģimenes aprūpē ir kritisks stāvoklis, jo nav skaidrs, vai deinstucionalizācija, kuras rezultātā tika likvidētas lielākā daļa ārpusģimenes aprūpes iestādes (bērnunami), ir sasniegusi mērķi. Ārpusģimenes aprūpē atrodas bērni, kuriem nebūs iespējams atrast audžuģimenes, aizbildņus vai adoptētājus, bet vienīgais risinājums būs ārpusģimenes aprūpes iestāde. Lai arī valstī dzīves līmenis atbilstoši vispārpieņemtiem sociālekonomiskajiem rādītājiem ir uzlabojies, taču katru gadu vairāk kā 1 000 bērnu vecākiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības. Ne tikai trūkst un atsakās uzņemt bērnus audžuģimenes, bet arī ārpusģimenes aprūpes iestādes atsakās no bērnu uzņemšanas, jo tajās nav brīvu vietu.
136. Zinot izaicinājumu atrast audžuģimenes, un, ka arī ārpusģimenes aprūpes iestādēs nav brīvu vietu, Sociālie dienesti nereti izvēlas ilgāk strādāt ar bioloģisko ģimeni. Šajos gadījumos bērnam nav pilnībā piemērota aprūpe, tomēr šāda veida risinājums ir kompromiss, kamēr tiek atrasta kāda audžuģimene, kura uzņems bērnu.
137. Var nebūt attaisnojies plānotais redzējums, ka Centri atvieglos un savlaicīgi palīdzēs Bāriņtiesām atrast ģimenisku vidi. Apmēram, 90% gadījumu Bāriņtiesas saņem atbildi no Centriem, ka nav pieejama audžuģimene, kurā ievietot bērnus. Piemēram, VBTAI bija pieejama informācija, ka ir brīvas 200 audžuģimenes, bet Centri atbildēja Bāriņtiesām, ka nav pieejamas audžuģimenes, kurās ievietot bērnus vai vispār neatbildēja. VBTAI arī praksē konstatējusi, ka atsevišķi Centri vispār neatbild, kad VBTAI ir nosūtījusi informācijas pieprasījumu. Arī pēc sazvanīšanās ar šiem Centriem, nav saņemta atbilde. Pēc tam, kad VBTAI atkārtoti sazvanījis šos Centrus, tika uzsākta komunikācija. Centru pārstāvji intervijās pāduši viedokli, ka par administratīvo darbu netiek saņemta samaksa.
138. Centriem var nebūt tiesiskā pamatojuma iegūt Bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju/ dokumentus par bērnu, kas ir klasificēti kā “ierobežotas pieejamības informācija” saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 5. pantu, un kas atrodas lietās un kas būtu nepieciešama, lai sagatavotu, piemēram, bērna individuālās attīstības plānu un veiktu darbu ar audžuģimenēm, sniegtu atbalsta pakalpojumus. Ar Bāriņtiesas lietu var iepazīties ierobežots personu loks, sakarā ar darba vai dienesta pienākumu veikšanu. Centru darbiniekam nav šobrīd iespējams iegūt Bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju, lai kvalitatīvi būtu iespējams veikt darbu ar audžuģimenēm un bērnu.
139. Tāpat, lai veiktu sociālo darbu ar bērnu, tostarp intervēt bērnus, trūkst vienotas izpratnes, kāds būtu Centra sociālā darbinieka uzdodamo jautājumu ietvars šādās intervijās, kā arī nav noteiktas skaidras profesionālās un kompetences robežas šādu interviju veikšanā.

140. Ņemot vērā VBTAI skaidroto, Bāriņtiesa var nesniegt Centram pēc pieprasījuma darbam nepieciešamo informāciju, lai neīstenotos Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (Dokuments attiecas uz EEZ) pārkāpumi.
141. Pirms bērna ievietošanas audžuģimenē Bāriņtiesai ir pieejama pietiekami plaša informācija par bērnu vajadzībām, diagnozēm, iepriekšējo pieredzi, šķiršanu no citiem ārpusģimenes aprūpes sistēmā esošajiem aprūpētājiem. Šī informācija būtu lietderīga arī Centriem un to būtu iespējams izdiskutēt sadarbībā ar Centriem, lai pieņemtu lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē. Taču iepriekšminēto informācijas pieejamības ierobežojumu dēļ šīs informācijas apmaiņa un komunikācija var nebūt iespējama.

Secinājums:

1. Centriem var nebūt tiesiskā pamatojuma iegūt Bāriņtiesas rīcībā esošo informāciju/ dokumentus par bērnu, kas ir klasificēti kā "ierobežotas pieejamības informācija" saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 5. pantu, kas būtu nepieciešama, lai sagatavotu, piemēram, bērna individuālās attīstības plānu un veiktu darbu ar audžuģimenēm, sniegtu atbalsta pakalpojumus.
2. Pirms bērna ievietošanas audžuģimenē Bāriņtiesai ir pieejama pietiekami plaša informācija par bērnu vajadzībām, diagnozēm, iepriekšējo pieredzi, šķiršanu no citiem ārpusģimenes aprūpes sistēmā esošajiem aprūpētājiem. Šī informācija būtu lietderīga arī Centriem un to būtu iespējams izdiskutēt sadarbībā ar Centriem, lai pieņemtu lēmumu par bērna ievietošanu audžuģimenē. Taču iepriekšminēto informācijas pieejamības ierobežojumu dēļ šīs informācijas apmaiņa un komunikācija nav iespējama.
3. Lai veiktu sociālo darbu ar bērnu, tostarp intervēt bērnus, trūkst vienotas izpratnes, kāds būtu Centra sociālā darbinieka uzdodamo jautājumu ietvars un loks šādās intervijās, kā arī nav noteiktas skaidras profesionālās un kompetences robežas un prasības šādu interviju veikšanā.

Rekomendācija: Centriem rekomendējošajā metodikā paredzēt Centra sociālā darbinieku intervijās ar bērniem uzdodamo jautājumu ietvaru, lai nodrošinātu vienotu pieeju interviju tvērumam.

142. Izvērtējot MK noteikumus Nr. 355 noteiktās prasības, konstatēts, ka tajos nav noteikta obligāta prasība Centriem reģistrēties sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā. Intervijās ar Centriem tika noskaidrots, ka ne visi Centri ir reģistrēti sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā līdz ar to uz Centriem, kuri nav reģistrēti minētajā reģistrā nav attiecināms normatīvo aktu prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju jomā, un nav iespējams veikt atbilstības pārbaudes.

Secinājums: MK noteikumus Nr. 355 nav noteikta prasība Centriem reģistrēties sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā, kā rezultātā ne visi Centri ir reģistrēti sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrā un uz šiem Centriem neattiecas normatīvo aktu prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju jomās. Radušās situācijas rezultātā Centri var īstenot atšķirīgu darbību un neievērot normatīvo aktu prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju jomā.

Rekomendācija: MK noteikumos Nr.355 noteikt Centriem obligātu prasību reģistrēties sociālo pakalpojumu reģistrā, lai nodrošinātu, ka uz visiem Centriem ir attiecināmas vienotas normatīvo aktu prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju jomā, tādējādi veicinot, ka Centri izmanto vienotu pieeju un praksi sociālo pakalpojumu sniegšanā.

143. Atbilstoši intervijās ar Centriem iegūtajai informācijai trūkst politiskā vīzija – skaidrs redzējums par Centru lomu ārpusģimenes aprūpes sistēmā. MK Informatīvajā ziņojumā “Par priekšlikumiem specializēto audžuģimeņu un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru darbības uzlabošanai” tika iekļauti vairāki ieteikumi, taču nav skaidrs, kura Labklājības ministrijas struktūrvienība ir atbildīga par šī ziņojuma minēto risinājumu ieviešanas progressa uzraudzību.

Secinājums:

1. Trūkst politiskā vīzija – skaidrs redzējums par Centru lomu ārpusģimenes aprūpes sistēmā.
2. MK informatīvajā ziņojumā tika iekļauti vairāki ieteikumi, taču nav skaidrs, kura Labklājības ministrijas struktūrvienība ir atbildīga par šī ziņojuma ieteikumu ieviešanas progressa uzraudzību.

Rekomendācija:

1. Stiprināt Centru lomu ārpusģimenes aprūpes attīstības plānošanas sistēmas dokumentos, lai nodrošinātu skaidras prioritātes un mērķus, kā arī Centru darbību, kas orientēta uz noteikto mērķu sasniegšanu.
 2. Nodrošināt MK Informatīvajā ziņojuma “Par priekšlikumiem specializēto audžuģimeņu un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru darbības uzlabošanai” iekļauto risinājumu ieviešanas progressa uzraudzību, nosakot atbildīgo, tostarp izstrādājot šo risinājumu pasākumu ieviešanas plānu, tādējādi pilnveidojot ārpusģimenes aprūpes sistēmu.
144. Viens no Centru izaicinājumiem ir audžuģimeņu motivācijas veicināšana, lai ļautu bērniem tikties ar bioloģiskajiem vecākiem. Parasti Bāriņtiesa lēmumos ir noteikusi bērnu tikšanās biežumu ar audžuvecākiem, un audžuģimenes pienākums ir to izpildīt, tomēr, gadījumos, ka tas netiek izpildīts, Bāriņtiesai ne vienmēr ir savlaicīga informācija par audžuģimenei uzdoto saistību neievērošanu. Centri vēlas un iesaistās tikšanās organizēšanā, tomēr pastāv problemātiskas situācijas, kad audžuvecāki izvēlas neievērot Bāriņtiesas lēmumu. Centri papildus norādīja, ka Sociālajiem dienestiem būtu vairāk jāatbalsta bioloģiskā ģimene organizēt tikšanos ar bērnu. Centri ierosināja Sociālā dienesta darbinieku klātbūtni tikšanās reizēs ar bioloģisko ģimeni.
145. Sociālais dienests sadarbojas ar bioloģisko ģimeni tikai tad, kad tā iniciē tikšanos un ierodas pie sociālā dienesta, piemēram uz konsultācijām, kas liecina par neaktīvu pieeju Sociālo dienestu darbā konkrētā uzdevuma izpildē. MK 02.04.2019. noteikumu Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu” (turpmāk – Noteikumi Nr.138) 9. punkts nosaka, ka sociālos pakalpojumus persona pieprasa tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos vēršas tieši pie pakalpojuma sniedzēja. Līdz ar to Sociālajam dienestam nav noteikts pienākums iniciēt pakalpojumu sniegšanu bioloģiskajām ģimenēm. Tāpat MK noteikumos Nr. 138 Sociālajam dienestam nav uzdots pienākums sadarboties ar Centriem, lai noskaidrotu informāciju par bērnu, kas būtu noderīga bērna atgriešanai bioloģiskajā ģimenē.

Secinājums:

1. *Sociālie dienesti uzsāk sociālo pakalpojumu sniegšanu bioloģiskajām ģimenēm tikai gadījumos, ja šīs ģimenes pašas proaktīvi to pieprasa, kas neveicina bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē. Noteikumu Nr.138 9. punkts nosaka, ka sociālos pakalpojumus persona pieprasa tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos vēršas tieši pie pakalpojuma sniedzēja. Līdz ar to Sociālajam dienestam nav noteikts pienākums iniciēt pakalpojumu sniegšanu bioloģiskajām ģimenēm.*
2. *MK noteikumos Nr. 138 sociālajam dienestam nav uzdots pienākums sadarboties ar Centriem, lai noskaidrotu informāciju par bērnu, kas būtu noderīga bērna atgriešanai bioloģiskajā ģimenē un pastāv risks, ka Sociālie dienesti var nesadarboties ar Centriem un neveicināt bērna atgriešanai bioloģiskajā ģimenē.*

Rekomendācija:

1. *Veikt grozījumus MK noteikumos Nr. 354, paredzot, ka sociālajam dienestam nepieciešams periodiski (piemēram, vienu reizi pusgadā) sazināties ar bērna bioloģiskajiem vecākiem, kā arī piedalīties bioloģiskās ģimenes tikšanās laikā ar bērniem, tādējādi veicinot bērna atgriešanos bioloģiskajā ģimenē.*
 2. *Aktualizēt MK noteikumus Nr. 138 sociālajam dienestam paredzot pienākumu sadarboties ar Centriem, lai noskaidrotu informāciju par bērnu, kas būtu noderīga un veicinātu bērna atgriešanu bioloģiskajā ģimenē.*
146. Intervijās Centri sniedza informāciju, ka Latvijā nav izveidots bērnu tiesību pārstāvis jeb ombuds – katram bērnam, kurš nonāk ārpusģimenes aprūpes sistēmā, piesaistīta fiziska persona, kura pilda līdzīgas funkcijas kā sociālais darbinieks, un seko līdzī bērna vajadzību un interešu ievērošanai, tostarp ņemot vērā mācību plānu. Bērnu tiesību pārstāvim nevajadzētu būt Centra darbiniekam, jo bērnu un audžuģimenes interese var būt pretējas, piemēram, bērns vēlas tikties ar bioloģisko ģimeni, bet audžuģimene to nevēlas. Līdz ar to ombudam būtu jābūt neatkarīgai personai no audžuģimenes un bērna, piemēram, darbiniekam no Bāriņtiesas ar sociālā darbinieka izglītību.

Secinājums: *Latvijā nav izveidots bērnu tiesību pārstāvis jeb ombuds – katram bērnam, kurš nonāk ārpusģimenes aprūpes sistēmā tiek piesaistīta kāda fiziska persona, kura pilda līdzīgas funkcijas kā sociālais darbinieks, kurš seko līdzī bērna vajadzību un interešu ievērošanai, tostarp ņemot vērā mācību plānu. Ombudam būtu jābūt neatkarīgai personai no audžuģimenes un bērna, piemēram, darbiniekam no Bāriņtiesas ar sociālā darbinieka izglītību.*

Rekomendācija: *Izvērtēt iespēju noteikt MK noteikumos, kas reglamentē ārpusģimenes aprūpes sistēmu, prasību par neatkarīga un objektīva bērnu tiesību pārstāvja jeb ombuda – fiziskas personas, kura pilda līdzīgas funkcijas kā sociālais darbinieks, ar mērķi sekot līdzī bērna vajadzību un interešu ievērošana, piemēram, ombuds Bāriņtiesā.*

147. Visi Bāriņtiesu un Sociālo centru fokusa interviju dalībnieki atzinīgi novērtēja ģimenes asistenta pakalpojuma atbalstu un ieguldījumu darbā ar bioloģiskajām ģimenēm, un šāda pakalpojuma finansējuma nepieciešamu ikvienā pašvaldībā. Šis asistenta pakalpojums ļauj

bioloģiskajai ģimenei rast dialogu ar Sociālo dienestu un risināt problemātiku, kas, savukārt, samazina no ģimenēm izņemto bērnu skaitu. Ģimenes asistenti tika ieviesti un finansēti Eiropas Savienības fondu projekta Nr. 9.2.1.1/15/I/001 „Profesionāla sociālā darba attīstība pašvaldībās” ietvaros. Pēc projekta beigām lielākā daļa šo pakalpojumu tiks finansēta no pašvaldības budžeta, tomēr ne visas pašvaldības to turpinās finansēt un tā atbalsts un funkcionalitāte nebūs pieejama. Asistenti bieži vien sniedz ģimenēm ieskatu par higiēnas, sadzīviskās kārtības un tīrības principiem, par to kādi ugunsdrošības pasākumi jāveic, nodrošinot mājokļa apkuri ar koksnes kurināmo. Taču asistenta pakalpojuma esamība nav obligāta prasība pašvaldībās, jo to neparedz ārējie normatīvie akti, kas reglamentē pašvaldību pakalpojumu sniegšanu.

148. Ģimenes asistenta pakalpojums ļauj bioloģiskajai ģimenei rast dialogu ar sociālo dienestu gadījumos, kad bioloģiskā ģimene nevēlas sadarboties ar tā sociālajiem darbiniekiem, un risināt problemātiku, kas, savukārt, samazina no ģimenēm izņemto bērnu skaitu.

Secinājums: *Ģimenes asistenta pakalpojuma esamība nav obligāta prasība pašvaldībās, jo to neparedz ārējie normatīvie akti, kas reglamentē pašvaldību pakalpojumu sniegšanu.*

Rekomendācija: *Izvērtēt iespēju papildināt normatīvo regulējumu, kas reglamentē pašvaldību pakalpojumu sniegšanu, ar prasību, ka ģimenes asistenta pakalpojumu ieviešana ir obligāts pasākums katrā pašvaldībā, jo tas rada iespēju preventīvi samazināt no bioloģiskās ģimenes izņemto bērnu skaitu, un veikt sociālo darbu ar bioloģisko ģimeni mazāk formāli (ģimenes asistents netiek uztverts kā “daļa no sistēmas, kas grib atņemt bērnu”). Alternatīvi, atkārtoti izmantot Eiropas Savienības fondus ģimenes asistentu finansējuma piesaistei.*

149. Bioloģisko ģimeņu sociālos rehabilitācijas plānus izstrādā tikai gadījumos, kad bioloģiskā ģimene ir gatava sadarboties. Ievērojot MK Noteikumu Nr. 138 11. un 11.4. punktu tiek izvērtēts, vai nepieciešams izstrādāt individuālā sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes plānu, un atbilstoši 20. un 20.2. punktam tiek izstrādāts un aktualizēts bioloģiskas ģimenes individuālais sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes plāns. Bioloģisko ģimeņu sociālos rehabilitācijas plānus izstrādā tikai gadījumos, kad bioloģiskā ģimene ir gatava sadarboties. Taču MK Noteikumi Nr. 138 neparedz šo plānu izstrādes termiņu, kas var nozīmēt, ka sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes pakalpojumi var netikt saņemti savlaicīgi.

Secinājums: *MK Noteikumi Nr. 138 neparedz individuālā sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes plānu izstrādes termiņu, kas var nozīmēt, ka sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes pakalpojumi var netikt saņemti savlaicīgi.*

Rekomendācija: *Veikt grozījumus MK Noteikumos Nr.138, paredzot individuālo sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes plānu izstrādes termiņu, tādējādi nodrošinot to savlaicīgu izstrādi un pakalpojumu savlaicīgu saņemšanu .*

150. Saskaņā ar MK Noteikumu Nr. 354 68. punktu audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei ir pienākums novērot katra ievietotā bērna psihofizioloģisko attīstību. Bērna psihofizioloģiskās attīstības pārskatu (6. pielikums) audžuģimene vai specializētā audžuģimene iesniedz Bāriņtiesā piecu darbdienu laikā pēc bērna uzņemšanas, pēc tam ik pēc sešiem mēnešiem, kā arī piecu darbdienu laikā pēc uzturēšanās beigām audžuģimenē

vai specializētajā audžuģimenē. Ja nepieciešams, Bāriņtiesa minēto pārskatu var pieprasīt arī biežāk.

151. Padziļinātajās fokusa grupu intervijās Bāriņtiesas sniedza informāciju, ka iepriekšminēto pārskatu audžuģimenes aizpilda formāli, nenorādot visu nepieciešamo informāciju, kā arī informēja, ka šādu pārskatu sagatavošanas regularitāti un kvalitātes prasības nav vienmēr iespējams nodrošināt, jo, piemēram, piecu darbdienu laikā pēc bērna uzņemšanas audžuģimenei nav pietiekami daudz informācijas pārskatā pieprasīto informāciju, tostarp par bērna sasniegumiem.

Secinājums:

1. *MK Noteikumu Nr. 354 68. punkta prasība par bērna psihofizioloģisko attīstības novērošanu un pārskatu sagatavošanu nav samērīga, jo pārskatu sagatavošanas regularitāti nav vienmēr iespējams ievērot, piemēram, piecu darbdienu laikā pēc bērna uzņemšanas audžuģimenei nav pietiekami daudz informācijas, lai to iekļautu pārskatā (atbilstoši tā saturam), tostarp par bērna sasniegumiem.*
2. *Lai gan Bāriņtiesai saskaņā ar MK Noteikumu Nr.354 4. punktu ne retāk kā reizi gadā sadarbībā ar Centru pārbauda dzīves apstākļus un izvērtē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna aprūpi un viņa tiesību ievērošanu, taču MK Noteikumu Nr. 354 68. punkts paredz pienākumu audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei novērot katra ievietotā bērna psihofizioloģisko attīstību un sagatavot bērna psihofizioloģiskās attīstības pārskatu. Minētā prasība rada papildu būtisku administratīvo slogu audžuģimenēm specializētajām ģimenēm, vienlaikus nenodrošinot tām izvirzītā mērķa sasniegšanu, jo Bāriņtiesu ieskatā šie pārskati tiek aizpildīti formāli.*

Rekomendācija:

1. *Pārskatīt un veikt grozījumus MK Noteikumu Nr. 354 68. punktā, paredzot bērna psihofizioloģisko attīstības novērošanas un pārskatu sagatavošanas biežumu, lai nodrošinātu šī pārskata sagatavošanas samērīgumu .*
 2. *Veikt grozījumus MK Noteikumos Nr. 354, paredzot Bāriņtiesas pienākumus pieprasīt papildu informāciju, ja gadījumā audžuģimenes/ specializētās audžuģimenes sagatavotajos bērna psihofizioloģisko attīstības pārskatos nav sniegta pietiekama informācija, lai Bāriņtiesām nodrošinātu pilnīgas informācijas iegūšanu.*
 3. *Izvērtēt iespēju MK Noteikumu Nr.354 4. punktā minētajos novērtējumos integrēt bērnu psihofizioloģiskās attīstības novērtējumu, tādējādi iegūstot kvalitatīvāku un pietiekamāku informāciju.*
152. Piemēram, atbilstoši Centra AIRI sniegtajai informācijai sociālajiem darbiniekiem nepieciešama sociālā darbinieka izglītība, kā arī tika novērtēta pieredze. Tāpat sociālajam darbiniekam tika pieprasīta pieredze sociālajā darbā vismaz trīs gadi, taču darba tirgū ne vienmēr ir pieejami darbinieki ar šādu pieredzi, tāpēc to vairs nepieprasa. Tā kā pagājušā gada laikā šai vakancei nebija pieteicies neviens pretendents, tad tika pat izvērtēta iespēja uzsākt darba tiesiskās attiecības ar pēdējā kursa studentu. Tāpat bijis viens gadījums, kad sociālais darbinieks ar lielāku pieredzi nav ar pietiekamām zināšanām. Centrā AIRI visiem jaunajiem darbiniekiem jāapgūst audžuģimeņu un adoptētāju mācību programma un datu ievade Centra lietvedības sistēmās un sistēmā SPOLIS. Gada noslēgumā tiek organizēta darbinieku apmierinātības aptauja. Papildus iepriekšminētajam tiek veikta darbinieku ikgadējā novērtēšana. Darbinieks veic pašnovērtējumu un veic pārrunas ar vadītāju. Darbiniekiem tiek

organizētas supervīzijas (gadījumu vadīšanas, komandas/ individuālās supervīzijas) un kovīzijas, kas ir būtiski darba instrumenti un profesionāls atbalsts gadījumu risināšanā).

153. Centru darbinieki katru gadu apmeklē mācības. Lai izglītotu Centru darbiniekus. Informācija par iespējamajām mācībām tiek iegūta, piemēram, no Latvijas Pašvaldību Savienības, kā arī citiem mācību centriem, kuri atsūta savus piedāvājumus. Lielākoties, Centri ārvalstu mācības neapmeklē, jo ne visiem ir sadarbības partneri ārvalstīs un nav apzinātas labākās mācību iespējas, kā arī šādas mācības būtu dārgas un tās nebūtu iespējams finansēt no finansējuma groza.
154. Centri norādījuši, ka veikta vadītāju un darbinieku kvalifikācijas paaugstināšana 2022. un 2023. gada laikā, piemēram, apgūstot šādas mācības: Gallup, Psihologa kompetences, veicot profesionālo darbību juridisko jautājumu risināšanā mācības, Psihologa kā speciālista loma nepilngadīgo nopratināšanā, Ēšanas traucējumi, 13. ikgadējā starptautiskā konference “Kaitējoša seksuālā uzvedība – vai bērns var kaitēt bērnam? Kā saprast un palīdzēt”, Konflikti – mūsdienu realitāte. Psihologa skatījums, Eiropas dienas noziegumos cietušajiem 2022, Disociatīvie traucējumi – rašanās, traucējumi, diagnostikas principi, Autonomās nervu sistēmas regulācijas pielietošana psiholoģiskā konsultēšanā, akcentējot traumatiskās pieredzes pārstrādi – no teorijas uz praksi, Seminārs - paneldiskusija "Supervīzija uzņēmējdarbībā", Opozicionāra uzvedība bērņā un pašregulācijas iespējas, Projektu finansēšanas konkursi nevalstiskā sektora organizācijām un citus mācību kursus.

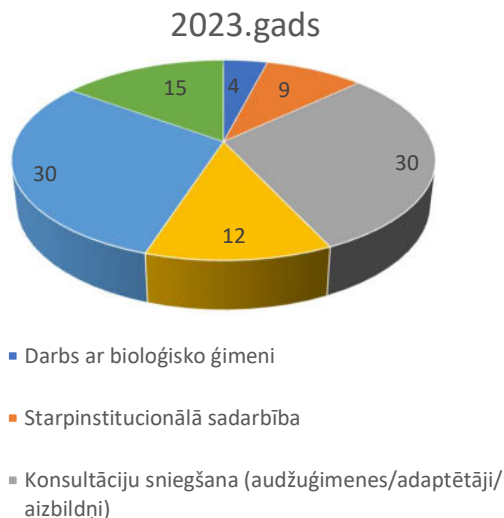
4. Statistikas datu analīze

155. Kā būtisks centru darbības faktiskos rezultātus un efektivitāti ietekmējošs faktors jāmin tām raksturīgais administratīvais slogs – salīdzinot Centra AIRI sniegtos statistikas datus par faktisko centrā strādājošo darbinieku speciālistu darba slodzi, bija secināms, ka proporcionāli ļoti būtisku daļu no darbinieku slodzes veido datu apkopošanas un informācijas sniegšanas funkcijas, kā arī pārskatu un atskaišu gatavošana, kas 2023. gadā veidoja attiecīgi 12 % un 30%, summāri pārsniedzot ar jebkuru citu aktivitāti saistīto slodzi, ieskaitot Centru primārās funkcijas, tai skaitā darbu ar audžuģimenēm, kā arī konsultācijas ar iesaistītajām pusēm.
156. Ilustrējot proporciju starp Centru dažāda veida īstenotajām funkcijām, statistikas dati ir apkopotī grafikos, kuri raksturo ar attiecīgo funkciju saistīto darba noslodzi centru darbiniekiem attiecīgi 2022. un 2023. gadā (1. un 2. attēls).

1. attēls. Darba noslodze (procentos) 2022. gadā Centrā AIRI.

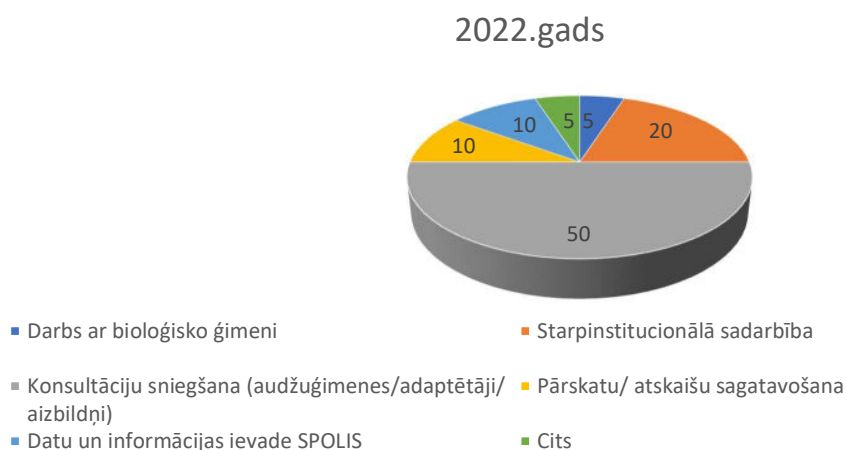
2. attēls. Darba noslodze (procentos) 2023. gadā Centrā AIRI.

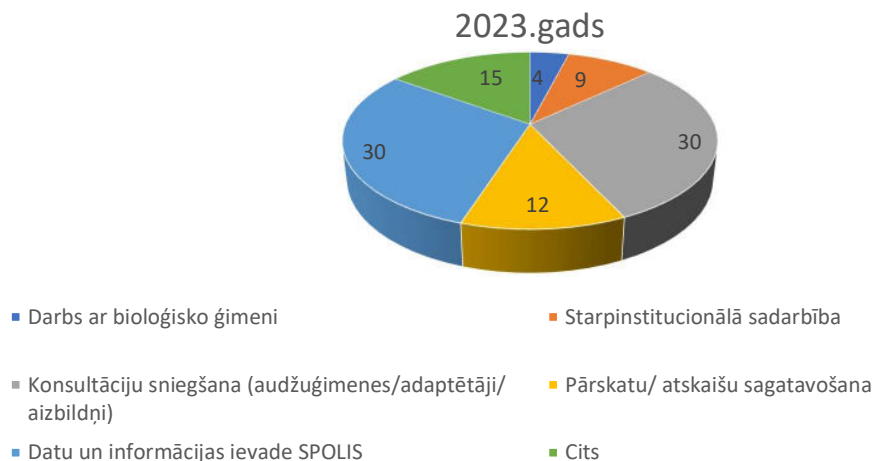
157. Salīdzinot statistikas datus 2023. un 2022. gadā, ir secināms, ka kopumā 2023. un 2022. gadā slodžu sadalījums dažādu funkciju veikšanai ir mainījies relatīvi nebūtiski, 2023. gadā nedaudz samazinoties ar pārskatu gatavošanu saistītajai darba slodzei, un pieaugot datu un informācijas sniegšanas apjomam. Salīdzinoši nebūtiskās atšķirības statistikas datos norāda, ka funkciju izpildei atvēlētās darba slodzes sadalījumam kopumā ir sistēmisks raksturs, un tā nav saistīta, piemēram, ar vienreizēju pieprasījumu no, piemēram, uzraugošo institūciju puses.

158. Turpretī Centra DOMUS sniegtie statistikas dati liecina, ka šajā Centrā 2022. gadā nodrošināts būtiski augstāks konsultāciju skaits Centra pakalpojumu saņēmējiem, tomēr 2023. gadā ar šo funkciju izpildi saistītās slodzes īpatsvars no kopējā apjoma ir samazinājies, un ir būtiski palielinājusies ar administratīvajām funkcijām saistītā darbinieku slodze, tai kļūstot salīdzināmai ar iepriekš vērtēta ārpusģimenes aprūpes centra statistiskajiem rādītājiem (3. un 4. attēls).

3. attēls. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2022.gadā Centrā DOMUS

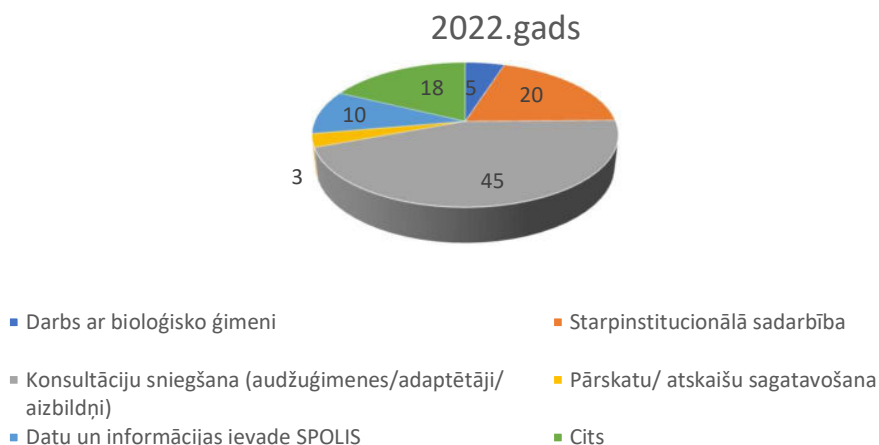
4. attēls. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2023.gadā Centrā DOMUS

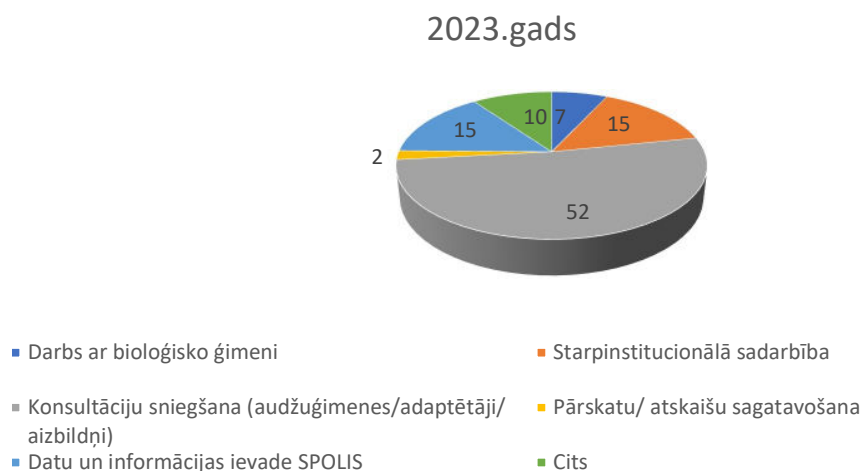
159. Savukārt, Centrā TILTS sniegtie statistikas dati norāda, ka arī šajā Centrā gan 2023. gadā gan 2022. gadā nodrošināts salīdzinoši augsts konsultāciju skaits centra pakalpojumu saņēmējiem, tam sasniedzot attiecīgi 52% un 45% īpatsvaru no slodzes. Neskatoties uz šīm atšķirībām, arī šajā Centrā kopumā ar datu apstrādi un atskaišu un pārstāvju sagatavošanu saistītās centra

darba slodzes apjoms vērtējams kā būtiski augsts, abos gados sasniedzot kopumā 30% (5. un 6. attēls).

5. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2022. gadā Centrā TILTS

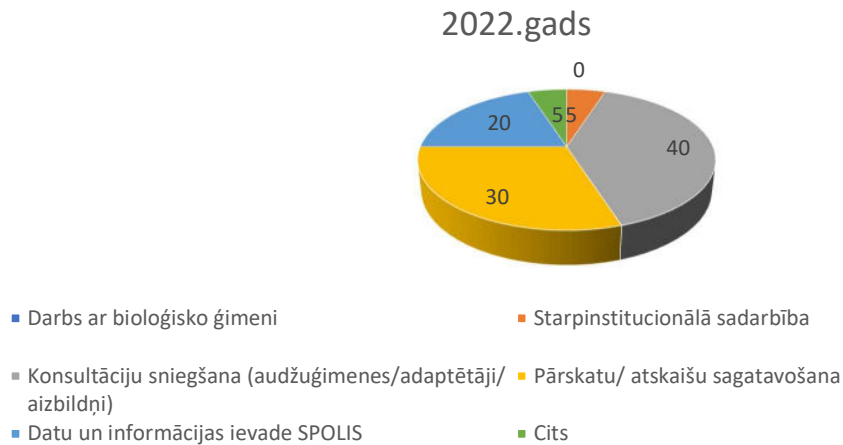

6. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2023. gadā Centrā TILTS

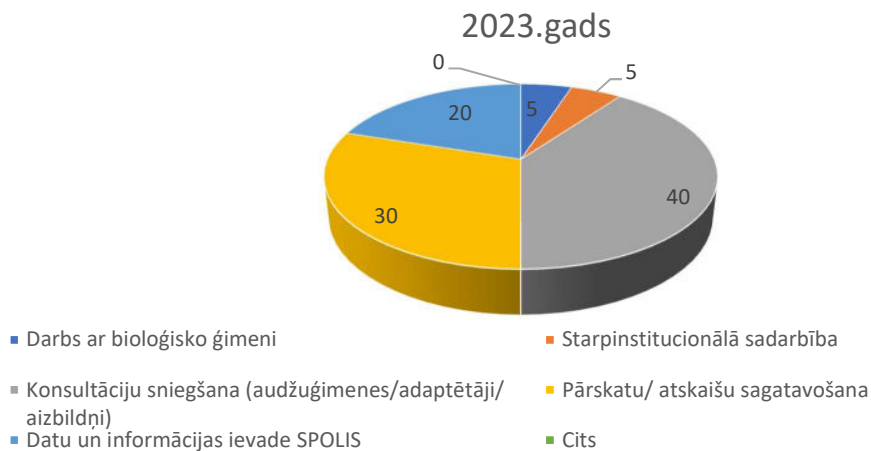

160. Arī Centrā “Plecs” kopumā darba slodzes sadalījums atbilstoši īstenojamajai funkcijai kopumā nav bijis būtiski atšķirīgs no iepriekš aplūkoto Centru sniegtās statistikas, un izteikti liela daļa no centra speciālistu darba slodzes ir bijusi saistīta tieši ar informācijas sniegšanu vai arī atskaišu un pārskatu izstrādi, un arī šī Centra darbības statistikā šādai tendencei ir bijis konsekvents raksturs, proti, 2023. gadā, salīdzinot ar 2022. gadu, kopumā šo funkciju īpatsvars ir saglabājies augsts (7. un 8.attēls).

**7. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2022. gadā
Centrā “Plecs”**

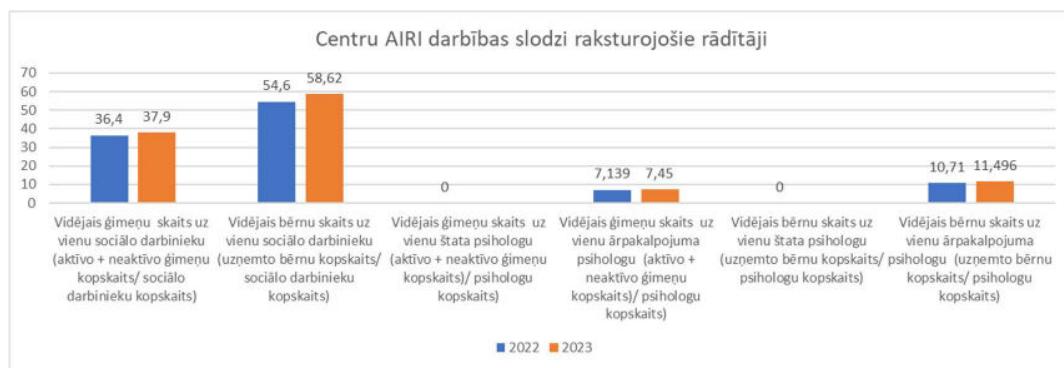
**8. Darba noslodze kārtējā gadā (procentos) 2023. gadā
Centrā “Plecs”**

161. Vienlaikus ir jāuzsver, ka Centru darba slodzes sadalījuma atšķirības (9.-12.attēls), ieskaitot katra Centra darba slodzi, kas ir veltīta administratīvo funkciju veikšanai, un balstoties uz pieejamajiem datiem, nav raksturojams kā faktors, kas norāda uz efektivitātes vai labas pārvaldības riskiem ārpusģimenes centros. Tomēr tas norāda, ka normatīvais regulējums ar augstu varbūtību nenodrošina centriem vienotu izpratni par to funkcijām, kas ir saistītas ar to darbību raksturojošo pārskatu un atskaišu sagatavošanu, kā arī ar datu un informācijas apstrādi, to īstenošanas kārtību, kas var atbilstoši ietekmēt arī Centru pamatfunkciju veikšanas apjomus.

162. Savukārt, dati par faktiski apkalpoto Centru pakalpojumu saņēmēju skaitu un to vidējo apjomu uz viena centra darbinieku norāda uz salīdzinoši augstu slodzi, un kopumā vidēji vienam sociālajam darbiniekam ir bijis relatīvi augsts – vidēji vienam darbiniekam 2023. gadā bija jāstrādā ar 37,9 ģimenēm, un attiecīgi vidēji 58,62 bērniem. Papildus jāpiebilst, ka trīs no analizē iekļautajos Centros kopējā noslodze uz vienu centra darbinieku ir bijusi salīdzinoši līdzīga, tomēr vienā no centriem tā ir bijusi būtiski augstāka, nodrošinot pakalpojumus būtiski lielākam ģimeņu skaitam, kā arī ievērojami lielākam bērnu skaitam.
163. Salīdzinājumam jāmin, ka divos Centros nodrošinātie psihologa pakalpojumi, kurus ir nodrošinājuši tikai ārpalpojumu sniedzēji, kopumā ir sniegti ievērojami mazākā apjomā, un vienā no aplūkotajiem centriem uz vienu pakalpojumu nodrošinošo speciālistu ir nodrošinājuši vidēji 7,45 ģimenēm, un 11,5 bērniem. Relatīvi nelielais sniegto pakalpojumu skaits norāda uz to, ka kopējā psihologa pakalpojumu sniegšanas intensitāte nav pietiekami būtiska, lai pamatotu nepieciešamību piesaistīt centru darbība pastāvīgi strādājošus psihologus. Tomēr no administratīvā sloga un pakalpojumu apjoma viedokļa pamatojamā prakse izmantot ārpalpojuma psihologu pakalpojumus var tikt uzskatīts par papildus risku, kas var ietekmēt centru darbības efektivitāti, kas ir saistīts ar faktu, ka ārpalpojuma sniedzējam var nebūt funkciju optimālai nodrošināšanai nepieciešamā institucionālā atmiņa un paplašināta pieredze vai priekšzināšanas darbā ar konkrētiem pakalpojuma saņēmējiem, kurus savukārt ir iespēja nodrošināt centru patstāvīgiem darbiniekiem. Savukārt divos Centros, kur psihologa pakalpojumi ir tikuši nodrošināti ar pastāvīgu darbinieku palīdzību, psihologa sniegto pakalpojumu apjoms ir bijis ļoti būtiski augstāks, sasniedzot attiecīgi 52 un 178 psihologa konsultācijas.

9. attēls. Centra AIRI darbības slodze 2022. un 2023.gadā.

10. attēls. Centra DOMUS darbības slodze 2022. un 2023.gadā.

11. attēls. Centra TILTS darbības slodze 2022. un 2023.gadā.

12. attēls. Centra PLECS darbības slodze 2022. un 2023. gadā.

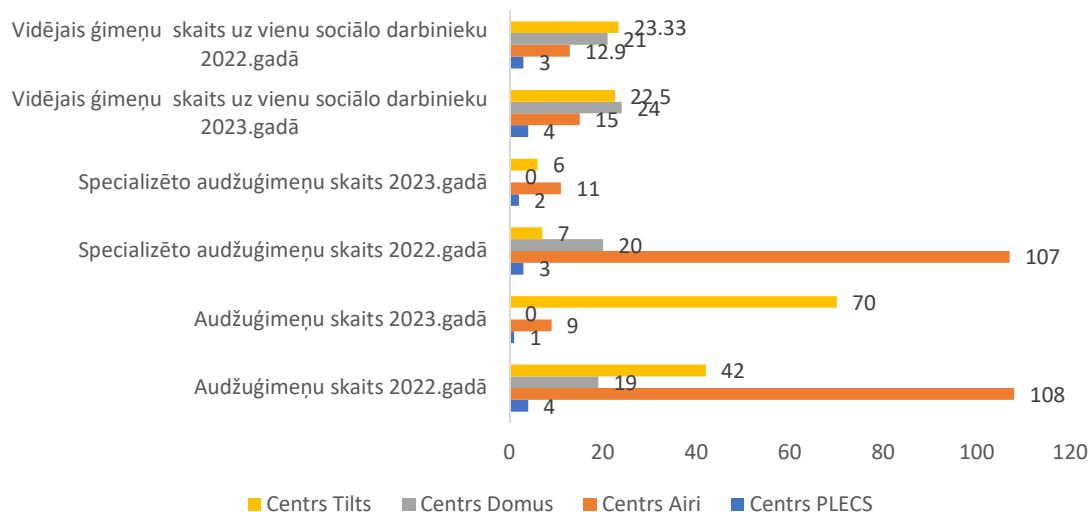
164. Lai gan balstoties uz pieejamo statistiku, kas norāda uz dažādu pakalpojumu sniegšanas apjomu un dažādu pakalpojumu īpatsvaru no kopējā apjoma, nav pamatoti izdarīt secinājumus par nodrošināto pakalpojumu atbilstību to saņēmēju vajadzībām un tiesiskajām interesēm, ļoti būtisks faktiski sniegto pakalpojumu apjoms norāda uz iespējamajiem riskiem, ka ne visos centros pakalpojumu saņēmējam pakalpojumi, piemēram, psihologa konsultācijas, ir pieejamas vienādā apjomā. Uz risku iespējamību tāpat norāda arī būtiskas atšķirības attiecībā

uz pakalpojumu sniegšanas apjomu bērniem un ģimenēm – lielāks sniegto pakalpojumu skaits norāda uz iespējamo Centra kapacitāti sniegt pakalpojumu lielākā apjomā, tādējādi kopumā nodrošinot augstāku pakalpojuma sniedzēju saimniecisko un cilvēkresursu izmantošanas efektivitāti. Vienlaikus, balstoties uz esošo informāciju, nav pamata arī secinājumam par to, ka mazāks sniegto pakalpojumu apjoms norāda uz centra darbības efektivitātes trūkumu, jo darbs ar mazāku pakalpojuma saņēmēju skaitu ļauj katram no pakalpojuma saņēmējiem saņemt, piemēram, saturiski padziļinātu konsultāciju un nodrošina pakalpojuma sniedzējam iespēju saņemt un kvalitatīvi izmantot plašāku un padziļinātāku informāciju par pakalpojuma saņēmēju (ģimeni vai bērnu).

165. Vērtējot statistikas datu, kas raksturo darbinieku darba stāžu iestādē, izglītības līmeni, kā arī kadru mainību iestādēs, kopumā ir secināms, ka Centru īstenotā darbinieku atlases politika ir centru darbības efektivitāti pozitīvi ietekmējošas, un balstoties uz pieejamajiem statistikas datiem, tajos nav identificējami riski, kuri var ietekmēt pakalpojuma un uzdevumu sasniegšanas efektivitāti. Visos centros, no kuriem saņemta statistiskā informācija, nodarbinātais personāls visos gadījumos ir ar pakalpojuma specifikai atbilstošu izglītību (sociālā darbinieka kvalifikāciju), un nav sniegta informācija par to, ka nodarbināto vidū būtu personas, kurām ir, piemēram, augstākā izglītība citā, ar pamatpakalpojumu nesaistītā jomā, vai arī cita, zemāka līmeņa izglītība. Kopumā Centros ir raksturīga zema kadru mainība, vidēji mainoties vienam centra darbiniekam gadā. Par zemu Centra darbinieku mainību liecina arī centru darbiniekiem raksturīgais darba stāžs – visos analizētajos ārpusģimenes aprūpes centros lielākā daļa speciālistu ir bijuši ar darba stāžu, kas ir no viena līdz pieciem gadiem. Kā izņēmums ir minams viens no aptaujātajiem Centriem, kurā ir bijusi vērojama lielāka mainība saistībā ar reorganizāciju, un darbinieku struktūras maiņu. Kopumā personāla politiku raksturojošie statistiskie rādītāji norāda uz to, ka Centros tiek pievērsta būtiska uzmanība tam, lai darbu ar pakalpojuma saņēmējiem veiktu speciālisti, kuru izglītība un specializācija ir tiešā veidā saistīta ar pakalpojumu specifiku, savukārt relatīvi zema personāla mainība var tikt uzskatīta par priekšnosacījumu tam, lai nodarbinātie varētu pilnveidot pakalpojumu sniegšanu, nodrošinot pieredzes apkopošanu un pārņemšanu darbā ar pakalpojumu saņēmējiem, un attiecīgi iegūstot priekšrocības, kas ir saistītas ar iespēju izmantot ilgtermiņa sadarbības pieredzi un novērojumus sadarbībā ar pakalpojuma saņēmēju.
166. Analīzes gaitā ir tikusi vērtēta arī ārpusģimenes atbalsta centru īstenotā politika jautājumos, kas ir saistīta ar centra speciālistu izglītību un kvalifikācijas paaugstināšanu. Atbilstoši Centru sniegtajai informācijai, visi analizē iekļauto Centri ir nodrošinājuši darbinieku tālākizglītības un kvalifikācijas paaugstināšanas pasākumus, kuri ir bijuši saistīti ar centru pamatdarbību, turklāt centru vidū nav bijušas vērojamas būtiskas kvantitatīvas vai kvalitatīvas atšķirības, to īstenotā politika personāla kvalifikācijas un tālākizglītības jomā ir raksturojama kā konsekventa un var tikt vērtēta kā prakse, kas kopumā pozitīvi ietekmē pakalpojumu sniegšanas kvalitāti un kopējo ārpusģimenes aprūpes centru kapacitāti.
167. Kopumā var secināt, ka statistikas dati par Centru īstenoto personāla politiku norāda uz to, ka īstenotajā personāla atlases, pārvaldības un profesionālās kompetences uzturēšanas un paaugstināšanas politikā nav identificējami riski, kuri varētu negatīvi ietekmēt pakalpojumu sniedzēja funkciju izpildes kvalitāti, un, gluži pretēji, personāla politika kopumā ir vērtējama kā sekmīga un pakalpojuma kvalitāti veicinoša. °

13. attēls. Centru audžuģimeņu statistikas dati.

Centru apkalpoto audžuģimeņu statistika

168. Raksturojot kopējo Centru noslodzi (13. attēls) no apkalpoto audžuģimeņu, ieskaitot specializētas audžuģimenes, ir secināms, ka kopumā vērojamas ļoti nozīmīgas statistisko datu atšķirības gan, ņemot vērā kopumā apkalpoto audžuģimeņu skaitu, gan arī to, cik vidēji viens sociālais darbinieks atbilstošajā pārskata periodā ir apkalpojis ģimenes, un, piemēram, viena sociālā darbinieka apkalpoto ģimeņu skaits dažādos Centros 2023. gadā ir svārstījies no 4 līdz 24. Tomēr vienlaikus statistiskās datus vērojamas būtiskās atšķirības neļauj izdarīt secinājumus par centru darbības efektivitāti un to darbības atbilstību tiem izvirzītajiem mērķiem. Pamatojoties tikai uz šiem statistikas datiem, nav iespējams gūt viennozīmīgus secinājumus par Centru darbības efektivitāti vai atbilstību izvirzītajiem mērķiem, ņemot vērā vairākus apsvērumus:
169. **apkalpoto ģimeņu dažādība:** Centros tiek apkalpotas ģimenes ar dažādiem sociālajiem, ekonomiskajiem un kultūras apstākļiem. Tādējādi, vienlīdzīgai salīdzināšanai ir svarīgi ņemt vērā šos faktorus.
170. **resursu pieejamība:** Dažādos Centros var būt atšķirīgs resursu daudzums un pieejamība, kas var ietekmēt darbības intensitāti un rezultātus. To apstiprina arī fakts, ka mazākais apkalpoto ģimeņu skaits ir bijis Centram, kurā attiecīgi ir bijis nodarbināts mazākais personāla skaits.
171. **datu kvalitāte un novērtēšanas kritēriji:** Svarīgi ir arī ņemt vērā datu kvalitāti un to, kā tie tiek novērtēti. Dažādi novērtēšanas kritēriji un metodes var ietekmēt statistikas rezultātus.
172. Kopumā analīze, kas veikta, ņemot vērā statistiskos datus un informāciju, kā arī informāciju, kas saņemta intervijās un komentāros no centriem vai citām iesaistītajām pusēm, neapstiprina, ka atbalsta centru darbinieku statistisko datu atšķirības, tostarp noslodzes atšķirības, varētu liecināt par izteiktām atšķirībām Centru darbības efektivitātē. Tomēr šī informācija ir būtiska, vērtējot atbalsta centru ilgtermiņa darbības atbilstību tiem izvirzītajiem mērķiem un pakalpojumu saņēmēja vajadzībām – jāuzsver, ka Centros, kuros ir nodarbināts mazāks personāla skaits un kuri atbilstoši apkalpo arī mazāku skaitu pakalpojuma saņēmēju, pastāv augstāks risks, ka pakalpojumiem var būt sarežģītāk nodrošināt to sniegšanas nepārtrauktību, jo gadījumos, ja kompetentais darbinieks pārtrauc darba attiecības ar Centru vai arī nevar veikt

darba pienākumus attaisnojošas prombūtnes - slimības dēļ, nelielākos Centros var rasties būtiskas grūtības aizstāt iztrūkstošo speciālistu ar pietiekami kompetentu aizvietojošo darbinieku.

1. pielikums

Normatīvo aktu un dokumentu saraksts

1. ANO Bērnu tiesību konvencija
2. Bērnu tiesību aizsardzības likums
3. Bāriņtiesu likums
4. Civilprocesa likums
5. Civillikums
6. Ministru kabineta 26.06.2018. **noteikumi** Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi”
7. Ministru kabineta 26.06.2018. noteikumi Nr.354 “Audžuģimenes noteikumi”
8. Ministru kabineta 30.10.2018. noteikumi Nr.667 “Adopcijas kārtība”
9. Ministru kabineta 02.04.2029. noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”
10. Ministru kabineta 28.03.2023. noteikumi Nr.147 “Noteikumi par aizbildņu mācību programmu”
11. Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037 “Bāriņtiesas darbības noteikumi”
12. Rokasgrāmata par Eiropas tiesību aktiem bērnu tiesību jomā
13. Vadlīnijas “Starpinstitucionālā sadarbība ģimeniskās vides nodrošināšanā ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem un labās prakses ieviešana”, 2019.gads
14. Vadlīnijas Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centriem Raksturojuma un kompetenču novērtēšanas veidlapu sagatavošanai
15. Vadlīnijas starpinstitucionālā sadarbība ģimeniskās vides nodrošināšanā ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem un labās prakses ieviešanai
16. Metodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, 2020.gads (metodika sociālajiem dienestiem)
17. Metodiskais materiāls sociālajam darbam ar jauniešiem, 2023.gads (metodika sociālajiem dienestiem)
18. Informatīvais ziņojums “Par priekšlikumiem specializēto audžuģimeņu un ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru darbības uzlabošanai”
19. Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centru nolikumi

2. pielikums

Klātienes pārbaūžu, interviju un padziļināto fokusa interviju plānotais laika grafiks

Veicamā pasākuma nosaukums	Aktivitātes īstenošanas formāts	Centra nosaukums	Dislokācijas vieta	Izpildes termiņš	Iesaistītie speciālisti
Procesu pārbaudes un intervijas ar Centra vadītāju un sociālajiem darbiniekiem	Klātiene	Atbalsta centrs "AIRI vecākiem"	Rīga	15.11.2023. no plkst. 10:00 līdz 17:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas ekspertiem	Attālināti	N/A	Rīga	16.11.2023. no plkst. 13:00 līdz 15:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
Labklājības ministrijas ekspertiem	Attālināti	N/A	Rīga	16.11.2023. no plkst. 15:00 līdz 17:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
Procesu pārbaudes un intervijas ar Centra vadītāju un sociālajiem darbiniekiem	Klātiene	Atbalsta centrs "DOMUS"	Jēkabpils	17.11.2023. no plkst. 10:00 līdz 17:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
Intervija ar Centra vadītāju	Klātiene	Atbalsta Centrs "TILTS"	Rīga	24.11.2023.	Ilvija Grūba Anda Krauze
Intervija ar 4 Centru vadītājiem un sociālajiem darbiniekiem	Attālināti	Ģimeņu atbalsta un mūžizglītības centrs Zvannieki Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācijas "SOS Ģimeņu ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra "AIRI vecākiem" pakalpojuma sniegšanas punkts Kristīgās alianses bāreņiem ģimeņu atbalsta centrs "TILTS"	Cēsis Valmiera Rīga	27.11.2023. no plkst. 10:00 līdz 12:00	Ilvija Grūba Anda Krauze

Veicamā pasākuma nosaukums	Aktivitātes īstenošanas formāts	Centra nosaukums	Dislokācijas vieta	Izpildes termiņš	Iesaistītie speciālisti
		Atbalsta centrs "Dzeguzēns"	Rīga		
Intervija ar 4 Centriem	Attālināti	Latgales reģiona ģimeņu atbalsta centrs - "Daugavpils"	Daugavpils	27.11.2023. no plkst. 13:00 līdz 15:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
		Kurzemes reģiona ģimeņu atbalsta centrs - "Liepāja"	Liepāja		
		Ārpusģimene aprūpes atbalsta centrs "Plecs"	Rīga		
		Ģimeņu atbalsta centrs	Talsi		
Padziļinātā fokusa grupas intervija ar 5 Bāriņtiesu un 5 Sociālo dienestu vadītājiem un iesaistītajiem darbiniekiem	Attālināti	Dobeles novada Sociālais dienests Dobeles novada bāriņtiesa	Dobele	28.11.2023. no plkst. 10:00 līdz 12:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
		Ventspils pilsētas Sociālais dienests Ventspils pilsētas bāriņtiesa	Ventspils		
		Daugavpils pilsētas pašvaldības iestāde sociālais dienests Daugavpils pilsētas bāriņtiesa	Daugavpils		
		Rīgas sociālais dienests Rīgas bāriņtiesa	Rīga		
		Rēzeknes pilsētas domes pārvaldes sociālais dienests Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesa	Rēzekne		
Padziļinātā fokusa grupas	Attālināti	Cēsu novada sociālais dienests Cēsu novada bāriņtiesa	Cēsis	28.11.2023.	Ilvija Grūba Anda Krauze

Veicamā pasākuma nosaukums	Aktivitātes īstenošanas formāts	Centra nosaukums	Dislokācijas vieta	Izpildes termiņš	Iesaistītie speciālisti
intervija ar 5 Bāriņtiesu un 4 Sociālo dienestu vadītājiem un iesaistītajiem darbiniekiem		Olaines novada bāriņtiesa Liepājas sociālais dienests Liepājas pilsētas bāriņtiesa Talsu novada sociālais dienests Talsu novada bāriņtiesa Valmieras pilsētas sociālais dienests Valmieras novada bāriņtiesa	Olaine Liepāja Talsi Valmiera	no plkst. 13:00 līdz 15:00	
Padziļinātā fokusa grupas intervija ar 3 Bāriņtiesu un 5 Sociālo dienestu vadītājiem un iesaistītajiem darbiniekiem	Attālināti	Krāslavas novada pašvaldības sociālais dienests Krāslavas novada bāriņtiesa Līvānu sociālais dienests Līvānu novada bāriņtiesa Jūrmalas sociālais dienests Madonas novada sociālais dienests Madonas novada bāriņtiesa Limbažu novada sociālais dienests	Krāslava Līvāni Jūrmala Madona Limbaži	28.11.2023. no plkst. 15:00 līdz 17:00	Ilvija Grūba Anda Krauze
Padziļinātā fokusa grupas intervija ar 2	Attālināti	Olaines novada sociālais dienests	Olaine Limbaži	01.12.2023.	Ilvija Grūba Anda Krauze

Veicamā pasākuma nosaukums	Aktivitātes īstenošanas formāts	Centra nosaukums	Dislokācijas vieta	Izpildes termiņš	Iesaistītie speciālisti
Bāriņtiesu un 1 Sociālā dienesta vadītāju un iesaistītajiem darbiniekiem		Limbažu novada bāriņtiesa Jūrmalas bāriņtiesa	Jūrmala	no plkst. 10:00 līdz plkst.12:00	